

รายงาน

ของ

คณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
ด้านการศึกษา

สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
เรื่อง “แผนการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา”

★★★

๑๓/๑๓/สปช.

สำนักกรรมการ ๓
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

ด่วนที่สุด

(สำเนา)

ที่ (สพท) ๑๕๕๗/๒๕๖๐

สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
ถนนอุทองใน เขตดุสิต กทม. ๑๐๓๐๐

๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐

เรื่อง รายงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา เรื่อง “แผนการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา”

กราบเรียน ประธานสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

สิ่งที่ส่งมาด้วย รายงานของคณะกรรมการดังกล่าวข้างต้น จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ที่ประชุมสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ครั้งที่ ๙/๒๕๕๘ วันอังคารที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ ได้มีมติตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา นั้น ซึ่งกรรมการคณะนี้ประกอบด้วย

๑. นายวิวัฒน์ ศัลยกำธร	ประธานกรรมการ
๒. พลเอก พหล สง่าเนตร	รองประธานกรรมการ คนที่หนึ่ง
๓. พลเอก พอพล มณีรินทร์	รองประธานกรรมการ คนที่สอง
และผู้ช่วยโฆษกกรรมการ
๔. พลอากาศเอก วัชร มณีชัย	รองประธานกรรมการ คนที่สาม
๕. ศาสตราจารย์ธรรมศักดิ์ พงศ์พิชญามาตย์	รองประธานกรรมการ คนที่สี่
๖. นางสาวปิยะธิดา ประดิษฐบาตุกา	โฆษกกรรมการ
และผู้ช่วยเลขานุการกรรมการ
๗. นางกอบกุล อาภากร ณ อยุธยา	กรรมการ
๘. พลเรือเอก ไกรวุธ วัฒนธรรม	กรรมการ
๙. พลอากาศเอก ศธาทิพย์ กุญชร ณ อยุธยา	กรรมการ
๑๐. พลเรือเอก จีระพัฒน์ ปานสกุณ	กรรมการ
๑๑. นายชูชัย ศุภวงศ์	กรรมการ
๑๒. นายประยูร เขียววัฒนา	กรรมการ
๑๓. พลอากาศเอก เผด็จ วงษ์ปิ่นแก้ว	กรรมการ
๑๔. พลเอก วรวิทย์ พรรณสมัย	กรรมการ
๑๕. พลเอก วุฒินันท์ ลีลายุทธ	กรรมการ
๑๖. นายสมเดช นิลพันธุ์	กรรมการ
๑๗. พลเรือเอก สุรินทร์ เรืองอารมณ	กรรมการ
๑๘. นายอุทัย เลหาวิเชียร	กรรมการ
๑๙. นายวินัย ตะห์ลัน	เลขานุการกรรมการ

บัดนี้ คณะกรรมการได้พิจารณาศึกษา รายงานเรื่อง “แผนการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา” ตามแผนการปฏิรูปของคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษาเสร็จแล้ว

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดนำเสนอที่ประชุมสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศพิจารณา และหาก สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศเห็นชอบ ขอให้โปรดส่งรายงานไปยังคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(ลงชื่อ) วิวัฒน์ ศัลยกำธร

(นายวิวัฒน์ ศัลยกำธร)

ประธานกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา

สำนักกรรมการ ๓
โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๒๕๖๗
โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๕๖๗

จเร/ร่าง
สุดาพร/พิมพ์
สวีณา/ตรวจ

สำเนาถูกต้อง

(นายสาธิต ประเสริฐศักดิ์)

ผู้อำนวยการสำนักกรรมการ ๓

สารบัญ

รายงานของคณะกรรมการธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านการศึกษา

เรื่อง “แผนการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา”

หน้า

๑. แผนการการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา

ส่วนที่ ๑ ความสำคัญของอุดมศึกษาและแนวคิดในการปฏิรูป

ระบบการอุดมศึกษาของไทย

๑.๑ ความสำคัญของอุดมศึกษา

๑.๒ ระบบการอุดมศึกษาในประเทศไทยที่กำลังพัฒนา

๑.๓ กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ระบบการอุดมศึกษา

๑.๔ แนวทางการพัฒนาระบบอุดมศึกษา : ตัวแบบของประเทศพัฒนา

ส่วนที่ ๒ ปัญหาและแนวทางแก้ไขระบบการอุดมศึกษาของไทย

๒.๑ ปัญหาและแนวทางแก้ไขระบบการอุดมศึกษาในส่วนของรัฐ

๒.๑.๑ ระบบและโครงสร้างของการบริหาร

๒.๑.๒ การประกันคุณภาพการศึกษา

๒.๑.๓ ระบบการบริหารงานบุคคล

๒.๑.๔ การเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการและสัดส่วนพันธกิจของอาจารย์

๒.๑.๕ การจัดการเรียนการสอน

๒.๑.๖ การส่งเสริมความเข้มแข็งของระบบการศึกษาของชาติ

๒.๒ ปัญหาและแนวทางแก้ไขระบบการอุดมศึกษาในส่วนของสถาบันอุดมศึกษา

๒.๒.๑ ระบบและโครงสร้างของการบริหาร

๒.๒.๒ การได้มาซึ่งผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา

๒.๒.๓ ระบบการบริหารงานบุคคล

๒.๒.๔ การเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ

๒.๒.๕ การจัดการเรียนการสอน

๒.๒.๖ การวิจัยและเผยแพร่ตำรา

๒.๒.๗ การบริการวิชาการ

๒.๒.๘ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและการรักษาสิ่งแวดล้อม

๒.๓ ปัญหาและแนวทางแก้ไขระบบการอุดมศึกษาในส่วนของตลาดและสังคม

ส่วนที่ ๓ แผนปฏิบัติการในการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา

๓.๑ การขับเคลื่อนการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา

๓.๑.๑ การปฏิรูประบบการอุดมศึกษาในส่วนของรัฐ

๓.๑.๒ การปฏิรูประบบการอุดมศึกษาในส่วนของสถาบันอุดมศึกษา

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
๓.๒ การปฏิรูปโครงสร้างระบบการอุดมศึกษา	๕๐
๓.๒.๑ การจัดตั้งกระทรวง หรือทบวง ขึ้นเพื่อดูแลการอุดมศึกษาของประเทศ	๕๐
๓.๒.๒ การกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา	๕๑
๓.๒.๓ การประกันคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษา	๕๑
๓.๒.๔ กำหนดเวลาการปฏิรูป	๕๒
๓.๒.๕ แหล่งที่มาของงบประมาณ	๕๓
๓.๒.๖ หน่วยงานที่รับผิดชอบ	๕๓
๓.๓ ข้อเสนอแนะแนวทางขับเคลื่อนการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา	๕๓
๓.๓.๑ สำนักงานคณะกรรมการสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการวิจัยและ ความเชี่ยวชาญเฉพาะ	๕๓
๓.๓.๒ สำนักงานคณะกรรมการสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ	๕๔
๓.๓.๓ สำนักงานคณะกรรมการสถาบันการศึกษาเฉพาะทางและการศึกษา ที่ต่ำกว่าปริญญาตรี	๕๕
๓.๔ ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ	๕๖
๒. บรรณานุกรม	๕๗
๓ ภาคผนวก	
- รายชื่อคณะทำงานขับเคลื่อนการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา	๖๐
- รายชื่อคณะผู้จัดทำรายงาน	๖๑

แผนการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา

โดย

คณะกรรมการข้าราชการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา

ปัญหาของอุดมศึกษาของไทยเป็นปัญหาระดับชาติที่เรื้อรังมานาน และจำเป็นที่จะต้องดำเนินการปฏิรูป อุดมศึกษาอย่างเร่งด่วน อุดมศึกษาของไทยมีปัญหาหลายประการ รวมถึงปัญหาด้านคุณภาพและมาตรฐานของ การจัดการศึกษา การผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐานและไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน การเปิดหลักสูตรภาคพิเศษเป็นจำนวนมาก โดยมุ่งหวังการสร้างรายได้ให้กับสถาบันอุดมศึกษาและอาจารย์ผู้สอน โดยลดมาตรฐานในการจัดการเรียนการสอนลง เพื่อให้ผู้เรียนจบการศึกษาได้โดยง่าย อันเป็นกลยุทธ์การดึงดูด จำนวนผู้เรียน ในขณะที่ผู้เรียนส่วนหนึ่งก็มุ่งหวังมาเรียนเพื่อเพียงใบปริญญา มิใช่เรียนเพื่อมุ่งหวังความรู้ ซึ่งนับว่า เป็นการทำลายคุณภาพอุดมศึกษาไทยมาตลอด ๓ ทศวรรษที่ผ่านมา ถึงแม้ว่าภาครัฐจะตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และพยายามแก้ไขโดยกำหนดให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษา แต่วิธีการปฏิบัติกลับล้มเหลว และส่งผลให้การประกันคุณภาพการศึกษากลายเป็นภาระที่สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งจำยอมต้องปฏิบัติตาม โดยไม่เต็มใจ และมีแนวโน้มที่จะดำเนินการในลักษณะของการสร้างหลักฐานที่ไม่เป็นจริง ดังนั้นปรากฏการณ์ ที่เกิดขึ้นคือ ยิ่งมีการประกันคุณภาพการศึกษา ยิ่งทำให้ระดับคุณภาพอุดมศึกษาถดถอยลง

คณะกรรมการข้าราชการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ได้คำนึงถึงความสำคัญเร่งด่วนของ “การปฏิรูประบบการอุดมศึกษา” จึงได้นำเสนอ แผนการปฏิรูประบบ การอุดมศึกษา และจัดทำรายงานฉบับนี้ขึ้นเพื่อประกอบการพิจารณาในการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา โดยแบ่ง เนื้อหาในการนำเสนอออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ ความสำคัญของอุดมศึกษาและแนวคิดในการปฏิรูประบบ การอุดมศึกษาของไทย ส่วนที่ ๒ ปัญหาและแนวทางแก้ไขระบบการอุดมศึกษาของไทย และ ส่วนที่ ๓ แผนปฏิบัติ การในการปฏิรูประบบอุดม ศึกษาของไทย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ส่วนที่ ๑ ความสำคัญของอุดมศึกษาและแนวคิดในการปฏิรูประบบการอุดมศึกษาของไทย

๑.๑ ความสำคัญของอุดมศึกษา

การศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วโลก การศึกษาระดับอุดมศึกษาไม่เพียงแต่ทำให้คนได้มีโอกาสพัฒนาให้มีทักษะระดับสูงที่จำเป็นในตลาดแรงงานทุก ๆ ด้านเท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งของการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรที่จำเป็นสำหรับทุกภาคส่วนของสังคม เช่น ครู อาจารย์ แพทย์ พยาบาล วิศวกร นักวิทยาศาสตร์ นักสังคมศาสตร์ ผู้ประกอบการ ข้าราชการ และอื่น ๆ คนที่มีการ ศึกษาในระดับอุดมศึกษาจะสามารถพัฒนาขีดความสามารถและทักษะในการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และ ความสามารถในการตัดสินใจ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศและท้องถิ่นและ การประกอบอาชีพต่างๆ เช่น เป็นครูสอนหนังสือเด็ก เป็นแพทย์ เป็นผู้นำและผู้บริหารในรัฐบาลที่จะต้องทำการ

ตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญๆ ซึ่งส่งผลต่อประเทศและสังคมโดยรวม อาจกล่าวได้ว่า ปัจจุบันในสังคมสมัยใหม่ของประเทศที่พัฒนาหรือในกลุ่มประเทศที่หนึ่ง การจ้างงานเพราะมีความรู้จึกมักคุ้นกันจะไม่มีอีกต่อไป เพราะนายจ้างจะพยายามคัดเลือกคนที่เก่งและมีความสามารถเข้ามาทำงานในองค์กร ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้นมีคุณค่าอย่างมหาศาลในการพัฒนาบุคลากรเข้าปฏิบัติงานในทุกภาคส่วนของประเทศไทย

โลกปัจจุบันจึงมีความต้องการพลเมืองที่มีการศึกษา เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าความรู้มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น เพราะเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศและนำพาประเทศไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง นอกจากนั้น การปฏิวัติทางสารสนเทศและการสื่อสาร การสั่งสมองค์ความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ก็เป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ และเป็นปัจจัยหลักของการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันของประเทศในเวทีโลก ประกอบกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่ทำให้ในปัจจุบันอุปกรณ์ฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ต่าง ๆ มีราคาตกลง มีการพัฒนาความก้าวหน้าไปสู่การมีเทคโนโลยีไร้สายและดาวเทียม ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการโทรคมนาคมลดลง ส่งผลให้การเข้าถึงข้อมูลและการแลกเปลี่ยนข้อมูลสามารถกระทำได้ทุกเวลาและสถานที่ โดยปราศจากอุปสรรคที่มาสกัดกั้นเหมือนแต่ก่อน

อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาระดับอุดมศึกษามีความสำคัญต่อตัวผู้ศึกษาและยังส่งประโยชน์ไปถึงการพัฒนาอาชีพ สังคม และประเทศชาติโดยรวม *ประการแรก* คนที่เรียนจบในระดับอุดมศึกษาจะมีโอกาสเลือกงานได้มากกว่าคนที่จบการศึกษาในระดับต่ำกว่า สามารถหารายได้ได้มากกว่า จากการวิจัยพบว่าการลงทุนในด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองจะทำให้ได้ผลตอบแทนจากการลงทุนในระดับสูง นอกจากนี้ยังพบว่าคนที่มีการศึกษาระดับอุดมศึกษาจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับคนที่มีการศึกษาต่ำกว่า กล่าวคือ มีอายุยืนกว่า เพราะสามารถดูแลสุขภาพ อาหารการกิน และปฏิบัติตนเพื่อรักษาสุขภาพได้ดีกว่า มีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคง มีความพึงพอใจในงานมากขึ้น ได้ทำงานที่มีเกียรติ มีความต้องการการพึ่งพาหรือความช่วยเหลือจากรัฐน้อยลง สามารถทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้มากขึ้น เช่น เป็นผู้นำชุมชน หรือทำงานอาสาสมัครต่าง ๆ มากขึ้น มีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น มีแนวโน้มในการก่ออาชญากรรมลดลง มีพฤติกรรมที่ทำตามกฎหมาย เช่น คาดเข็มขัดนิรภัยในเวลาขับรถหรือโดยสารในรถ เห็นความสำคัญของการศึกษาต่อเนื่อง ใช้อินเทอร์เน็ตมากขึ้น มีโอกาสทำงานอดิเรกและมีสุนทรียภาพในงานศิลปะ ซื้อหนังสือมากขึ้น อ่านหนังสือต่อวันมากขึ้น มีแนวโน้มที่จะไปออกเสียงเลือกตั้งมากกว่า มีความรู้สึกไวต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม และสามารถยอมรับในความเชื่อของคนต่างวัฒนธรรมได้ดีกว่าคนที่จบการศึกษาต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา

นอกจากนี้ ประโยชน์ของอุดมศึกษาต่อเอกบุคคคลในเชิงทฤษฎีก็คือ จะทำให้ผู้ที่จบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาสามารถต่อยอดความรู้และทักษะในสาขาวิชาของตนได้กว้างขวางมากขึ้น สามารถพูดและเขียนเพื่อแสดงความคิดของตนได้อย่างอิสระและมีความชัดเจน สามารถเข้าใจแนวความคิดและทฤษฎีที่เป็นนามธรรมได้ วิเคราะห์และสังเคราะห์ได้ดี มีความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับโลกและชุมชน และมีชีวิตที่สมดุลมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ความเป็นมนุษย์มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ประการที่สอง การศึกษาระดับอุดมศึกษามีประโยชน์ต่อการทำงานในอาชีพต่าง ๆ ในสาขาวิชาที่ตนศึกษา คนที่จบการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีโอกาสเลือกอาชีพและเปลี่ยนอาชีพได้มากกว่า ส่งผลให้สัดส่วนของการว่างงานลดลง และ*ประการสุดท้าย* การศึกษาระดับอุดมศึกษาส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพราะคนมีรายได้มากก็จะใช้จ่ายเงินเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจได้มากขึ้น มีแนวโน้มที่จะทำงานอาสาสมัครและช่วยเหลือชุมชนที่เป็นสมาชิกอยู่มากขึ้น เหตุผลอีกประการหนึ่งของความสำคัญของอุดมศึกษา คือ โอกาสที่คนจะมีสถานภาพทางสังคมสูงขึ้น มีเพื่อนที่ดี สามารถอยู่อาศัยในชุมชนที่น่าอยู่ จากการสำรวจพบว่า คนร้อยละ ๘๗

คิดว่าอุดมศึกษามีความสำคัญและส่งผลต่อการมีสังคมที่อยู่ดีมีสุข และท้ายสุดระดับของการศึกษาก็จะช่วยให้ประเทศและสังคมมีระดับของการพัฒนาการเมืองที่สูงขึ้น เพราะประชาชนก็จะมีความรู้ความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าในปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และเพื่อที่จะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงนี้ก็ต้องอาศัยคนที่จบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่จะมีความสามารถในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้ เราต้องการแพทย์ที่มีความสามารถ ต้องการครูที่สอนเก่ง ต้องการนักการเมืองและนักบริหารภาครัฐและภาคเอกชนที่สามารถตัดสินใจในนโยบายสำคัญๆทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ และนักบริหารที่มีความรู้ในการดำเนินการตามนโยบาย เพื่อผลักดันให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้า ถ้าปราศจากคนที่มีการศึกษาเหล่านี้แล้ว สังคมก็จะตกอยู่ในสภาวะการณ์ย่ำแย่ ระดับของการศึกษาจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวบ่งชี้ถึงระดับการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ในโลก

๑.๒ ระบบการอุดมศึกษาในประเทศที่กำลังพัฒนา

กระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจส่งผลให้ระบบการอุดมศึกษาในประเทศกำลังพัฒนาต้องเผชิญความท้าทายที่หนักหน่วง เนื่องจากโครงสร้างและระบบการอุดมศึกษาของประเทศกำลังพัฒนาไม่แข็งแรงมั่นคงและไม่มีความพร้อมเท่ากับประเทศที่พัฒนาแล้ว ปัญหาในประเทศกำลังพัฒนาจึงมีความแตกต่าง และมีระดับของความเข้มข้นต่างจากกลุ่มประเทศตะวันตก โดยส่วนใหญ่ ปัญหาของอุดมศึกษาในประเทศกำลังพัฒนาวางอยู่บนรูปแบบดั้งเดิมคือ “strict state control” กล่าวคือ มีลักษณะรวมศูนย์ รัฐบาลควบคุมอำนาจมาก รวมถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่าง “อำนาจรัฐ” (state authority) และ “กลุ่มวิชาการ”(academic oligarchy) และในรูปแบบใหม่ที่ตลาด (market) เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบอุดมศึกษา ซึ่งรัฐและผู้บริหารและคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยไม่สามารถที่จะปรับตัวและบูรณาการให้เข้ากับแนวคิดและแนวโน้มใหม่ๆ ที่มาจากชาติตะวันตกได้

อย่างไรก็ดี แม้ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่จะรับแนวคิดและตัวแบบของระบบอุดมศึกษามาจากประเทศตะวันตก แต่ก็ไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่ เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน (Altbach, ๑๙๘๘; Neave and Van Vught, ๑๙๙๔a: ๑๒) ตัวอย่างเช่น ในอินเดียและกานาที่ใช้รูปแบบของอังกฤษ คือ “state-supervising” โดยที่รัฐบาลมีอำนาจน้อย และให้มหาวิทยาลัยมีบทบาทมาก ซึ่งในที่สุดรัฐบาลก็ต้องเข้ามาควบคุมสถาบันอุดมศึกษาอย่างเข้มงวด เช่นเดียวกับกรณีของประเทศไทย โดยเฉพาะในยุคแรกๆ ที่รัฐบาลมีอำนาจมาก โดยใช้ระบบการบริหารแบบรวมศูนย์ในลักษณะของระบบราชการแบบแนวตั้งเพื่อการวางมาตรฐานเรื่องหลักสูตรและข้อกำหนดต่างๆของการได้มาซึ่งปริญญาบัตร อาจกล่าวได้ว่า มหาวิทยาลัยในประเทศกำลังพัฒนามีความเป็นอิสระของวัฒนธรรมทางวิชาการ นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ที่จำกัด (Neave and Van Vught, ๑๙๙๔a: ๑๒)

นอกจากนี้ในประเทศกำลังพัฒนาที่มีจำนวนของผู้เชี่ยวชาญและองค์ความรู้ที่จำกัด อาจารย์มหาวิทยาลัยมีความรับผิดชอบของงานมากโดยเฉพาะในการสอน การให้ความรู้และบริการทางสังคม ไม่เฉพาะแค่งานเขียนตำรา บทความทางวิชาการเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้กับนักวิชาการในประเทศและต่างประเทศ และการวิจัยเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเป็นกรรมการฯ ให้คำแนะนำในองค์การภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์การที่ไม่มุ่งหวังกำไรอีกด้วย (Altbach, ๑๙๘๒: ๒-๓; Kirby-Harris, ๒๐๐๓: ๓๖๑)

ในยุคเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ เมื่อตลาด (market) เข้ามามีบทบาทในระบบการอุดมศึกษา และระบบการเมืองในประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีลักษณะเป็นระบบเปิดมากขึ้น ปัญหาจึงมีลักษณะที่แตกต่างไปจากแบบดั้งเดิมที่คุ้นเคย ตัวอย่าง เช่น ในประเทศเม็กซิโกมีปัญหาสำคัญสองประการคือ (๑) ความไม่สมดุลระหว่างอิสระของมหาวิทยาลัยที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น แต่รัฐขาดการกำกับดูแลคุณภาพของมหาวิทยาลัยที่เป็นระบบ และ (๒) มหาวิทยาลัยขาดวัฒนธรรมการจัดการแบบเอกชน นอกจากนี้ ในเม็กซิโก รัฐยังคงพยายามที่จะควบคุมในหลาย ๆ เรื่อง เช่น งบประมาณ การจัดสรรตำแหน่ง และเรื่องหลักสูตร แต่อำนาจหน้าที่ของรัฐในลักษณะดังกล่าวไม่ได้นำมาซึ่งความมีประสิทธิภาพของระบบการอุดมศึกษาแต่อย่างใด (Levy, ๑๙๙๔: ๒๕๙-๒๖๑)

นอกจากนี้ Silva (๑๙๙๖: ๗๑) ได้ศึกษาระบบอุดมศึกษาในละตินอเมริกาและได้พบปัญหาหลายประการ เช่น การไม่ปฏิบัติตามระบบทางการ มีการเอื้อผลประโยชน์ รัฐไม่สามารถกำกับดูแลมหาวิทยาลัยให้ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือไม่สามารถควบคุมการใช้งบประมาณที่ให้ไปกับมหาวิทยาลัยอย่างมีประสิทธิภาพได้ นอกจากนี้ นักวิชาการที่ต่อต้านวัฒนธรรมแบบบริษัท (corporate culture) เพราะเคยชินกับสถานภาพของการเป็นลูกจ้างของรัฐ ประกอบกับต้องเผชิญกับสภาพการแข่งขันในตลาดที่เริ่มเข้มข้น ตัวอย่างเช่น ตลาดแรงงานที่เริ่มมีผู้จบการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นจำนวนมากเกินความต้องการ คุณค่าของใบปริญญาบัตรที่ลดลง และแรงกดดันจากตลาดทำให้มหาวิทยาลัยต้องเน้นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการบริหาร ธุรกิจมากขึ้น เป็นต้น

นอกจากนี้ในประเทศชิลี อาจารย์มหาวิทยาลัยไม่ยอมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ยอมรับระบบที่ไม่มั่นคง เช่น ระบบรายได้ที่ไม่แน่นอน ตลอดจนระบบการประเมินคุณภาพการศึกษาที่มีรายละเอียดมาก และไม่เอื้อให้มหาวิทยาลัยของรัฐแข่งขันในตลาด ในขณะที่มหาวิทยาลัยเอกชนซึ่งมีรายได้มาจากค่าเทอม ไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งจากงานวิจัยหรือการมีมาตรฐานของความรู้ที่สูงขึ้นได้ โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาเอกชนใหม่ ๆ ที่เพิ่งเปิดตัวและต้องพึ่งพิงค่าเทอมของนักศึกษาเป็นหลัก ทำให้ไม่สามารถหาอาจารย์ที่มีคุณภาพหรือไม่สามารถคัดเลือกนักศึกษาที่มีคุณภาพ รวมทั้งห้องสมุดที่มีมาตรฐานที่แตกต่างจากสถาบัน อุดมศึกษาของรัฐที่มีพื้นฐานที่ดีกว่า เช่น มีทรัพย์สินโดยเฉพาะอสังหาริมทรัพย์หรือเงิน endowment และได้รับเงินสนับสนุนจากงบประมาณของรัฐ เป็นต้น (Brunner, ๑๙๙๗: ๒๓๔-๒๓๕)

ในยุโรปตะวันออก ปัญหาอุดมศึกษาอยู่ที่การขาดแผนงานที่เป็นระบบ การปฏิรูปตั้งอยู่บนความคิดที่แปลกแยกของนักการเมืองและผู้มีอำนาจ และไม่ได้นำมาซึ่งนโยบาย แผน และแผนงานที่เป็นระบบ เพื่อการส่งผลดีในระยะยาว นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในรูปแบบก้าวกระโดดที่เร็วกว่าในตะวันตก ทำให้เรื่องของการปรับตัวของอุดมศึกษามีปัญหา (Hendrichova, ๑๙๙๘: ๗๖)

ในประเทศโรมาเนีย ปัญหาอยู่ที่การคุมเข้มของอำนาจรัฐ การรวมศูนย์ ระบบราชการที่มีอำนาจมาก ขาดทัศนภาพของการแข่งขัน เช่น ผู้มีอำนาจหลักและสำคัญในสถาบันอุดมศึกษาต่อต้านการเปลี่ยนแปลง สถาบันอุดมศึกษาของรัฐไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของสังคม และพยายามที่จะผูกขาดอำนาจอย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งพบปัญหาที่ว่าระบบอุดมศึกษาไม่มีความยุติธรรม ไม่เอื้อต่อชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกัน อีกทั้งยังพบปัญหาเรื่องของการทำงานวิจัยที่มีจำนวนน้อยมาก (Neacsu, ๑๙๙๘: ๒๐๗)

การศึกษาปัญหาของอุดมศึกษาของประเทศกำลังพัฒนาดังกล่าวข้างต้น จะใช้เป็นพื้นฐานเพื่อทำความเข้าใจปัญหาของอุดมศึกษาไทย เพราะมีลักษณะของปัญหาในภาพรวมที่คล้ายกันอยู่ไม่มากนัก

๑.๓ กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ระบบการอุดมศึกษา

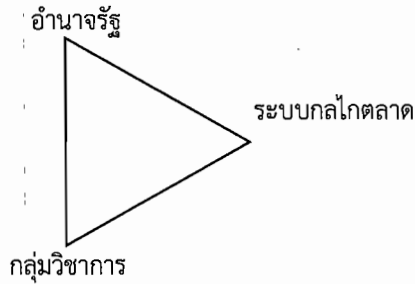
การศึกษาในระดับอุดมศึกษามีลักษณะเฉพาะ ประกอบไปด้วยตัวแสดงที่มีความเป็นอิสระ หลากหลาย และมีอำนาจหน้าที่ที่แพร่กระจาย (Clark, ๑๙๘๔:๙; Premfors, ๑๙๘๔: ๔๑; Bartell, ๒๐๐๓: ๕๒) มีลักษณะโครงสร้างแบบ “bottom-heavy” โดยส่วนใหญ่การตัดสินใจมาจากเบื้องล่าง ซึ่งได้แก่ คณาจารย์ เนื่องจากคณาจารย์เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานโดยตรง (Clark, ๑๙๘๔ : ๙ ; Premfors, ๑๙๘๔ : ๔๑ ; Bartell, ๒๐๐๓ : ๕๒) นอกจากนี้คณาจารย์ยังรับผิดชอบเกี่ยวกับงานหลักของมหาวิทยาลัย คือการเรียนการสอนและการวิจัย และแม้จะมีงานบริหาร อาจกล่าวได้ว่าการบริหารเป็นงานแถม ไม่ใช่เป็นงานหลัก ยกเว้นคณาจารย์ของกลุ่มประเทศที่สามและสี่

แหล่งที่มาของอำนาจอยู่ที่ความเชี่ยวชาญ ความรู้ในสาขาวิชาของอาจารย์แต่ละคน รวมถึงเป็นระบบที่มีการปฏิบัติการในลักษณะร่วมมือกันในระดับต่ำ อำนาจในการตัดสินใจมีความหลากหลาย ผู้นำในสถาบันอุดมศึกษามีบทบาทจำกัด มีความแตกต่างเชิงโครงสร้างในระดับสูง และการพึ่งพากันในการปฏิบัติหน้าที่มีระดับต่ำ (Gornitzka, ๑๙๙๙ : ๑๒) เป็นระบบที่มีการผูกโยงกันแบบหลวม (loosely-coupled system) (Weick, ๑๙๗๖) หรือ มีลักษณะแบบ ‘organized anarchies’ (Cohen and March, ๑๙๘๖ in Bartell, ๒๐๐๓ : ๕๓) กระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติในระบบอุดมศึกษามีความสลับซับซ้อนมากที่สุด เพราะบริบทของอุดมศึกษาประกอบด้วยเป้าหมายที่คลุมเครือ กำกวม ไม่ชัดเจน และบ่อยครั้งขัดแย้งซึ่งกันและกัน เพราะมีตัวแสดงที่เป็นอิสระมากมาย ตัวแบบบนลงล่าง (top down approach) ไม่เหมาะสมที่จะนำมาทำความเข้าใจหรือมาใช้กับความสลับซับซ้อนดังกล่าว (Cerych and Sabatier, ๑๙๘๖: ๒๘๕) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Clark (๑๙๘๓ : ๒๒๘) ที่ระบุว่า แม้กระทั่งในประเทศที่มีความเข้มงวดกวดขัน มีการควบคุมสูงสุด ระบบอุดมศึกษาก็เป็นระบบที่ไม่สามารถละเลยผู้ปฏิบัติระดับล่าง (bottom level) ได้เลย

การทำความเข้าใจการบริหารในระดับอุดมศึกษานั้น ต้องใช้ตัวแบบทางการเมือง (political model) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง ความขัดแย้ง การแข่งขัน และค่านิยมที่แตกต่างของกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลาย ธรรมชาติของอำนาจ และอิทธิพลของกลุ่มภายในและภายนอกองค์กร นโยบายใดๆที่จะนำไปปฏิบัติได้สำเร็จจะต้องเปิดโอกาสให้มีกระบวนการเจรจาของกลุ่มผลประโยชน์ ที่มีความแตกต่างและหลากหลาย ดังกล่าว (Baldrige, ๑๙๘๙ : ๕๗-๖๔) ด้วยรูปแบบดังกล่าวทำให้การเปลี่ยนแปลงทำได้โดยยาก เนื่องจากอุดมศึกษาเป็นระบบที่ไม่มีกลไกในการป้อนกลับและการควบคุม ในอีกแง่หนึ่ง รูปแบบนี้มีข้อดีเพราะจะนำมาซึ่งนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นได้ (Beyer et al., ๑๙๘๓ : ๒๓๗)

เพื่อที่จะเข้าใจระบบอุดมศึกษาได้ง่ายขึ้น อาจพิจารณาระบบอุดมศึกษาโดยใช้ตัวแบบสามเหลี่ยมของการประสานงานอุดมศึกษาของ Clark เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

กรอบในการวิเคราะห์ระบบการอุดมศึกษา

ภาพ ๑ : สามเหลี่ยมของการประสานงานอุดมศึกษา (Clark, ๑๙๗๙, ๑๙๘๓)

สามเหลี่ยมการประสานงานอุดมศึกษา (Clark, ๑๙๗๙, ๑๙๘๓) เป็นตัวแบบเชิงคลาสสิกในการอธิบายตัวแสดงที่หลากหลายที่มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน โดยในความสัมพันธ์นี้อาจจะมีตั้งแต่ความสัมพันธ์ที่แนบแน่นไปจนถึงความสัมพันธ์อย่างหลวม ๆ ขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศ Clark (๑๙๗๙) ได้ให้ความหมายของคำสำคัญไว้ ดังนี้

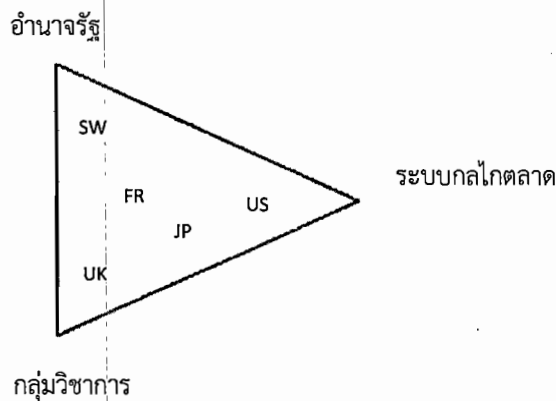
๑) “อำนาจรัฐ” มี สององค์ประกอบ คือ

(๑) อำนาจหน้าที่ทางระบบราชการ (Bureaucratic authority) อันได้แก่ องค์กรราชการที่ดูแลเรื่องการอุดมศึกษา

(๒) อำนาจทางการเมือง (Political authority) ได้แก่ นักการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ทั้งภายในและภายนอกระบบอุดมศึกษา

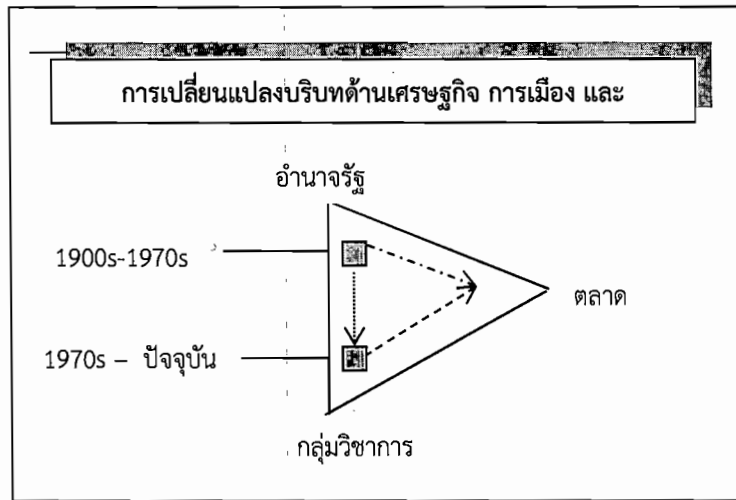
๒) “กลุ่มวิชาการ” คือ คณาจารย์ที่มีชื่อเสียง มีอำนาจ มีอิทธิพลทั้งภายในและนอกสาขาวิชาและสถาบันอุดมศึกษา

๓) “ระบบกลไกการตลาด” คือ สถาบันที่ไม่มีรูปแบบเป็นทางการ และมีการแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งในระบบการอุดมศึกษาได้แก่ ตลาดผู้บริโภครวมซึ่งได้แก่ นักศึกษา ตลาดแรงงานซึ่งได้แก่ คณาจารย์ นายจ้าง ตลาดเชิงสถาบันซึ่งได้แก่ ชื่อเสียงของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน

ภาพ ๒ : ระบบอุดมศึกษาของประเทศต่างๆ ภายในสามเหลี่ยมของการประสานงานอุดมศึกษา (Clark, ๑๙๗๙ : ๒๓๗)

จากภาพ ๒ ตัวอย่างของอิทธิพลของตัวแสดงในระบบอุดมศึกษาของประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่ละส่วนมีบทบาทต่างกัน เช่น สวีเดน (SW) มีรูปแบบที่รัฐมีอำนาจมากที่สุด สหรัฐอเมริกา (US) ใช้กลไกตลาดนำ ส่วนอังกฤษ (UK) ใช้อำนาจของคณาจารย์ในมหาวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่มีความรู้ในการนำเพื่อพัฒนาระบบการอุดมศึกษา เป็นต้น

ภาพ ๓ : สามเหลี่ยมของการประสานงานอุดมศึกษาของไทย (Pad, ๒๐๐๕ adapted from Clark, ๑๙๘๓: ๑๔๓)

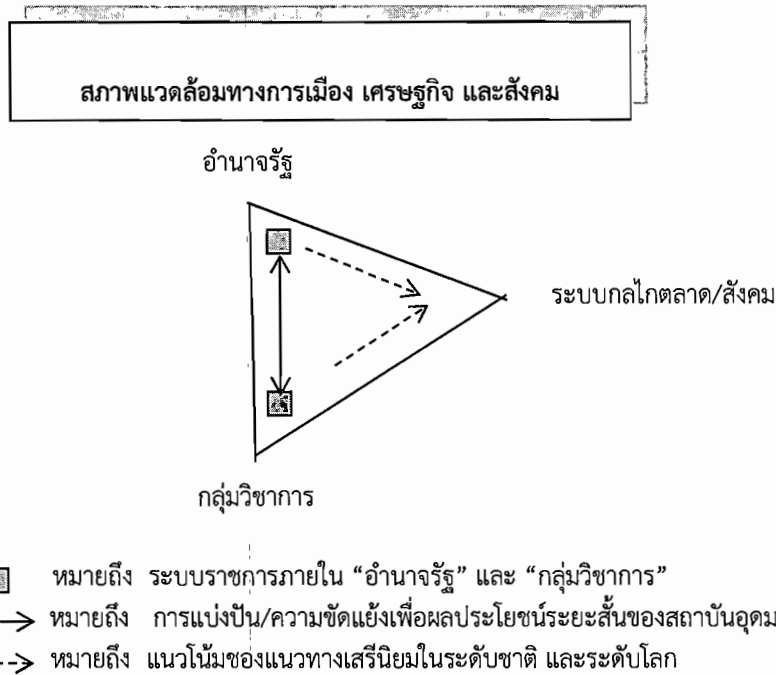
เมื่อนำตัวแบบของ Clark (๑๙๘๓) มาประยุกต์กับระบบการอุดมศึกษาของไทย จะสามารถทำความเข้าใจตัวแสดงที่มีบทบาทในระบบอุดมศึกษาไทยในแต่ละยุคได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ

ในยุคแรก จะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยไทยเติบโตมาจากระบบราชการ มีระบบการบริหารงานที่ควบคุมจากส่วนกลาง หรือ ที่เรียกว่า state-centered control (Wyatt, ๑๙๖๙) บรรทัดฐานและค่านิยมของสังคมมหาวิทยาลัยตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดแบบราชการไทย ภายใต้การบริหารแบบรวมศูนย์ รัฐมีบทบาทในการควบคุมกิจการภายในมหาวิทยาลัยมาโดยตลอด

จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๑๕ (ปี ค.ศ. ๑๙๗๒) ได้มีการจัดตั้งทบวงมหาวิทยาลัยขึ้น สะท้อนให้เห็นว่ารัฐเริ่มมีการผ่อนคลายกฎระเบียบ ดำเนินบทบาทสนับสนุน และประสานงานกับมหาวิทยาลัย และพยายามที่จะส่งเสริมเรื่องอิสระทางวิชาการและการดูแลตนเองของมหาวิทยาลัย (Pad, ๒๐๐๕) อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานภายในมหาวิทยาลัยหลายๆเรื่องก็ยังคงอิงกับระบบราชการมาโดยตลอด ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว รัฐมีบทบาทมากที่สุดในการนำนโยบายอุดมศึกษาไปปฏิบัติ ในขณะที่มหาวิทยาลัยหรือกลไกตลาดมีบทบาทจำกัด (Lao, ๒๐๑๕, p.๔๒)

แนวคิดของลัทธิเสรีนิยมใหม่ที่แผ่ขยายไปทั่วโลกตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ ๑๙๘๐ ส่งผลกระทบต่อภาคอุดมศึกษาที่ถือว่าเป็นภาคบริการที่ต้องปรับตัวพร้อมเข้าสู่การแข่งขัน อีกทั้งต้องตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทั้งในแง่เศรษฐกิจและสังคม อุดมศึกษาไทยได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมาโดยตลอด ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๕) รัฐบาลเริ่มผ่อนคลายกฎระเบียบ เพื่อรัฐเองจะได้ลดภาระของงบประมาณและเพื่อตอบรับกับแนวคิดของลัทธิเสรีนิยมใหม่ในการให้มหาวิทยาลัยต้องเลี้ยงตัวเองและเข้าสู่การแข่งขัน ยกตัวอย่างเช่น การที่รัฐบาลได้ให้อิสระกับมหาวิทยาลัยในการเปิดหลักสูตรที่เรียกว่า หลักสูตรพิเศษ เป็นหลักสูตรที่มหาวิทยาลัยมีอิสระในการบริหารและจัดการเองและมีรายได้เลี้ยงตัวเองอีกทางหนึ่ง

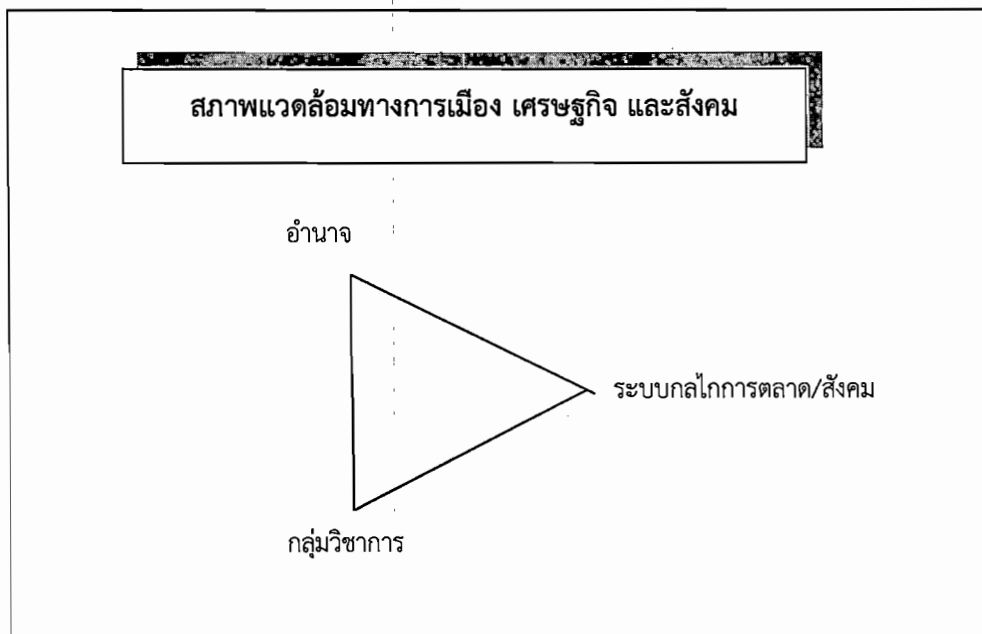
หากศึกษาปัญหาของอุดมศึกษาไทยในช่วงระยะเวลาร่วมสมัยนี้ ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๐ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน นับเป็นเวลา ๓๐ ปีแล้วนั้น จะพบว่าระบบอุดมศึกษาของประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหา เช่นเดียวกับอีกหลาย ๆ ประเทศ โดยลักษณะของปัญหานั้นมีความคล้ายคลึงกับประเทศกำลังพัฒนาในแถบเอเชีย กล่าวคือ ปัญหาหลักวางอยู่บนรูปแบบและโครงสร้างสถาบัน ลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นและวัฒนธรรมของประเทศที่ยังคงฝังรากลึกและเป็นอุปสรรคกับการเปลี่ยนแปลง (Altbach, ๑๙๙๘)

ภาพ ๔ : การปรับตัวแบบสามเหลี่ยมของการประสานงานอุดมศึกษาของไทย (Pad, ๒๐๐๕ ดัดแปลงจาก Clark, ๑๙๘๓)

ภาพ ๔ ข้างต้นสะท้อนปัญหาของอุดมศึกษาไทยยังไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับ ข้อเรียกร้องใหม่ ๆ ได้ ปัญหาหลักเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมของระบบการอุดมศึกษาที่แตกต่างจากประเทศตะวันตก ปัญหาสำคัญของระบบอุดมศึกษาไทยคือ

- ๑) โครงสร้างและคุณค่าของระบบราชการ ทั้งในส่วนของภาครัฐ และ มหาวิทยาลัย
- ๒) การแสวงหาผลประโยชน์ระยะสั้น การแบ่งปันและความขัดแย้งในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการเปิดสู่ระบบตลาด และการไม่ได้มองถึงผลประโยชน์ระยะยาวต่อสังคมและประเทศชาติ

ภาพ ๕ : ตัวแบบที่ดัดแปลงเพื่ออธิบายสามเหลี่ยมของการประสานงาน
(Pad, ๒๐๐๕ ดัดแปลงจาก Clark, ๑๙๘๓)

ภาพ ๕ ข้างต้นสะท้อนข้อเสนอของกรอบแนวคิดการพัฒนาอุดมศึกษาไทยในยุคปัจจุบัน ที่ทั้งรัฐและกลุ่มวิชาการ (academic oligarchy) หรือสถาบันอุดมศึกษาต้องปฏิรูปอุดมศึกษาอย่างจริงจัง โดยแก้ไขปัญหที่สั่งสมมาตลอดระยะเวลา ๑๐๐ ปี ของอุดมศึกษาไทย นำอุดมศึกษาไทยสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นที่สอง (second-order change) ซึ่งไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงเฉพาะโครงสร้าง รูปแบบ หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงคุณค่า วัฒนธรรม แบบแผน การปฏิบัติ ของกระบวนการภายใน อีกทั้งต้องให้อุดมศึกษาไทยทำหน้าที่เพื่อตอบโจทย์ไม่เฉพาะตนเอง ไม่เฉพาะตลาด แต่ต้องสามารถรับใช้สังคมไทย นำมาซึ่งการบรรลุเป้าหมายของชาติ ที่เป็นประโยชน์กับทุกภาคส่วน เป็นสำคัญ

๑.๔ แนวทางการพัฒนาระบบอุดมศึกษา: ตัวแบบของประเทศพัฒนา

อุดมศึกษาทั่วโลกมีการพัฒนาเป็นลำดับและได้ดำเนินหน้าที่ของตนเองในการรับใช้ประเทศและสังคม มาโดยตลอด แต่แต่ละประเทศมีโครงสร้างและรูปแบบของระบบอุดมศึกษาที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับประวัติความเป็นมา และบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมภายในประเทศ

ด้วยอิทธิพลของแนวคิดเสรีนิยมใหม่และกระแสโลกาภิวัตน์ตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๙๘๐ จนถึงปัจจุบัน ระบบอุดมศึกษาทั่วโลกต้องเผชิญกับความท้าทายในลักษณะเดียวกัน ในบริบทดังกล่าว ลักษณะเฉพาะและความแตกต่างของระบบอุดมศึกษาของแต่ละประเทศเริ่มต้องหลอมรวมเพื่อมุ่งตอบโจทย์ของตลาดและแนวคิดเรื่องการแข่งขันที่เข้ามามีบทบาทในระบบอุดมศึกษา (Gornitzka, ๒๐๐๐ : ๒๒๑) มหาวิทยาลัยทั่วโลกต้องปรับตัว เพื่อเผชิญกับแนวคิดเรื่องประสิทธิภาพและความคุ้มค่าของเงิน การตัดงบประมาณด้านอุดมศึกษา การผลักดันให้มหาวิทยาลัยออกนอกระบบ (privatization) เพราะรัฐไม่สามารถแบกรับภาระเรื่องค่าใช้จ่ายของอุดมศึกษาแบบมวลชน การที่อุดมศึกษาต้องเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติอย่างเต็มตัว ตลอดจน

ขอเรียกร้องให้อุดมศึกษาต้องปฏิรูปเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม ประเด็นเหล่านี้ล้วนเป็นความท้าทายของระบบอุดมศึกษาทั่วโลก

ในกลุ่มประเทศตะวันตกที่ระบบอุดมศึกษาพัฒนาแล้ว กลไกการแข่งขันในตลาดถูกมองว่าเป็นทางออกที่ดีที่สุดของระบบอุดมศึกษา ดีกว่าการยึดติดกับกลไกการควบคุมโดยรัฐ หรือการอิงกับปทัสสถานวิชาชีพ (Neave and Van Vught, ๑๙๙๔b: ๓๑๕) เพื่อตอบสนองกับกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ แต่ละประเทศต้องปรับตัวและปฏิรูประบบในแบบของตนเอง หลายประเทศในแถบตะวันตก รัฐต้องเปลี่ยนรูปแบบการจัดสรรงบประมาณจากรูปแบบ block grant มาเป็นการเชื่อมโยงการให้งบประมาณกับแนวคิดเรื่องประสิทธิภาพและความคุ้มค่า การประเมินผลงาน การ benchmarking รวมถึง ประเด็นเรื่องความรับผิดชอบที่จะต้องตรวจสอบได้ (accountability) ซึ่งส่งผลให้ความเป็นอิสระของมหาวิทยาลัยจะถูกจำกัดลง

นอกจากการปรับตัวของรัฐ สถาบันอุดมศึกษาก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงนี้ โดยนอกเหนือจากการพึ่งพิงงบประมาณของรัฐบาล สถาบันอุดมศึกษาต้องมีแหล่งรายได้อื่น เช่น จากการวิจัยหรือการบริการทางวิชาการในรูปของการจัดโครงการฝึกอบรมให้กับนักบริหารภาครัฐและภาคเอกชน หรือจากค่าเล่าเรียนของนักศึกษา หรือจากเงินที่มีผู้อุทิศให้กับมหาวิทยาลัย เป็นต้น สถานะความท้าทายนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทั่วโลก แต่ละประเทศอาจใช้กลไกและระบบภายในที่แตกต่างกัน แต่มุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกันคือการแข่งขันได้ในตลาด Clark (๑๙๙๗ : ๒๙๕) แนะนำว่าในสภาวะการณ์เช่นนี้ สถาบันอุดมศึกษาต้องมีความรับผิดชอบและสามารถควบคุมตัวเองได้ (self-regulated) มีความกระตือรือร้น พัฒนากลไกและระบบในการดึงเงินทุนมาจากหลากหลายแหล่งทุน ไม่ใช่จากแหล่งเดียว เช่น ค่าเล่าเรียนของนักศึกษา ในระดับคณะ/ภาควิชาก็ต้องปรับตัว กำหนดทิศทางและขับเคลื่อนด้วยตนเอง (self-steering) ไม่ใช่รองบประมาณจากรัฐ ควรมีการกำหนดนโยบายที่อยู่ในรูปของความสมดุลระหว่างคุณค่าของการบริหารรูปแบบใหม่ กับการรักษาไว้ซึ่งคุณค่าทางวิชาการแบบดั้งเดิม

อย่างไรก็ดี ทางออกของอุดมศึกษาที่อาศัยกลไกของตลาดก็ได้รับกระแสวิพากษ์วิจารณ์เป็นจำนวนมาก โดยถูกตั้งคำถามเรื่องความน่าเชื่อถือของตลาด ความเป็นอิสระของสถาบันอุดมศึกษาและอาจารย์ ตลาดอาจทำลายสังคมและวัฒนธรรมทางวิชาการของสถาบันอุดมศึกษา รวมไปถึงเรื่องของการควบคุมคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะเมื่อมีเรื่องของการแข่งขันในตลาดเข้ามาเกี่ยวข้อง (Meek, ๒๐๐๐ : ๒๙ ; Ordorika, ๒๐๐๓ : ๓๘๕)

อุดมศึกษาในอนาคตจะต้องเผชิญกับความต้องการที่เพิ่มสูงขึ้นจากผู้เรียนที่ต้องการเข้าถึงการศึกษา ระดับอุดมศึกษาและต้องการความสะดวกเพิ่มมากขึ้น ต้องการเสียค่าใช้จ่ายในการศึกษาที่ต่ำ และต้องการการศึกษาที่สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการปฏิบัติงาน ความต้องการเหล่านี้นับว่าเป็นสิ่งแสวงหาของอุดมศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั่วโลก ซึ่งมีพื้นฐานมาจากบริบทของโลกาภิวัตน์และเศรษฐกิจที่ใช้พื้นฐานความรู้ (knowledge-based economy) ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้สถาบันอุดมศึกษาพยายามปรับตัว ซึ่งรวมถึงการปรับวัตถุประสงค์ โครงสร้าง และหลักสูตร ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์การใหม่และการพัฒนาองค์การที่ขับเคลื่อนโดยการสื่อสารดิจิทัลและเทคโนโลยีในการเรียนการสอนที่นับวันจะมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ความต้องการที่เพิ่มมากขึ้นผนวกกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นแรงกดดันที่ท้าทายลักษณะของอุดมศึกษาแบบดั้งเดิมในปัจจุบัน การผสมผสานของความ ต้องการ ค่าใช้จ่าย การประยุกต์ใช้ความรู้ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ เหล่านี้ถือเป็นการเปิดประตูต้อนรับคู่แข่งใหม่ ๆ และองค์การใหม่ ๆ ที่จะมาแข่งขันกันเพื่อดึงดูดนักศึกษา

ในปัจจุบัน มีการทำนายว่าพัฒนาการของ worldwide web เทคโนโลยีดิจิทัลและดาวเทียม และการประยุกต์ใช้ความเป็นจริงเสมือน (virtual reality) เพื่อเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมของการเรียนการสอนจะส่งผลอย่างมหาศาลต่อการศึกษาทุกระดับ สถาบันอุดมศึกษาจะต้องปรับปรุงเพื่อให้ผู้บริโภครสามารถเข้าถึงหลักสูตรต่าง ๆ ได้มากขึ้น ออกแบบหลักสูตรใหม่ๆเพื่อรองรับกับเทคโนโลยีใหม่ที่เกิดขึ้น และต้องแสวงหาตลาดใหม่โดยใช้วิธีการใหม่ ๆ บริษัทเอกชนจะเป็นพันธมิตรกับสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้จะมีให้เห็นเพิ่มมากขึ้นในอนาคต

Donald E. Hanna (๑๙๙๘) จากมหาวิทยาลัยวิสคอนซินได้ชี้ให้เห็นว่า มีตัวแบบองค์การที่จะเกิดขึ้นในอุดมศึกษาในยุคดิจิทัลทั้งหมด ๗ ตัวแบบ ซึ่งตัวแบบเหล่านี้ได้ถูกออกแบบมาเพื่อให้ตอบสนองกับความต้องการที่เพิ่มสูงขึ้นของผู้เรียน แต่ละตัวแบบแสดงถึงความพยายามขององค์การที่จะตอบสนองต่อโอกาสทางการศึกษาในระดับชาติและนานาชาติ ตัวแบบทั้งเจ็ดนี้นับว่าเป็นพลังสำคัญที่จะผลักดันให้การศึกษาและการฝึกอบรมในระดับอุดมศึกษาตอบสนองกับความต้องการได้มากขึ้น ตัวแบบดังกล่าวได้มาจากกาวิเคราะห์แนวโน้มลักษณะ และตัวอย่างของแนวทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นในอุดมศึกษา ตัวแบบดังกล่าวได้แก่

- ๑) การขยายตัวของสถาบันอุดมศึกษาแบบดั้งเดิม
- ๒) สถาบันอุดมศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ที่มุ่งหวังกำไร
- ๓) สถาบันอุดมศึกษาที่เน้นการศึกษาทางไกลหรือเน้นการใช้เทคโนโลยี
- ๔) มหาวิทยาลัยบริษัท (corporate universities)
- ๕) พันธมิตรเชิงกลยุทธ์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและอุตสาหกรรม
- ๖) สถาบันอุดมศึกษาที่เน้นสมรรถนะ (competency-based universities)
- ๗) สถาบันอุดมศึกษาข้ามชาติระดับโลก

ถึงแม้ว่าสถาบันอุดมศึกษาโดยทั่วไปจะมีความหลากหลายในเรื่องของพันธกิจ ขนาด หลักสูตรที่เปิดสอน การคัดเลือกนักศึกษา ความเชี่ยวชาญและภูมิหลังของคณาจารย์ ระดับของการสอน และสถานที่ แต่สถาบันอุดมศึกษาก็จะมีคุณลักษณะที่เป็นที่ยอมรับและเข้าใจร่วมกัน คุณลักษณะของสถาบันอุดมศึกษาแบบดั้งเดิมได้แก่

- ๑) มีนักศึกษาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง
- ๒) มีพื้นที่ในการให้บริการที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่น หรือในภูมิภาค ซึ่งเป็นที่อาศัยของนักศึกษาส่วนใหญ่
- ๓) มีคณาจารย์ที่ทำงานเต็มเวลาซึ่งเป็นผู้จัดทำหลักสูตร ทำการสอนแบบพบกันซึ่งหน้า (face-to-face)

มีการให้ทุนการศึกษา มีการบริการทางวิชาการแก่สาธารณะ และมีส่วนร่วมในการบริหารสถาบัน

- ๔) มีห้องสมุดที่เป็นศูนย์รวมและมีอาคารเรียน
- ๕) มีสถานะที่เป็นหน่วยงานไม่มุ่งหวังกำไร

๖) กลยุทธ์ในการประเมินประสิทธิภาพองค์การอยู่บนพื้นฐานของการวัดปัจจัยนำเข้าในส่วนที่เป็นการเรียนการสอน เช่น เงินทุน การใช้ห้องสมุด อาคารสถานที่ อัตราส่วนระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา คุณสมบัติของอาจารย์และนักศึกษา เป็นต้น (ดูตาราง ๑)

ตาราง ๑ : ลักษณะและฐานคติของสถาบันอุดมศึกษาแบบดั้งเดิม

การวัดปัจจัยนำเข้า	ลักษณะของสถาบันอุดมศึกษาแบบดั้งเดิม
ปรัชญา	นักศึกษาต้องมาเข้าเรียนในสถาบัน
พันธกิจ	พันธกิจกำหนดโดยระดับของการสอน การเปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษามักจะหมายถึงการมีคุณภาพสูงขึ้นในการคัดเลือกนักศึกษาและอาจารย์
เงินทุน	วัดจากจำนวนเงินที่นักศึกษาใช้ไปในการศึกษาเต็มเวลา
หลักสูตร	ค่อนข้างมีเสถียรภาพและครอบคลุม
การสอน	ส่วนใหญ่เป็นการสอนบรรยายแบบพบกันซึ่งหน้า และมีอาจารย์ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะในระดับปริญญาตรี การสอนวัดโดยจำนวนชั่วโมงสอนและประเมินผล โดยดูเนื้อหาที่นักเรียนได้รับความรู้ ในระดับบัณฑิตศึกษา การเรียนการสอนมีรูปแบบการสัมมนา
อาจารย์	เป็นอาจารย์ที่ทำงานเต็มเวลา คุณภาพของการสอนจะเพิ่มขึ้นตามผลงานวิจัย การเตรียมการสอน และการได้รับทุนสนับสนุนจากภายนอก
นักศึกษา	การคัดเลือกนักศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของโครงการ มักไม่ค่อยมีการวัดในเรื่องการเปลี่ยนแปลงจากแรกเข้าศึกษาที่เป็นผลมาจากการเรียนรู้ของนักศึกษา
ห้องสมุด	จำนวนหนังสือในห้องสมุดที่มีความลึกในสาขาวิชาที่เปิดสอน แสดงให้เห็นถึงคุณภาพที่สูงขึ้น (ถึงแม้จะมีความก้าวหน้าในเรื่องอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถแบ่งปันกันได้ก็ตาม)
การเรียนรู้	โดยทั่วไปอยู่ในรูปแบบการบรรยาย
เทคโนโลยี	ใช้ห้องบรรยาย
สิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ	มีอาคารที่เป็นศูนย์กลาง รวมถึงหอพักนักศึกษา สหภาพนักศึกษา ศูนย์อนามัย ห้องเรียน และสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมเข้าเป็นคุณภาพของการจัดการศึกษา
ผลผลิตที่เป็นผลลัพธ์	ผลผลิตวัดโดยจำนวนหน่วยกิตที่ได้ศึกษาและปริญญาที่ได้รับ
การบริหาร	มีคณะกรรมการบริหารที่เป็นอิสระ ปลอดภัยสิ่งแวดล้อมทางการเมืองและธุรกิจ
การได้รับการรับรอง	แต่ละโครงการ/ หลักสูตรจะได้รับการรับรองจากสมาคมวิชาชีพ

ลักษณะสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาแบบดั้งเดิมคือ นักศึกษาจะมาเข้าเรียนในห้องเรียนและอาจารย์ผู้สอนก็มีภารกิจการสอนแบบเต็มเวลา หลายสถาบันสามารถดึงดูดนักศึกษาจากทั่วโลกได้ แต่ก็หาใช่สถาบันระดับโลกไม่ เพราะนักศึกษาจะต้องเดินทางมาที่สถาบันที่มีสถานที่ให้บริการการเรียนการสอนที่เฉพาะเจาะจง สถาบันอุดมศึกษาแบบดั้งเดิมจะมุ่งเน้นการวัดปัจจัยนำเข้าของกระบวนการการเรียนการสอน เช่น พันธกิจของสถาบัน การจัดหาเงินทุน หลักสูตร ประสบการณ์ของคณาจารย์ คุณภาพของนักศึกษา ความเพียงพอของอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และโครงสร้างการบริหาร เป็นต้น แนวคิดก็คือปัจจัยนำเข้าเหล่านี้เป็นตัวชี้วัดที่มีประสิทธิภาพต่อประสิทธิภาพองค์การและสามารถวัดการเรียนรู้ของนักศึกษาได้โดยอ้อม ซึ่งครอบคลุมกว่าการวัดผลการเรียนของนักศึกษาโดยดูจากการสอบไล่แต่เพียงอย่างเดียว ที่มักจะเป็นแนวทางปฏิบัติโดยทั่วไป

ลักษณะของสถาบันอุดมศึกษาที่แสดงในตาราง ๑ พบได้ทั่วไปในศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐ โดยเฉพาะในประเทศอุตสาหกรรม การจัดองค์การของสถาบันอุดมศึกษาแบบดั้งเดิมตอบสนองต่อความจำเป็นในการเข้าถึงการศึกษาในระดับอุดมศึกษา การค้นพบความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและอุตสาหกรรมในยุคนั้น อย่างไรก็ตาม ในช่วงปลายทศวรรษ ๙๐'s ได้มีการเรียกร้องให้หันมาสนใจในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นทั่วโลก สถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งมีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆมาใช้ในการเรียนการสอนทางไกลมากขึ้น และแทบทุกสถาบันมีการขยายการจัดการเรียนการสอนออกไปอย่างกว้างขวางมากขึ้น

ความต้องการการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่

รูปแบบองค์การของสถาบันอุดมศึกษานอกจากจะได้รับผลจากการพัฒนาเทคโนโลยีการเรียนการสอนแบบใหม่แล้ว ยังเป็นผลมาจากความต้องการของผู้ใหญ่ที่จะต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ของผู้ใหญ่มักจะถูกนิยามว่าเป็นการศึกษาและการฝึกอบรมตลอดชีวิต (lifelong education and training) ที่จะธำรงรักษาคนให้อยู่ในอาชีพต่อไปได้ โดยกระตุ้นให้มีการพัฒนาตนเอง อย่างไรก็ตามเป็นที่แน่ชัดว่าตลาดของอุดมศึกษาจะไม่จำกัดอยู่เฉพาะคนอายุ ๑๘ - ๒๒ ปี เหมือนเช่นในศตวรรษที่ ๒๐ อีกต่อไป

ตลาดการศึกษาของผู้ใหญ่นับวันก็จะมีการแข่งขันกันมากขึ้นและเต็มไปด้วยโอกาสใหม่ ๆ มากมาย ในช่วง ๓๐ ปีที่ผ่านมา ความต้องการการศึกษาของผู้ใหญ่มีเพิ่มมากขึ้นผนวกกับเทคโนโลยีใหม่ๆที่ทำให้การเข้าถึงทรัพยากรในการเรียนรู้ ที่สามารถเชื่อมโยงผู้เรียนกับผู้สอนได้โดยใช้วิธีการใหม่ ๆ เมื่อ ๑๐ - ๓๐ ปีที่ผ่านมาอุปสงค์มีมากกว่าอุปทานอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในประเทศไทย การเปิดสอนภาคพิเศษในระดับบัณฑิตศึกษาขยายตัวอย่างรวดเร็วนับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมา ในสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. ๑๙๙๕ จำนวน ๑ ใน ๓ ของสถาบันอุดมศึกษามีการเปิดการสอนทางไกล และในอีก ๒ ปีต่อมา ๙๕.๓% ของสถาบัน อุดมศึกษาในสหรัฐอเมริกาได้มีการขยายให้มีการจัดการเรียนการสอนทางไกล เหตุผลจูงใจในการขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาก็คือเพื่อสนองตอบต่อความต้องการที่เพิ่มสูงขึ้น เพื่อให้สามารถแข่งขันได้ และเพื่อสนองตอบต่อตลาดใหม่ ๆ

การเกิดขึ้นของตัวแบบใหม่ของอุดมศึกษา

ตัวแบบใหม่ของอุดมศึกษาที่เกิดขึ้นมีลักษณะที่แตกต่างจากตัวแบบดั้งเดิมในประเด็นสำคัญคือ เป็นตัวแบบที่ขยายจากการศึกษาแบบดั้งเดิม ตัวแบบใหม่มีอยู่ ๗ ตัวแบบด้วยกันที่แสดงถึงความเป็นไปได้ของกลยุทธ์ขององค์การอุดมศึกษาที่หลากหลายในอนาคต เป้าหมายของแต่ละตัวแบบก็เพื่อแก้ไขจุดอ่อนต่าง ๆ ของระบบการอุดมศึกษาแบบดั้งเดิม โดยการเปลี่ยนฐานคิดพื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งที่อุดมศึกษาควรจะเป็น และสถาบันอุดมศึกษาควรดำเนินการไปในทิศทางใดในตลาดของการศึกษาและการฝึกอบรมในกระแสโลกาภิวัตน์ในศตวรรษที่ ๒๑

ตัวแบบที่ ๑ : การขยายตัวของสถาบันอุดมศึกษาแบบดั้งเดิม

ตลาดใหม่ของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นคือ สถาบันอุดมศึกษาแบบดั้งเดิมที่ไม่มุ่งหวังกำไรที่พยายามจับตลาดของผู้ใหญ่ที่ต้องการศึกษาต่อที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น สถาบันอุดมศึกษาจำนวนมากที่มีการจัดหลักสูตรบัณฑิตศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ในเชิงรุก ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วไปทั้งในต่างประเทศและประเทศไทยในช่วง ๓๐ ปีที่ผ่านมา ในประเทศไทย ตัวอย่างของคณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์ (หรือนิด้า) ที่เผชิญกับปรากฏการณ์จำนวนนักศึกษาภาคปกติที่สอบคัดเลือกเข้ามาเรียนในระดับปริญญาโทมีจำนวนน้อยกว่าที่ต้องการรับอย่างมาก จนคุกคามต่อการอยู่รอดของคณะ จึงทำให้ต้องแสวงหาตลาดกลุ่มอื่น ในปี

พ.ศ. ๒๕๓๐ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ นิต้า ได้เปิดรับผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานเข้าศึกษาในภาคพิเศษ อีกช่องทางหนึ่ง โดยมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครไว้ว่า ต้องมีประสบการณ์การทำงานไม่ต่ำกว่า ๕ ปี และมีตำแหน่งหน้าที่การงานไม่ต่ำกว่าระดับ ๖ ทหารและตำรวจมียศไม่ต่ำกว่าพันโทและพันตำรวจโทตามลำดับ เป็นต้น การเรียนการสอนได้จัดให้มีขึ้นนอกเวลาราชการที่จะเอื้อให้ผู้ทำงานอยู่สามารถมาเข้าเรียนได้ ซึ่งปรากฏว่ามีผู้สมัครเข้าศึกษาเป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่มีอยู่สูงมากในช่วงเวลาดังกล่าว ปรากฏการณ์ดังกล่าวนับว่าเป็นทางเลือกหรือเป็นรูปแบบใหม่ที่ไม่ใช่แบบดั้งเดิม ซึ่งรูปแบบใหม่นี้ไม่ได้คุกคามตลาดเดิม หากแต่เป็นการสนองตอบความต้องการของตลาดใหม่ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์การทำงาน นับว่าเป็นส่วนขยายของ อุดมศึกษาแบบดั้งเดิม

ตาราง ๒ : การเปรียบเทียบสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนผู้ใหญ่แบบมุ่งหวังกำไร สถาบันอุดมศึกษา ที่ขยายจากแบบดั้งเดิม และสถาบันอุดมศึกษาแบบดั้งเดิม

ปัจจัยนำเข้า	สถาบันอุดมศึกษาแบบดั้งเดิม	สถาบันอุดมศึกษาที่ขยายจากแบบดั้งเดิม	สถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อมุ่งหวังกำไร
ปรัชญา	นักศึกษาต้องมาเข้าชั้นเรียน	สถาบันอุดมศึกษามุ่งไปสู่ นักศึกษา	อาจเป็นการเรียนในมหาวิทยาลัยหรือนอกมหาวิทยาลัยก็ได้
พันธกิจ	พันธกิจนิยามโดยระดับของการเรียนการสอน	มุ่งเน้นที่ภายนอก การสำเร็จ การศึกษาและการพัฒนาการทำงาน	มุ่งเน้นการพัฒนาการทำงาน
เงินทุน	ค่าใช้จ่ายต่อนักศึกษาที่เรียนเต็มเวลา	พึ่งตนเองมากขึ้น และเน้นสนองความต้องการของตลาด	สนองความต้องการของตลาด เน้นพัฒนาการทำงาน และมุ่งหวังกำไร
หลักสูตร	ค่อนข้างมั่นคง และครอบคลุม	หลักสูตรมีความยืดหยุ่นมากกว่า เนื้อหาในหลักสูตร มุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาสมรรถนะในการทำงาน	มุ่งเน้นความต้องการในการทำงาน และเน้นผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์การทำงาน
การสอน	วิชาส่วนใหญ่สอนโดยวิธีการบรรยาย	มีวิธีการสอนที่หลากหลาย และใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ของนักศึกษา	ใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ของนักศึกษา
อาจารย์	เป็นอาจารย์ที่ทำงานเต็มเวลา มีความพร้อมและความน่าเชื่อถือทางวิชาการ	มีการใช้อาจารย์พิเศษที่มีประสบการณ์ในวิชาชีพมากขึ้น	มักจะมีอาจารย์ที่ทำงานบางเวลาและมีประสบการณ์ในวิชาชีพ
นักศึกษา	มีการคัดเลือกจากผู้สมัครเข้าศึกษา	ประสบการณ์การทำงานเป็นปัจจัยสำคัญในการรับเข้าศึกษา	ประสบการณ์การทำงานเป็นปัจจัยสำคัญในการรับเข้าศึกษา

ตาราง ๒ (ต่อ)

ปัจจัยนำเข้า	สถาบันอุดมศึกษาแบบดั้งเดิม	สถาบันอุดมศึกษาที่ขยายจากแบบดั้งเดิม	สถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อมุ่งหวังกำไร
ห้องสมุด	มีหนังสือในห้องสมุดจำนวนมาก	มีการใช้เอกสารเฉพาะด้านหรือทรัพยากรเฉพาะอย่างที่เหมาะสมกับหลักสูตร	มีการใช้เอกสารเฉพาะด้านหรือทรัพยากรเฉพาะอย่างที่เหมาะสมกับหลักสูตร
การใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้	นิยมการสอนแบบบรรยาย	ใช้ทั้งการสอนแบบบรรยายและเสริมด้วยการดูงาน	ใช้ทั้งการสอนแบบบรรยายและเสริมด้วยการดูงาน
สิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ	มีอาคารและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครอบคลุม	ยังคงสอนภายในสถาบัน แต่พึ่งพาสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพน้อยลง	มีสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพที่สนองต่อความต้องการของตลาด
ผลผลิตที่เป็นผลลัพธ์	จำนวนหน่วยกิตที่ศึกษาและปริญญาที่ได้รับ	จำนวนหน่วยกิตที่ศึกษาและปริญญาที่ได้รับ	ผลลัพธ์ที่ต้องการคือสามารถสร้างรายได้เปรียบเทียบกับค่าใช้จ่าย หรือเพื่อมุ่งหวังกำไร
การบริหาร	ใช้รูปแบบคณะกรรมการ	ใช้รูปแบบคณะกรรมการ	ใช้รูปแบบคณะกรรมการ
การได้รับการรับรอง	หลักสูตรหรือโครงการได้รับการรับรอง	หลักสูตรหรือโครงการได้รับการรับรอง	หลักสูตรหรือโครงการได้รับการรับรอง

จากตาราง ๒ อุดมศึกษาที่ขยายจากแบบดั้งเดิมดำเนินการบนค่านิยมพื้นฐานและโครงสร้างองค์การของสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตร โดยมีพันธกิจหลักคือการจัดสถานที่เรียนให้พร้อมสำหรับคนที่ไม่สามารถเข้าเรียนในชั้นเรียนปกติได้เนื่องจากตารางเวลาหรือสถานที่ที่ไม่เอื้ออำนวย อุดมศึกษาที่ขยายจากแบบดั้งเดิมจะทำให้คนมีโอกาสเข้าถึงสถานศึกษาได้มากขึ้น นักศึกษามักจะเป็นผู้ใหญ่ที่ทำงานและสามารถมาเรียนได้เป็นบางเวลา แต่นักศึกษาต้องเข้าเรียนตามเวลาที่กำหนด โดยทั่วไปการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่จะพึ่งพาสถาบันแม่เป็นส่วนน้อย แต่จะพึ่งพาตนเอง นอกจากนั้นยังอาจจะช่วยสนับสนุนเงินทุนให้กับโครงการอื่นอีกด้วย

ตัวอย่างสถาบันอุดมศึกษาแบบขยายจากแบบดั้งเดิมในสหรัฐอเมริกาได้แก่ Washington State University ที่ได้เปิดโครงการ Extended Degree Program และ Web University ที่มีการเปิดหลักสูตรต่าง ๆ ให้กับนักศึกษาโดยเปิดสอนภายนอกมหาวิทยาลัย และมีการสอนวิชาต่าง ๆ กว่า ๗๐ วิชาทาง web โดยได้ทำการรื้อปรับระบบการเรียนการสอนให้มีการใช้สื่อ เช่น วิดีโอ สไลด์ และภาพเคลื่อนไหวที่มีเสียงประกอบผนวกเข้ากับการสอนแบบบรรยาย โดยทำนายว่าการเรียนการสอนแบบใหม่นี้จะช่วยทำให้การใช้อาคารเรียนและสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพภายในมหาวิทยาลัยดีขึ้น ทั้งยังจัดให้มีการเรียนการสอนผ่านทางดาวเทียมและอินเทอร์เน็ตอีกด้วย ในกรณีของ Penn State University ได้มีการสร้าง World Campus ขึ้น ซึ่ง World Campus นี้ไม่ได้สร้างจากอิฐและปูน แต่สร้างจากการที่คณาจารย์ใช้เทคโนโลยีเพื่อขยายการจัดการศึกษาบางหลักสูตรไปในระดับชาติและนานาชาติ โดยมุ่งสนองความต้องการของนักศึกษาใหม่ทั่วโลก หรือ University

of Wisconsin ก็ได้เปิดศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้ (Center for Learning Innovation) เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยให้สร้างซอฟต์แวร์ทางการศึกษาเพื่อให้มีข้อได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยพัฒนาทรัพยากรที่จำเป็นในการสนับสนุนการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี ในขณะที่ Virtual Michigan State University ได้จัดให้มีการสอนบางวิชาในระบบออนไลน์ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาให้มีการสอนทางไกล เป็นต้น

ตัวแบบที่ ๒ : สถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นผู้ใหญ่เพื่อมุ่งหวังกำไร

ตลาดการศึกษาผู้ใหญ่มีความน่าสนใจเพิ่มมากขึ้นสำหรับสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งหวังกำไร สถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งหวังกำไรจะแตกต่างจากสถาบันอุดมศึกษาแบบดั้งเดิม โดยมีรายได้มาจากค่าธรรมเนียมการศึกษาที่เก็บจากนักศึกษาหรือนายจ้าง และในกรณีสถาบันอุดมศึกษาเอกชนอาจส่งคืนเงินปันผลที่ได้รับกลับไปยังผู้ลงทุนอีกด้วย แต่ตลาดของผู้ใหญ่ก็จะมุ่งเน้นด้านอาชีพเป็นสำคัญ

สถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นผู้ใหญ่เพื่อมุ่งหวังกำไรจะเปิดหลักสูตรที่เป็นที่สนใจของนักศึกษาจำนวนมาก โดยเฉพาะหลักสูตรที่เป็นที่ต้องการของนายจ้าง สถาบันอุดมศึกษาแบบนี้จะพัฒนาหลักสูตรที่เป็นที่ต้องการของตลาดอย่างมีมาตรฐาน และอาจเปิดการสอนในหลายพื้นที่ หลักสูตรมักจะมุ่งเน้นอาชีพที่สอนวิชาที่ทำให้นักศึกษาเข้าสู่อาชีพหรือก้าวเข้าสู่การเป็นนักบริหารที่มีความรับผิดชอบสูงขึ้น และจะลงทุนน้อยที่สุดในเรื่องอาคารสถานที่ ตัวอย่างของสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นผู้ใหญ่เพื่อมุ่งหวังกำไรเช่น University of Phoenix ที่เปิดสอนในลักษณะอุดมศึกษาแบบดั้งเดิมทั้งในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษาในหลายๆมลรัฐ มีจำนวนนักศึกษามากกว่า ๕๗,๐๐๐ คน ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นผู้ใหญ่เพื่อมุ่งหวังกำไรที่ใหญ่ที่สุดและประสบความสำเร็จสูงสุด โดยมีนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนที่ศูนย์การเรียนในพื้นที่ต่าง ๆ มีอัตราการเติบโตปีละ ๒๘% และมีการลงทะเบียนออนไลน์ที่เติบโตถึง ๕๑% ในปี ๑๙๙๗ นอกจากนี้ยังได้ขยายหลักสูตรเพื่อสนองตอบความต้องการขององค์กรหลายแห่ง เช่น ทำสัญญากับบริษัท AT&T เพื่อจัดหลักสูตรให้กับศูนย์การศึกษาของ AT&T ที่มีกระจายอยู่ทั่วโลก เป็นต้น

ตัวแบบที่ ๓ : สถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาทางไกลโดยใช้เทคโนโลยี

สถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาทางไกล (distance education) มีจุดกำเนิดมาจากรูปแบบดั้งเดิม ๒ แบบที่แตกต่างกัน แบบแรกคือ การศึกษาทางไปรษณีย์ (correspondence study) กับแบบที่สองคือ การขยายตัวของห้องเรียนแบบดั้งเดิมไปยังพื้นที่ใหม่ ๆ โดยใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น ดาวเทียม การกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ เคเบิลทีวี หรือวิดีโอ ในปัจจุบันมีสถาบันแบบที่สามเกิดขึ้นคือ แบบที่จัดการเรียนการสอนไม่พร้อมกัน (asynchronous learning) โดยใช้ระบบ worldwide web ซึ่งมหาวิทยาลัยออนไลน์ใช้ตัวแบบที่สามนี้โดยอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่ สถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาทางไกลจะใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยเพื่อลดความห่างระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน นอกจากนี้ยังมีแนวโน้มที่จะมุ่งเน้นผู้ใหญ่และการทำงานมากยิ่งขึ้นด้วย

ตาราง ๓ ก : การเปรียบเทียบสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาทางไกลที่เน้นการใช้เทคโนโลยี กับสถาบันอุดมศึกษาแบบดั้งเดิมและสถาบันอุดมศึกษาที่ขยายจากแบบดั้งเดิม

ปัจจัยนำเข้า	สถาบันอุดมศึกษาที่ขยายจากแบบดั้งเดิม	สถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อมุ่งหวังกำไร	สถาบันอุดมศึกษาทางไกลที่เน้นการใช้เทคโนโลยี
ปรัชญา	นักศึกษาต้องมาเข้าชั้นเรียน	สถาบันอุดมศึกษามุ่งไปสู่นักศึกษา	สถาบันอุดมศึกษามุ่งไปสู่นักศึกษา
พันธกิจ	พันธกิจนิยามโดยระดับของการเรียนการสอน	มุ่งเน้นที่ภายนอก การสำเร็จการศึกษาและการพัฒนาการทำงาน	มุ่งเน้นที่ภายนอก การสำเร็จการศึกษาและการพัฒนาการทำงาน
เงินทุน	ค่าใช้จ่ายต่อนักศึกษาที่เรียนเต็มเวลา	พึ่งตนเองมากขึ้น และเน้นสนองความต้องการของตลาด	ลดค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงอุดมศึกษา
หลักสูตร	ค่อนข้างมั่นคง และครอบคลุม	หลักสูตรมีความยืดหยุ่นมากกว่า เนื้อหาในหลักสูตรมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาสมรรถนะในการทำงาน	หลักสูตรมีความยืดหยุ่นมากกว่า เนื้อหาในหลักสูตรมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาสมรรถนะในการทำงาน
การสอน	วิชาส่วนใหญ่สอนโดยวิธีการบรรยาย	มีวิธีการสอนที่หลากหลายและใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ของนักศึกษา	แตกต่างกันโดยรูปแบบ
อาจารย์	เป็นอาจารย์ที่ทำงานเต็มเวลา มีความพร้อมและความน่าเชื่อถือทางวิชาการ	มีการใช้อาจารย์พิเศษที่มีประสบการณ์ในวิชาชีพมากขึ้น	มีการใช้อาจารย์ที่ทำงานเต็มเวลาบ้างและใช้อาจารย์พิเศษที่มีประสบการณ์ในวิชาชีพมากกว่า
นักศึกษา	มีการคัดเลือกจากผู้สมัครเข้าศึกษา	ประสบการณ์การทำงานเป็นปัจจัยสำคัญในการรับเข้าศึกษา	ประสบการณ์การทำงานเป็นปัจจัยสำคัญในการรับเข้าศึกษา
ห้องสมุด	มีหนังสือในห้องสมุดจำนวนมาก	มีการใช้เอกสารเฉพาะด้านหรือทรัพยากรเฉพาะอย่างที่เหมาะสมกับหลักสูตร	มีการใช้เอกสารเฉพาะด้านหรือทรัพยากรเฉพาะอย่างที่เหมาะสมกับหลักสูตร
การใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้	นิยมการสอนแบบบรรยาย	ใช้ทั้งการสอนแบบบรรยายและใช้การดูงานเสริม	แตกต่างกันโดยรูปแบบของเทคโนโลยีที่นำมาใช้
สิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ	มีอาคารและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครอบคลุม	ยังคงสอนภายในสถาบัน แต่พึ่งพาสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพน้อยลง	ไม่มีสถานที่ตั้งทางกายภาพ นักศึกษาอยู่คนละแห่งกันและแยกจากผู้สอน

ตาราง ๓ ก (ต่อ)

ปัจจัยนำเข้า	สถาบันอุดมศึกษาที่ขยายจากแบบดั้งเดิม	สถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อมุ่งหวังกำไร	สถาบันอุดมศึกษาทางไกลที่เน้นการใช้เทคโนโลยี
ผลผลิตที่เป็นผลลัพธ์	จำนวนหน่วยกิตที่ศึกษาและปริญญาที่ได้รับ	จำนวนหน่วยกิตที่ศึกษาและปริญญาที่ได้รับ	แตกต่างกันโดยรูปแบบการจัดการศึกษา
การบริหาร	ใช้รูปแบบคณะกรรมการ	ใช้รูปแบบคณะกรรมการ	แตกต่างกันโดยรูปแบบการจัดการศึกษา
การได้รับการรับรอง	หลักสูตรหรือโครงการได้รับการรับรอง	หลักสูตรหรือโครงการได้รับการรับรอง	แตกต่างกันโดยรูปแบบการจัดการศึกษา

๑) รูปแบบการศึกษาทางไปรษณีย์ (correspondence tradition) สถาบันอุดมศึกษาทางไกลหลายแห่งพัฒนามาจากรูปแบบการศึกษาทางไปรษณีย์และก่อกำเนิดขึ้นเพื่อเพิ่มการเข้าถึงอุดมศึกษาให้มากขึ้น มักจะดำเนินการในลักษณะของราชการ เพื่อสนองต่อการพัฒนาประเทศ Daniel (๑๙๙๖) มองสถาบันอุดมศึกษาแบบนี้ว่าเป็น “mega-universities” เพราะมีจำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนเป็นจำนวนแสนคน The British Open University ใช้รูปแบบการเรียนทางไกลเช่น การศึกษาทางไปรษณีย์ การใช้เทปวิทยุและวิดีโอเทป นักศึกษาที่เรียนทางไกลจะศึกษาโดยอิสระจากนักศึกษาคนอื่นๆ ภายใต้คำแนะนำของผู้สอนประจำวิชา ในอเมริกาเหนือ มหาวิทยาลัยที่ใหญ่ที่สุดที่จัดการศึกษาทางไกลในรูปแบบการศึกษาทางไปรษณีย์คือ Athabasca University ใน Alberta ประเทศแคนาดา โดยใช้การศึกษาทางไปรษณีย์ และเทคโนโลยีเสริมที่ไม่ใช่ลักษณะโต้ตอบ (non-interactive) เช่น เทปวิทยุและวิดีโอเทป ในปี ๑๙๙๔ ศูนย์การจัดการนวัตกรรมของมหาวิทยาลัยได้เปิดโครงการ MBA online ซึ่งเป็นโครงการ MBA ที่ใหญ่เป็นอันดับ ๖ ของแคนาดา โดยมุ่งเน้นให้บริการนักศึกษาที่สามารถเปลี่ยนวิชาหรือเปลี่ยนหลักสูตรได้เพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปและพัฒนาทักษะที่จำเป็นเพื่อให้สามารถประสบความสำเร็จได้ในโลกธุรกิจ ในประเทศจีน มหาวิทยาลัยทางไกล ๓ แห่ง ได้แก่ Shanghai TV University, Jiangsu Radio and TV University และ China TV University System (CTVU) มีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนมากกว่า ๑.๕ ล้านคนในแต่ละปี โดยนักศึกษาของ CTVU สามารถเรียนผ่านทางกระจายเสียงไปยังห้องเรียนในสถานที่ทำงานได้ด้วย สำหรับในประเทศไทยมหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช (STOU) เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐที่มีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนปีละเกือบ ๒ แสนคนในหลักสูตรเพื่อปริญญา และอีก ๓ แสนคนในหลักสูตรการอบรมระยะสั้น โดย ๓ ใน ๔ ของนักศึกษามาจากชนบท

๒) รูปแบบห้องเรียนขยาย (Extended classroom tradition) ในขณะที่มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนการศึกษาทางไกลอาศัยข้อได้เปรียบของการจัดส่งทางไปรษณีย์ที่พัฒนามากขึ้น แต่มหาวิทยาลัยหลายแห่งอาศัยข้อได้เปรียบของเทคโนโลยีการจัดส่งเพื่อเอาชนะจุดอ่อนของมหาวิทยาลัยแบบดั้งเดิม โดยรูปแบบห้องเรียนขยายมองว่า การสอนแบบพบกันซึ่งหน้าในโครงสร้างห้องเรียนแบบดั้งเดิมที่มีผู้สอนเป็นศูนย์กลาง และนักศึกษามีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและกับผู้สอนเป็นรูปแบบการสอนที่น่าจะดีกว่า ถึงแม้จะเป็นการศึกษาทางไกลก็ตาม ดังนั้น รูปแบบห้องเรียนขยายจึงเชื่อมโยงผู้เรียนที่อยู่ห่างกันและห่างจากผู้สอนเข้าด้วยกัน โดยผ่านทางการใช้เทคโนโลยีที่สามารถเชื่อมโยงได้ เช่น ดาวเทียมหรือระบบโทรศัพท์และวิทยุแบบสองทาง รูปแบบห้องเรียนขยาย

จึงดูเหมือนจะเป็นรูปแบบที่เก่าแก่ที่สุดของวิธีการศึกษาทางไกล โดยสมาชิกที่เรียนทางไกลเชื่อมโยงกับห้องเรียน ในสถานศึกษาที่เรียนตามปกติ ประโยชน์ก็คือ นักศึกษาไม่จำเป็นต้องเดินทางไปเรียนที่สถานศึกษา อย่างไรก็ตาม นักศึกษาและอาจารย์ผู้สอนจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนด เช่น การประชุมร่วมกัน และบางครั้งนักศึกษา ต้องเดินทางไปยังสถานที่ที่กำหนดให้เพื่อให้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เป็นต้น

๓) สถาบันอุดมศึกษาที่สอนทางเว็บออนไลน์ (online web-based universities) เนื่องมาจากการ พัฒนาของระบบการประชุมทางคอมพิวเตอร์และ worldwide web จึงปรากฏมหาวิทยาลัยออนไลน์ใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น โดยมีการใช้เทคโนโลยีเว็บใหม่ ๆ เพื่อสนับสนุนการเรียนที่เป็นอิสระในเรื่องของเวลาและสถานที่และ เป็นการศึกษากทางไกล การเรียนแบบนี้ให้โอกาสนักศึกษาที่สามารถเรียนโดยผ่านทาง การปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และกับผู้สอน มีการสร้างสิ่งแวดล้อมในลักษณะห้องเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาด้วยกันและกับผู้สอน แต่ นักศึกษาไม่ได้อยู่ในห้องเรียนในเวลาเดียวกัน ตัวอย่างของสถาบันอุดมศึกษาออนไลน์ ได้แก่ International University (IU) ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่ไม่มุ่งหวังกำไรที่มีบริษัท Jones Cable ซึ่งเป็นบริษัทมุ่งหวังกำไรเป็น เจ้าของ ก่อตั้งเมื่อปี ๑๙๙๕ IU จัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษาในสาขา การสื่อสารธุรกิจ (business communications) มหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้รับการรับรองจาก North Central Association ในปี ๑๙๙๗

ตาราง ๓ ข : การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรูปแบบการศึกษาทางไกลที่ใช้เทคโนโลยี

ปัจจัยนำเข้า	การศึกษาทางไปรษณีย์	รูปแบบห้องเรียนขยาย	สถาบันอุดมศึกษาออนไลน์
เงินทุน	มักเป็นการลงทุนของรัฐ	การหาทุนมาจากภาคอุตสาหกรรม	เงินทุนจากค่าธรรมเนียมและจากภาคอุตสาหกรรม
รูปแบบการสอนและการเรียนรู้	วิชาส่วนใหญ่เป็นการอ่านเอกสาร มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับนักศึกษาเท่านั้น	มีวิธีการที่หลากหลายมากขึ้น รวมถึงการปฏิสัมพันธ์แบบเวลาจริง (real-time) ระหว่างนักศึกษาด้วยกันและนักศึกษากับผู้สอน	มีการสอนวิชาต่างๆแบบออนไลน์บน WWW ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาและกับผู้สอนเกิดขึ้นไม่พร้อมกันและในเวลาจริงโดยอาศัยการประชุมด้วยคอมพิวเตอร์ หรือใช้เทคโนโลยีอื่นๆตามความเหมาะสม
เอกสารที่ต้องอ่าน	มีการจัดหาเอกสารที่ต้องอ่านให้	มีการจัดหาเอกสารที่ต้องอ่านให้	มีการเข้าถึงเอกสารและทรัพยากรที่เหมาะสมกับหลักสูตรออนไลน์
การวัดผลผลิต	ค่าใช้จ่ายต่อหัวของนักศึกษาเปรียบเทียบกับอุดมศึกษาแบบดั้งเดิม	ขึ้นอยู่กับตัวแบบเงินทุนที่เลือก แต่จะพิจารณาถึงการเข้าถึงการสอนเป็นสิ่งสำคัญ	ยังไม่มีกำหนด และการสร้างรายได้และการลดค่าใช้จ่ายอาจนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการวัด
เทคโนโลยีการเรียนรู้	โดยทั่วไปเป็นเทคโนโลยีแบบทางเดียวเพื่อสนับสนุนการสอนที่เน้นการบรรยาย	โดยทั่วไปเป็นเทคโนโลยีสองทาง เพื่อสนับสนุนสิ่งแวดล้อมแบบพบกันซึ่งหน้า	โดยทั่วไปเป็นการปฏิสัมพันธ์แบบสองทาง และสนับสนุนโดยการอ้างอิงและทรัพยากรการสอนแบบออนไลน์

ตัวแบบที่ ๔ : มหาวิทยาลัยบริษัท (Corporate Universities)

นับตั้งแต่ทศวรรษ ๑๙๘๐ เป็นต้นมา บริษัทหลายแห่งได้ก่อตั้งองค์การภายในเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การศึกษาและการฝึกอบรมของบริษัทอย่างครอบคลุม โดยมีเหตุผลความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงสมรรถนะทางการศึกษาภายในสถานที่ทำงาน ปรับพนักงานให้เข้ากับวัฒนธรรมองค์การ ปรับปรุงความร่วมมือระหว่างพนักงาน การสื่อสาร และสมรรถนะของพนักงานแต่ละคนและทีมงาน ตลอดจนปรับปรุงสิ่งจูงใจในการสรรหา การเลื่อนขั้น และการดำรงรักษาพนักงาน

บริษัทหลายแห่งได้ระบุให้หน่วยงานหรือหน่วยงานย่อยที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาและการฝึกอบรมเป็นมหาวิทยาลัย และมีหน่วยงานเช่นนี้จำนวนไม่น้อยที่พัฒนาหลักสูตรเพื่อปริญญาและพยายามขอรับการรับรองจากสถาบันต่าง ๆ ตัวอย่างบริษัทที่เปิดการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยได้แก่ American Express, Apple, Disney, Intel, MasterCard, Motorola และ McDonalds เป็นต้น ในประเทศไทยที่รู้จักกันดีได้แก่ กลุ่มบริษัทซีพี ออลล์ จำกัด ที่เปิดสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ เปิดการสอนคณะบริหารธุรกิจ คณะการจัดการธุรกิจอาหาร คณะการจัดการโลจิสติกส์และคมนาคมขนส่ง เป็นต้น เป็นที่ชัดเจนว่าบริษัทเอกชนเหล่านี้มองการเรียนรู้ของพนักงานว่ามีความสำคัญต่ออนาคตขององค์การ Thompson (๑๙๙๘) ระบุว่า มหาวิทยาลัยบริษัทอาจนิยามว่า “เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรเพื่อปริญญาที่ได้รับการรับรองอย่างน้อยหนึ่งหลักสูตร ซึ่งได้รับการสนับสนุนทั้งหมดจากบริษัทแม่ซึ่งธุรกิจหลักไม่ใช่การศึกษา” อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของมหาวิทยาลัยบริษัทจะมีไม่มากอย่างที่คิด เพราะบริษัทส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะให้ความสนใจและจัดสรรทรัพยากรให้กับธุรกิจหลักขององค์การ และ “outsource” เรื่องการศึกษาออกไปจากองค์การ ประกอบกับข้อกำหนดที่เคร่งครัดของกระบวนการขอรับการรับรอง และความเต็มใจของสถาบันอุดมศึกษาที่จะช่วยบริษัทในเรื่องการจัดการศึกษาภายในบริษัทอาจมีข้อจำกัด

ตัวแบบที่ ๕ : พันธมิตรเชิงกลยุทธ์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและอุตสาหกรรม

การเป็นหุ้นส่วนกันและการเป็นพันธมิตรเชิงกลยุทธ์ได้มีการพัฒนาขึ้นในท่ามกลางบรรดาองค์การที่แต่ละองค์การมีความเข้มแข็งหลักในแง่มุมมองต่าง ๆ กัน พันธมิตรเหล่านี้ได้แก่ มหาวิทยาลัยและองค์การที่มุ่งหวังกำไรที่มีการติดต่อหรือปฏิสัมพันธ์กันถึงแม้ว่ามีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ตลอดจนมีเป้าหมาย มีหลักการและฐานคติในการดำเนินธุรกิจที่แตกต่างกัน ผลประโยชน์ที่อาจเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์นี้ก็คือ โอกาสของทั้งสององค์การที่จะได้ข้อมูลและความรู้จากอีกองค์การหนึ่ง และเพื่อแลกเปลี่ยนแนวทางปฏิบัติโดยการพัฒนากลยุทธ์ที่นำไปสู่ความสำเร็จร่วมกัน มุมมองอีกประการหนึ่งคือ มหาวิทยาลัยจะต้องหาโอกาสมีหุ้นส่วนเพื่อที่จะอยู่รอด

ตาราง ๔ : การเปรียบเทียบลักษณะและฐานคติที่สัมพันธ์กับมหาวิทยาลัยบรรษัทและพันธมิตรระหว่างมหาวิทยาลัยและบริษัทที่มีเพิ่มมากขึ้น

ปัจจัยนำเข้า	สถาบันอุดมศึกษาที่ขยายจากแบบดั้งเดิม	สถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อมุ่งหวังกำไร	มหาวิทยาลัยบรรษัท	พันธมิตรเชิงกลยุทธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับอุตสาหกรรม
ปรัชญา	สถาบันอุดมศึกษามุ่งไปสู่นักศึกษา	อาจเป็นการเรียนในมหาวิทยาลัยหรือนอกมหาวิทยาลัยก็ได้	เรียนในสถานที่ตั้งหรือนอกสถานที่ตั้งก็ได้	สถาบันอุดมศึกษามุ่งไปสู่นักศึกษา
พันธกิจ	มุ่งเน้นที่ภายนอก การสำเร็จการศึกษาและการพัฒนาการทำงาน	มุ่งเน้นการพัฒนาการทำงาน	เน้นสถานที่ทำงานและความต้องการของบริษัท	มุ่งเน้นภายนอกสถานที่ตั้ง การสำเร็จปริญญาและการพัฒนาการทำงาน
เงินทุน	พึ่งตนเองมากขึ้น และเน้นสนองความต้องการของตลาด	สนองความต้องการของตลาด เน้นพัฒนาการทำงานและมุ่งหวังกำไร	เงินทุนสนับสนุนโดยบริษัท	มุ่งเน้นตลาด การทำงานและผู้ประกอบการ ไม่จำเป็นต้องมุ่งผลกำไร
หลักสูตร	หลักสูตรมีความยืดหยุ่นมากกว่า เนื้อหาในหลักสูตรมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาสมรรถนะในการทำงาน	มุ่งเน้นความต้องการในการทำงาน และเน้นผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์การทำงาน	สร้างความเป็นพลเมืองในบริษัทและทักษะของพนักงาน	สมรรถนะและการพัฒนาแรงงานที่เป็นผู้ใหญ่
การสอน	มีวิธีการสอนที่หลากหลายและใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ของนักศึกษา	มีวิธีการที่เป็นมาตรฐานในสถานที่ตั้งต่าง ๆ	มีวิธีการที่เป็นมาตรฐานในสถานที่ตั้งต่าง ๆ	มีรูปแบบที่เฉพาะสำหรับตลาดแต่ละแห่ง มีการใช้ทีมงานเพื่อออกแบบการเรียนการสอน
อาจารย์	มีการใช้อาจารย์พิเศษที่มีประสบการณ์ในวิชาชีพมากขึ้น	มักจะมีอาจารย์ที่ทำงานบางเวลาและมีประสบการณ์ในวิชาชีพ	มักจะมีอาจารย์ที่ทำงานบางเวลาและมีประสบการณ์ในวิชาชีพ	การผสมผสานอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะกับการฝึกหัดในวิชาชีพ
นักศึกษา	ประสบการณ์การทำงานเป็นปัจจัยสำคัญในการรับเข้าศึกษา	ประสบการณ์การทำงานเป็นปัจจัยสำคัญในการรับเข้าศึกษา	โดยทั่วไปต้องการถูกจ้างโดยบริษัท	มีกลุ่มนักศึกษาเป้าหมายซึ่งมัก เป็นผู้ใหญ่ที่ได้รับการจ้างงาน
ห้องสมุด	มีการใช้เอกสารเฉพาะด้านหรือทรัพยากรเฉพาะอย่างที่เหมาะสมกับหลักสูตร	มีการใช้เอกสารเฉพาะด้านหรือทรัพยากรเฉพาะอย่างที่เหมาะสมกับหลักสูตร	มีการใช้เอกสารเฉพาะด้านหรือทรัพยากรเฉพาะอย่างที่เหมาะสมกับหลักสูตร	มีการใช้เอกสารเฉพาะด้านหรือทรัพยากรเฉพาะอย่างที่เหมาะสมกับหลักสูตร

ตาราง ๔ (ต่อ)

ปัจจัยนำเข้า	สถาบันอุดมศึกษาที่ขยายจากแบบดั้งเดิม	สถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อมุ่งหวังกำไร	มหาวิทยาลัยบริษัท	พันธมิตรเชิงกลยุทธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับอุตสาหกรรม
การใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้	ใช้ทั้งการสอนแบบบรรยายและใช้การดูงานเสริม	ใช้ทั้งการสอนแบบบรรยายและใช้การดูงานเสริม	ใช้เทคโนโลยีที่ลดค่าใช้จ่าย	ใช้เทคโนโลยีที่ทำให้ข้ามพรมแดนระหว่างกันได้
ผลผลิตที่เป็นผลลัพธ์	จำนวนหน่วยกิตที่ศึกษาและปริญญาที่ได้รับ	ที่ต้องการคือสามารถสร้างรายได้เปรียบเทียบกับค่าใช้จ่าย หรือเพื่อมุ่งหวังกำไร	ความสามารถในการทำกำไรและมีประโยชน์ต่อบริษัท	คำนึงถึงความสามารถในการทำกำไรเป็นสิ่งแรกและนวัตกรรม
การบริหาร	ใช้รูปแบบคณะกรรมการ	ใช้รูปแบบคณะกรรมการ	นำโดยบริษัท	บริษัทที่รับผิดชอบ และมีการทำสัญญาระหว่างกัน
การได้รับการรับรอง	หลักสูตรหรือโครงการได้รับการรับรอง	หลักสูตรหรือโครงการได้รับการรับรอง	ต้องการการรับรองและหลายแห่งยังไม่ได้รับการรับรอง	มหาวิทยาลัยนำมาซึ่งการรับรองให้กับพันธมิตร

อย่างไรก็ตาม หุ่นส่วนอาจไม่ใช่เป็นเพียงมหาวิทยาลัยก็ได้ เช่น ภาคเอกชนจะพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนเพื่อส่งมอบโครงการศึกษาและบริการที่ร่วมกันสร้างในระหว่างองค์การสองแห่งก็ได้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น สำนักพิมพ์ UOL ซึ่งเป็นผู้จัดพิมพ์ courseware ที่มีลักษณะตอบโต้ที่สนองตามความต้องการบน web ในตลาดทางการศึกษา และบริษัท Course Technology ซึ่งเป็นผู้จัดพิมพ์วัสดุการเรียนรู้ที่เป็นระบบข้อมูลสำหรับตลาดการศึกษาในระดับหลังมัธยมศึกษา ทั้งสององค์การได้ก่อตั้งทีมงานเพื่อช่วยวิทยาลัยชุมชน หรือจัดโครงการการศึกษาต่อเนื่องเพื่อสนองความต้องการการศึกษาทางไกลที่เพิ่มขึ้น ความเป็นหุ้นส่วนของสำนักพิมพ์ UOL กับบริษัท Course Technology นั้นมีความตั้งใจจะสร้างข้อได้เปรียบในการแข่งขันในตลาดที่ขยายตัวมากขึ้น

สถาบันอุดมศึกษาอาจสร้างพันธมิตรกับบริษัทใหญ่ๆ ในสาขาต่าง ๆ เช่น สาขาการพิมพ์ การสื่อสาร ภาคบันเทิง และโทรคมนาคม ตัวอย่างเช่น สำนักพิมพ์ UOL เป็นพันธมิตรกับ Georgetown University เพื่อผลิตและแพร่กระจายหลักสูตร online ที่มีลักษณะโต้ตอบกันได้ทางอินเทอร์เน็ตโดยผ่านทางสถานที่ตั้งที่เป็นแบบเสมือนจริงของมหาวิทยาลัยจอร์จทาวน์ โดยร่วมมือกันเปิดสอนวิชาธุรกิจระหว่างประเทศให้กับคณะบริหารธุรกิจของมหาวิทยาลัยจอร์จทาวน์ นอกจากนี้ยังมีบริษัทเป็นจำนวนมากขึ้นที่สร้างพันธมิตรเชิงกลยุทธ์กับมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรเพื่อปริญญาที่ตรงกับความต้องการของบริษัท เช่น บริษัท AT&T ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยหลายแห่ง เช่น Penn State University, Indiana University, University of Wisconsin, George Washington School of Business and Public Management, Virginia Tech, University of Rhode Island, Arizona State University, Rutgers University และ Columbia University เป็นต้น

ตัวแบบที่ ๖ : องค์การให้การรับรองปริญญาหรือประกาศนียบัตรที่เน้นด้านสมรรถนะ

องค์การหลายแห่งก่อตั้งขึ้นเพื่อใช้ข้อได้เปรียบในการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงานปัจจุบันนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในสาขาเทคโนโลยี โดยที่การเรียนรู้เป็นข้อกำหนดสำคัญที่จะทำให้องค์การดำรงอยู่ได้ และโดยที่พนักงานมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพและเปลี่ยนนายจ้างบ่อยครั้งกว่าที่เคยเป็นมาแต่ก่อน ดังนั้นคนแต่ละคนก็จำเป็นต้องเสริมสร้างสมรรถนะของตนอยู่เสมอ ในสาขาวิชาชีพ สิ่งนี้ได้กลายมาเป็นข้อกำหนดที่เป็นที่ยอมรับว่าบุคคลจำเป็นต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมในวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง เช่น ในสาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) เรื่องที่จะต้องศึกษาอาจได้แก่ความรู้ในเรื่องของเครือข่าย สมรรถนะของซอฟต์แวร์ และขีดความสามารถของระบบ เป็นต้น กลไกที่จะแน่ใจว่าบุคคลมีความรู้ที่จำเป็น มีความสามารถและมีประสบการณ์ได้ถูกพัฒนาขึ้นในสาขาวิชาชีพหลายสาขา และวิธีการเหล่านี้ก็จะนำมาประยุกต์ใช้ในอุดมศึกษาด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และมีองค์การใหม่ๆเพิ่มมากขึ้นที่มุ่งเน้นการวัดสัมฤทธิ์ผลของนักศึกษา การวัดผลดังกล่าวมีความจำเป็นมากยิ่งขึ้นที่จะต้องสะท้อนความสามารถในการวัดเพื่อประยุกต์ใช้เนื้อหาเข้ากับสถานการณ์จริง เช่นการวัดความสามารถในการสังเคราะห์และการประยุกต์ใช้ ความสามารถในการแก้ไขปัญหา การทำงานเป็นทีม และความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น

ประกาศนียบัตรการรับรองแสดงให้เห็นว่า บุคคลจำเป็นต้องมีความสามารถที่จะแสดงออกถึงความรู้และความเชี่ยวชาญของตน ไม่ว่าจะได้มาโดยประสบการณ์ชีวิต หรือการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากนายจ้างหรือเรียนรู้ในชั้นเรียนในมหาวิทยาลัยก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ ความจำเป็นต้องมีการรับรองความรู้ความสามารถได้เติบโตขึ้นอย่างมากเพราะเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และประสบการณ์ในขณะที่ทำงานได้กลายเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางที่จะทำให้ได้มาซึ่งความรู้และทักษะต่าง ๆ

ตัวอย่างหนึ่งของการรับรองประกาศนียบัตรที่ประยุกต์ใช้กับอุดมศึกษาคือ หน่วยกิตที่ได้รับจากความสามารถที่มีพื้นฐานจากประสบการณ์ชีวิตที่มีการเทียบให้โดยสถานศึกษาหลายแห่งซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการที่ศึกษาเพื่อปริญญา เป็นหน่วยกิตที่ให้รางวัลสำหรับคนที่มีประสบการณ์และมีความรู้ที่ได้รับจากการทำงาน และสามารถแสดงออกโดยการทดสอบ หรือการประเมินประวัติส่วนตัว หรือกลไกการประเมินอื่น ๆ ซึ่งหน่วยกิตที่ได้รับนี้สามารถนำไปขอประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรได้ อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้จะแตกต่างกันอย่างมากจากตัวแบบของสถาบันที่ให้ปริญญาบนพื้นฐานของการประเมินความเชี่ยวชาญของนักศึกษาในทักษะและสมรรถนะที่เป็นแกนหลักและแสดงออกถึงการมีความรู้ที่สำคัญ

ตาราง ๕ : แสดงการเปรียบเทียบองค์การที่ให้การรับรองปริญญาหรือประกาศนียบัตรที่มุ่งเน้นสมรรถนะกับสถาบันอุดมศึกษาแบบดั้งเดิม

ปัจจัยนำเข้า	คุณลักษณะของสถาบันอุดมศึกษาแบบดั้งเดิม	คุณลักษณะขององค์การที่ให้การรับรองปริญญาหรือประกาศนียบัตร ที่มุ่งเน้นสมรรถนะ
ปรัชญา	นักศึกษาต้องมาเข้าชั้นเรียน	ไม่มีสถานที่ตั้งที่เป็นกายภาพ
พันธกิจ	พันธกิจนิยามโดยระดับของการเรียนการสอน	มุ่งเน้นภายนอกและมุ่งเน้นตลาด
เงินทุน	ค่าใช้จ่ายต่อนักศึกษาที่เรียนเต็มเวลา	มุ่งการพึ่งตนเองและขับเคลื่อนด้วยตลาด
หลักสูตร	ค่อนข้างมั่นคง และครอบคลุม	หลักสูตรนิยามโดยสมรรถนะและความรู้ของผู้เรียน ไม่ใช่วิชาที่เปิดสอน

ตาราง ๕ (ต่อ)

ปัจจัยนำเข้า	คุณลักษณะของสถาบันอุดมศึกษาแบบดั้งเดิม	คุณลักษณะขององค์การที่ให้การรับรองปริญญาหรือประกาศนียบัตร ที่มุ่งเน้นสมรรถนะ
การสอน	วิชาส่วนใหญ่สอนโดยวิธีการบรรยาย	มุ่งเน้นการเรียนรู้และการมีความคิดริเริ่มที่เป็นอิสระของนักศึกษา
อาจารย์	เป็นอาจารย์ที่ทำงานเต็มเวลา มีความพร้อมและความน่าเชื่อถือทางวิชาการ	ไม่มีการให้คำปรึกษาโดยอาจารย์ที่ทำงานเต็มเวลาและการบริการสนับสนุนทำโดยที่ปรึกษาทางวิชาชีพ
นักศึกษา	มีการคัดเลือกจากผู้สมัครเข้าศึกษา	ประสบการณ์ชีวิตและประสบการณ์การทำงานเป็นปัจจัยสำคัญในมาตรฐานการรับเข้าศึกษา มาตรฐานการจบการศึกษาสำคัญกว่ามาตรฐานการรับเข้าศึกษา
ห้องสมุด	มีหนังสือในห้องสมุดจำนวนมาก	ไม่มีห้องสมุด การเข้าถึงวัสดุการเรียนการสอนผ่านทางความสัมพันธ์ที่มีร่วมกันกับสถาบันอื่น
การใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้	นิยมการสอนแบบบรรยาย	การเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับรายวิชาและหลักสูตรจัดให้มีโดยการใช้เทคโนโลยี เทคโนโลยีมีความสำคัญในการเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้
สิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ	มีอาคารและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครอบคลุม	ไม่มีสถานที่ตั้งเชิงกายภาพ
ผลผลิตที่เป็นผลลัพธ์	จำนวนหน่วยกิตที่ศึกษาและปริญญาที่ได้รับ	การประเมินผลนักศึกษา สมรรถนะที่ได้รับ และปริญญาที่ได้รับ
การบริหาร	ใช้รูปแบบคณะกรรมการ	มีความหลากหลาย จากคณะกรรมการบริหารไปจนถึงคณะกรรมการที่ประกอบด้วยผู้แทนต่าง ๆ
การได้รับการรับรอง	หลักสูตรหรือโครงการได้รับการรับรอง	ต้องได้รับการรับรองโดยภูมิภาคหรือหน่วยงานที่ให้การรับรอง

ตัวแบบที่ ๗ : สถาบันอุดมศึกษาข้ามชาติระดับโลก

ในปัจจุบัน ตลาดสำหรับการเรียนรู้ได้ขยายกว้างออกไปสู่ระดับโลก โดยใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ปราศจากอุปสรรคทางด้านภาษาหรือระยะทางอีกต่อไป ตัวอย่างสถาบันอุดมศึกษาที่มีลักษณะข้ามชาติและเป็นระดับโลกอย่างแท้จริง เช่น มิมมหาวิทยาลัยบางแห่งพัฒนาหลักสูตร “global MBA” ที่มีการเรียนการสอนออนไลน์ในประเทศอาร์เจนตินา ตุรกี เม็กซิโก แคนาดา และ ปอร์ตุเกส โดยหลักสูตรได้สร้างความเชื่อมโยงกับสถาบันเจ้าภาพในท้องถิ่น ซึ่งสถาบันเหล่านี้ได้จัดหาคณาจารย์และบริการต่างๆสำหรับนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในรูปแบบการทำสัญญา สถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ก็พยายามขยายการดำเนินงานจากระดับชาติสู่ความเป็นนานาชาติมากขึ้น

ตัวแบบทั้งเจ็ดตัวแบบนี้เป็นรูปแบบของอุดมศึกษาในอนาคตที่ต้องปรับตัวในยุคดิจิทัล อาจกล่าวได้ว่าในช่วงเวลา ๒๐ ปีที่ผ่านมา จำนวนนักศึกษาในระดับอุดมศึกษามีจำนวนมากและหลากหลาย นักศึกษามีใช้มีลักษณะเหมือนเดิมที่เคยเป็นมาก่อนหน้านี้ กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีอายุ ๑๘ - ๒๒ ปี ยังมีได้ทำงาน และเรียนเต็มเวลา มาเข้าชั้นเรียน และมีชีวิตสังคมกับเพื่อนนักศึกษาด้วยกัน การเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยก็สอนโดยอาจารย์

ที่มีวุฒิการศึกษาระดับสูงและเป็นผู้ทรงเกียรติ แต่ในปัจจุบันนักศึกษาที่มีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม โดยมีนักศึกษาจำนวนมากที่ทำงานแล้ว เป็นผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ในการทำงาน หลายคนศึกษาหาความรู้ภายนอกมหาวิทยาลัย ในขณะที่ทำงานไปด้วย การเรียนมีวิธีการที่ยืดหยุ่นโดยผ่านทางการใช้เทคโนโลยีเครือข่าย

สถาบันอุดมศึกษาในอนาคตจะต้องเผชิญกับความคาดหวังของนักศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไป นักศึกษาจะไม่ได้มองมหาวิทยาลัยเหมือนเช่นแต่ก่อน แต่นักศึกษาจะคาดหวังในสิ่งแวดล้อมการศึกษาแตกต่างจากที่เคยเป็น กล่าวคือ นักศึกษาอาจไม่เพียงแค่รับรู้ถึงข้อกำหนดความต้องการของการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ในแง่ของภาระงาน หรือการเรียนรู้โดยอิสระ หรือการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ซึ่งทำให้อุดมศึกษาต้องปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับความคาดหวังที่เปลี่ยนแปลงไป และเมื่อนักศึกษายังมีความหลากหลายมากขึ้น ความคาดหวังของนักศึกษา จึงมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นตามไปด้วย เช่น นักศึกษาอาจรวมถึงผู้ที่มีความด้อยทางวิชาการ มีความสามารถน้อยกว่า ฟังตนเองได้น้อยกว่า นักศึกษาที่ต้องอยู่บ้านเพื่อทำงานบ้าน นักศึกษาที่ต้องทำงานเพื่อให้ได้ค่าตอบแทน นักศึกษาด้อยโอกาส นักศึกษาที่ต้องเรียนในสถานที่ทำงาน นักศึกษาต่างชาติที่ไม่ได้พูดภาษาอังกฤษ และอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้ย่อมท้าทายสถาบันอุดมศึกษาและผู้บริหารในการจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการและความคาดหวังที่เปลี่ยนแปลงไป

อย่างไรก็ตาม นักศึกษายังคงต้องการการบริการทางวิชาการที่มีคุณภาพ ต้องการโครงสร้างพื้นฐานที่ดีขึ้น และต้องการความพร้อมของเทคโนโลยี การสื่อสารในรูปแบบใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นภายนอกอุดมศึกษาได้นำไปสู่ความคาดหวังว่า มหาวิทยาลัยจะมีความพร้อมที่จะสนับสนุนนักศึกษาตลอด ๒๔ ชั่วโมง ๗ วันต่อสัปดาห์ นักศึกษาจะมองอุดมศึกษาว่าเป็นหนทางนำเขาไปสู่จุดหมาย และเขายังต้องการการสอนที่มีคุณภาพ กล่าวได้ว่า นักศึกษาเป็นผู้บริโภคที่มีความต้องการมากขึ้นนั่นเอง

คุณลักษณะของนักศึกษาในปัจจุบันคือ เป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง และมีความยืดหยุ่นมากกว่าคนรุ่นก่อน มองว่าอุดมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของบริษัทที่เป็นเครือข่ายของสังคมและธุรกิจ นักศึกษา ในปัจจุบันมีแนวโน้มจะไม่พอใจถ้าการบริการการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไม่เพียงพอต่อความต้องการหรือไม่เท่าเทียมกับสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ทั้งนี้รวมถึงความพร้อมของอาจารย์และเจ้าหน้าที่ฝ่ายสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

การตอบสนองของสถาบันอุดมศึกษากับความคาดหวังที่เปลี่ยนแปลงไปอาจทำได้หลายประการ *ประการแรก* คือ การปรับปรุงคุณภาพของการสอนและประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้กับนักศึกษา ซึ่งครอบคลุมถึงความพร้อมของอาจารย์ การจัดให้มีกระบวนการให้รางวัลกับอาจารย์ผู้สอนที่มีการสอนเป็นเลิศอย่างมืออาชีพ เพราะจะมีส่วนในการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาของนักศึกษา การใช้ ICT เพื่อปรับปรุงการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก และเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้นักศึกษาเข้าถึงข้อมูลและทรัพยากรได้มากขึ้น การปรับปรุงหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่น มีนวัตกรรมใหม่ และให้มีมุมมองที่เป็นนานาชาติให้มากขึ้น ปรับปรุงการประเมินผลโดยให้ความสำคัญกับข้อมูลป้อนกลับเพื่อนำไปปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน จัดให้มีบริการเสริมต่าง ๆ เช่น การแนะแนวอาชีพ ศูนย์การศึกษานานาชาติ ศูนย์การเรียนรู้ ฯลฯ ตลอดจนให้ความสนใจในคุณภาพของการบริการการศึกษา เช่น ความรวดเร็วในการตอบคำถามหรือการแก้ไขปัญหา มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายสนับสนุนที่พร้อมจะให้บริการแก่นักศึกษาและสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และมีระยะเวลาให้บริการยาวนานขึ้น นำกลไกที่ทันสมัยเพื่อสื่อสารกับนักศึกษาและเพื่อตอบสนองกับข้อมูลย้อนกลับที่ได้รับเป็นต้น นอกจากนี้ การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การจัดหาสถานที่และปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานให้ดีขึ้น การปรับปรุงห้องสมุดและขยายระยะเวลาการเปิดให้บริการ การปรับปรุงหอพักนักศึกษา ก็เป็นสิ่งที่จำเป็น ซึ่งก็ต้องขึ้นกับความพร้อมของสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่ง

สำหรับอุดมศึกษาในประเทศไทยก็คงจะต้องพัฒนาอีกมากเพื่อให้หลุดพ้นจากสภาพวิกฤตในปัจจุบัน โดยอุดมศึกษาในปัจจุบันต้องเผชิญกับสภาวะเศรษฐกิจ ความคาดหวังของสังคมและตลาดแรงงาน การเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน นโยบายของรัฐบาล การแข่งขันของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ภายในประเทศและการรุกคืบของมหาวิทยาลัยต่างชาติที่เข้ามาจัดตั้งวิทยาเขตภายในประเทศไทย เป็นต้น อนาคตของอุดมศึกษาไทยจึงต้องเน้นเรื่องของการเปลี่ยนแปลง และการบริหารความเปลี่ยนแปลง นับตั้งแต่ความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารและบุคลากรที่จะต้องเผชิญกับความท้าทายนานัปการ นับตั้งแต่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยความรู้ การเกิดขึ้นขององค์ความรู้ใหม่ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร กระแสสังคมและการเมืองภายในประเทศและของโลก ที่ทำให้ต้องมีการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาที่มีความยืดหยุ่นมากขึ้น เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ หลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการและคุณลักษณะของผู้เรียนในอนาคตที่จะสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตและตามอัธยาศัย โดยมุ่งเน้นผลิตบัณฑิตที่เป็นคนดีที่นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมก่อน และจึงค่อยเสริมให้เป็นคนเก่ง เสริมสร้างให้บัณฑิตมีแนวคิดและสมรรถนะที่สำคัญต่อการใช้ชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ เช่น มีความรู้พื้นฐานด้านการเงิน เศรษฐกิจ ธุรกิจและการเป็นผู้ประกอบการ มีความรู้ด้านพลเมือง สุขภาพ สิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกต่อสังคมโลก มีความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม สามารถคิดเชิงวิพากษ์และแก้ไขปัญหา สามารถสื่อสารได้ดีและมีทักษะในการทำงานเป็นทีม ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) มีทักษะชีวิตและทักษะการทำงาน เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า อุดมศึกษาในประเทศไทยจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคนเพื่อให้สามารถนำพาประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าสู่ประเทศที่พัฒนาแล้วได้ตามเป้าหมายของประเทศไทย ๔.๐ อย่างไรก็ตาม ความจำเป็นเร่งด่วนก็คือ สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งหันมาพิจารณาตนเองและเร่งรีบแก้ไขจุดบกพร่องและจุดอ่อนต่าง ๆ พร้อม ๆ กับการก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคง ยกตัวอย่างเช่น เรื่องการทำให้การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นความจริง มิใช่การสร้างหลักฐานเอกสารขึ้นมาหลอกลวงตบตาเหมือนเช่นที่ปรากฏในปัจจุบัน เช่น ใส่รายชื่ออาจารย์ผู้สอนเพื่อให้ตรงกับเกณฑ์การประกันคุณภาพ แต่อาจารย์ที่สอนจริงกลับเป็นคนละชุด กล่าวคือรายชื่ออาจารย์ที่ใส่ให้ตรวจมีคุณสมบัติตรง แต่อาจารย์ผู้สอนจริงขาดคุณสมบัติ ดังนั้น การประกันคุณภาพจึงควรสุ่มตัวอย่างไปดูสิ่งที่สอนจริง มิใช่ตรวจที่เอกสารโดยทำเป็นไม่รู้เรื่อง เพราะเป็นการสนับสนุนคนทุจริตในการปฏิบัติหน้าที่ อีกประการหนึ่ง ความพร้อมในการก้าวไปสู่ความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษาก็ไม่ควรเป็นแค่เพียงความฝัน ในขณะที่ศักยภาพด้านภาษาของคณาจารย์และบุคลากร ความพร้อมทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการก้าวไปสู่ความเป็นนานาชาติ และหลักสูตรที่จะพัฒนาไปสู่ความเป็นสากลยังไม่ไปถึงไหนทางที่ดีก็คือใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ โครงการที่จะสอนนานาชาติควรให้อาจารย์ผู้สอนที่ไม่ใช่ native speakers ทดสอบความสามารถทางภาษาอังกฤษโดยการสอบ TOEFL ให้ได้คะแนนเท่ากับการรับนักศึกษาปริญญาเอก

ส่วนที่ ๒ ปัญหาและแนวทางแก้ไขระบบการอุดมศึกษาของไทย

ส่วนที่ ๒ จะแสดงให้เห็นถึงหลักการและเหตุผล ปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบการอุดมศึกษาของไทย และแนวทางการแก้ไขหรือการปฏิรูป โดยการนำเสนอจะกระทำภายใต้กรอบแนวคิดที่ได้กล่าวไว้ในส่วนที่ ๑ คือ การนำเสนอปัญหาในส่วนของรัฐ กลุ่มวิชาการหรือสถาบันอุดมศึกษา และตลาด/สังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑ ปัญหาและแนวทางแก้ไขระบบการอุดมศึกษาในส่วนของรัฐ

หลักการและเหตุผล

รัฐ หมายถึง หน่วยงานของรัฐทั้งหน่วยงานการเมือง หน่วยงานราชการ องค์การอิสระ รวมถึง กลุ่มคณะกรรมการทั้งภายในและภายนอกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบอุดมศึกษาไทย ยกตัวอย่างเช่น หน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ที่เป็นหน่วยงานกลาง ในการกำกับดูแลกิจการการอุดมศึกษา ปัจจุบันอยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งแต่เดิมาก่อนมีสถานะเป็นกระทรวงและใช้ชื่อว่า “ทบวงมหาวิทยาลัย” ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ประเด็นสำคัญในการปฏิรูประบบ การอุดมศึกษาในส่วนของรัฐ รวมถึงการปรับปรุงแก้ไขปัญหาในเรื่องสำคัญ ได้แก่ ระบบและโครงสร้างการบริหาร การประกันคุณภาพการศึกษา ระบบการบริหารงานบุคคล การเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ และสัดส่วนพันธกิจของ อาจารย์ การจัดการเรียนการสอน และการร่วมเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบการศึกษาของชาติ

การวิเคราะห์ปัญหาของระบบอุดมศึกษาในส่วนของรัฐ จำแนกออกเป็น ๖ ประเด็นได้แก่

- ๑) ระบบและโครงสร้างของการบริหาร
- ๒) การประกันคุณภาพการศึกษา
- ๓) ระบบการบริหารงานบุคคล
- ๔) การเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ และสัดส่วนพันธกิจของอาจารย์
- ๕) การจัดการเรียนการสอน
- ๖) การส่งเสริมความเข้มแข็งของระบบการศึกษาของชาติ

๒.๑.๑ ระบบและโครงสร้างของการบริหาร

ปัญหา

ปัญหาในด้านโครงสร้างการบริหารมี ๒ ระดับ คือ ในระดับโครงสร้างของรัฐ ได้แก่ คณะ กรรมการการอุดมศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบของคณะกรรมการฯ ที่นำไปสู่ปัญหาในด้านธรรมาภิบาลของระบบการ อุดมศึกษาของไทย และในระดับโครงสร้างของสถาบันอุดมศึกษา สิ่งที่ปรากฏให้เห็นก็คือ ผู้บริหาร มหาวิทยาลัยมักจะมี ความกลมเกลียวกับนายกสภามหาวิทยาลัย รวมทั้งกรรมการสภามหาวิทยาลัย ในทางปฏิบัติ จะแต่งตั้งจากอธิการบดี กล่าวคือเป็นคนของอธิการบดีทั้งหมด ทำให้บางครั้งขาดความสมดุลของการตรวจสอบ จากฝ่ายสภาสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งจะได้ยินเสมอว่ามีการผลัดกันระหว่างผู้บริหารระดับสูงกับ “สภาสถาบันอุดมศึกษา” ทำให้ขาดความโปร่งใสและธรรมาภิบาล ตลอดจนเรื่องของการรวมอำนาจและการให้ ประโยชน์กับตำแหน่งต่างๆในมหาวิทยาลัยที่ลึกลับและมีผลกระทบต่อผลประโยชน์โดยรวม

แนวทางแก้ไข

- ๑) กำหนดเกณฑ์การได้มาซึ่งประธานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และกรรมการฯ ให้มีความ รอบคอบ รัดกุม และได้รับความไว้วางใจจากประชาคมที่เกี่ยวข้อง
- ๒) กำหนดให้มีคณะกรรมการการอุดมศึกษา แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทที่ทำงานเต็มเวลา จำนวน ๑๐ คน และประเภทตัวแทน จำนวน ๑๐ คน รวมเป็น ๒๐ คน
- ๓) กำหนดให้วาระการดำรงตำแหน่งของประธานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และกรรมการฯ คราวละไม่เกิน ๕ ปี

๔) ห้ามไม่ให้คณะกรรมการการอุดมศึกษาเป็นนายกสภาสถาบันอุดมศึกษา และ/หรือ กรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาหรือผู้ทรงคุณวุฒิในเวลาเดียวกัน

๕) ให้คณะกรรมการการอุดมศึกษาดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียวเท่านั้น

๒.๑.๒ การประกันคุณภาพการศึกษา

ปัญหา

ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ ให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโดยให้สถานศึกษาหรือหน่วยงานต้นสังกัดทำการประเมินเองทุกปีและการประกันคุณภาพการศึกษภายนอกโดย สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) อย่างน้อยทุกห้าปี โดยจุดมุ่งหมายของการประเมินเพื่อให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ทั้งนี้ ระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาจะต้องคำนึงถึงความมุ่งหมาย หลักการและแนวการจัดการศึกษาตลอดจนบริบทในการจัดการศึกษาในแต่ละระดับ

ดังนั้นการดำเนินการต่าง ๆ ของหน่วยงานที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องในการประกันคุณภาพการศึกษาภายในและประเมินคุณภาพการศึกษานอกจะต้องยึดตามเจตนารมณ์ดังกล่าว แต่จากการติดตามการดำเนินการเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และการประเมินคุณภาพภายนอกโดย สมศ. ของการศึกษาระดับอุดมศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ จนถึงปัจจุบัน กลับพบว่าการประเมินดังกล่าวทั้งในส่วนของระบบหลักเกณฑ์ และวิธีการประเมินไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่กำหนดไว้คือไม่สอดคล้องและส่งเสริมสอดคล้องกับความมุ่งหมาย หลักการและแนวการจัดการศึกษาตลอดจนบริบทในการจัดการศึกษามีความแตกต่างกัน และที่ยิ่งไปกว่านั้นผลของการประเมินยังไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งเป็นเจตนารมณ์หลักของเรื่องนี้

ในทางตรงกันข้ามกลับก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากตำแหน่งของสถาบันอุดมศึกษาไทยในการจัดอันดับมหาวิทยาลัยของโลก ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาที่ไม่ถูกวิธีและหลักการ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑) ความไม่สอดคล้องกันของระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในและระบบประเมินคุณภาพการศึกษานอก

โครงสร้างของระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในและการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอกในปัจจุบันมีความซ้ำซ้อนและขาดความเชื่อมโยงกันทางปฏิบัติ ทั้งในเรื่องเกณฑ์มาตรฐาน และแนวทางการปฏิบัติ ทั้งๆ ที่พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๘ (๑) ให้สำนักงานฯ พัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายนอก กำหนดกรอบแนวทาง และวิธีการประเมินคุณภาพภายนอกที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพของสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด แต่ในทางปฏิบัติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และ สมศ. ต่างกำหนดเกณฑ์ฯ และวิธีการเป็นของตนเอง ซึ่งบางเรื่องยังไม่สอดคล้องกัน เช่น เกณฑ์มาตรฐานที่ต่างกัน

แนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกัน และรายงานที่ต่างกัน เป็นต้น ตามพระราชกฤษฎีกา จัดตั้งสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๘ (๑) กำหนดให้การประกันคุณภาพการศึกษาภายในให้มีความเชื่อมโยงกับการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอก

๒) ความซ้ำซ้อนในการประเมินคุณภาพจากหลายหน่วยงาน

มีการดำเนินการประเมินคุณภาพโดยหลายสถาบัน เช่น สกอ. สมศ. องค์กรวิชาชีพ และ องค์กรระดับสากล ซึ่งต่างกำหนดเกณฑ์การประเมิน และวิธีการเป็นของตนเอง จึงเป็นการเพิ่มภาระให้กับ สถาบันอุดมศึกษาในการเตรียมความพร้อมรับการประเมินคุณภาพการศึกษา

๓) การรวมการกำกับดูแลไว้กับการประกันคุณภาพ

เท่าที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันมีการใช้เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรในการประเมินคุณภาพ จึงทำให้ วัตถุประสงค์ในการประเมินเพื่อพัฒนาถูกบิดเบือนไปเป็นการกำกับดูแลและลงโทษสถาบันที่ไม่ผ่านการประเมิน จึงเป็นสาเหตุให้เกิดการจัดทำเอกสารเพื่อให้ผ่านการประเมิน และบิดเบือนข้อมูลในส่วนที่สถาบันอุดมศึกษาควรปรับปรุงเพื่อพัฒนาคุณภาพ เมื่อร่วมกับการประเมินที่เน้นการตรวจเอกสารเป็นหลัก รวมทั้งผู้ประเมินที่ไม่มีคุณภาพ จึงทำให้ได้ผลการประเมินที่ไม่สะท้อนคุณภาพจริงของสถาบันอุดมศึกษา จึงไม่เกิดการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาในตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ในขณะที่เดียวกันการกำกับดูแลผ่านการประเมินคุณภาพโดยใช้เกณฑ์ มาตรฐานหลักสูตรในการประเมินคุณภาพ กลับทำให้การกำกับดูแลขาดประสิทธิภาพและไม่ทันต่อเหตุการณ์ ดัง จะเห็นได้จากหลายหลักสูตรที่มีปัญหาไม่ได้ปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร กว่า จะตรวจพบก็เมื่อมีการแจ้ง จำนวนนักศึกษาจบแล้ว เนื่องจากระยะเวลาในการที่หน่วยงานต้นสังกัดจะทำการประเมินคุณภาพสถาบันคือทุก ๓ ปี และใช้เกณฑ์คุณภาพจำนวนมากที่ไม่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลหรือไม่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร จึง ทำให้การกำกับดูแลมีขั้นตอนและวิธีการที่ยุ่งยาก ใช้เวลายากความจำเป็น และมีความจำเป็นต้องใช้บุคลากรที่มีความสามารถในการประเมินในด้านต่างๆที่ไม่เกี่ยวกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรด้วย ซึ่งบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถดังกล่าวก็มีจำนวนจำกัด จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นจึงทำให้การกำกับดูแลขาดประสิทธิภาพและไม่ทันต่อเหตุการณ์

๔) การใช้เกณฑ์การประเมินคุณภาพที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบริหารคุณภาพที่ส่งผลต่อคุณภาพ ของผู้เรียนโดยตรง

เกณฑ์การประเมินคุณภาพที่ใช้มาจนถึงปัจจุบันมีส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบริหารคุณภาพ ที่ส่งผลต่อผู้เรียนโดยตรง เช่น เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร การรับนักศึกษา การบริหารงานบุคคล เป็นต้น จึงทำให้ การประเมินเพื่อพัฒนาปรับปรุงการบริหารคุณภาพที่จะส่งผลโดยตรงต่อผู้เรียนถูกบิดเบือนไป เนื่องจากต้องให้ ความสำคัญกับส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกันพันธกิจของสถาบัน ล่าสุดที่จะมีการนำเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร ระดับอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๘ มาใช้ในการประเมินคุณภาพ ซึ่งเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรดังกล่าว นอกจากจะไม่ เกี่ยวข้องกับการบริหารคุณภาพแล้ว สถาบันอุดมศึกษาต่างก็มีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานที่เกิดจากการ ประเมินคุณภาพโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษาของเดิมอยู่แล้ว จึงจะเป็นการเพิ่มปัญหาและ อุปสรรคในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษายิ่งขึ้นไปอีก ถ้าเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร ระดับอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๘ ถูกมาใช้ในการประเมินคุณภาพ

๕) เกณฑ์มาตรฐานและตัวบ่งชี้

เกณฑ์มาตรฐานและตัวบ่งชี้ของการประกันคุณภาพการศึกษาภายในและการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอกไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงและไม่ยืดหยุ่น ไม่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาในแต่ละแห่งและแต่ละระดับที่มีความหลากหลาย มีตัวบ่งชี้ย่อยที่กำหนดรายละเอียดมากเกินไป ไม่สามารถสะท้อนคุณภาพการศึกษาได้จริง

๖) ภาระงานและความพร้อมของบุคลากร

บุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่ง ขาดความรู้ความเข้าใจในระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในและการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอก ทั้งในเรื่องเนื้อหาที่ต้องนำเสนอ เอกสารอ้างอิง มีการเปลี่ยนเกณฑ์การประเมิน ตัวบ่งชี้ และกฎระเบียบต่าง ๆ บ่อยครั้ง ทำให้บุคลากรของสถาบันอุดมศึกษา ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ วิธีการ ขั้นตอนในการประกันและประเมินคุณภาพการศึกษา รวมทั้งขาดทัศนคติที่ดีต่อการประเมินอันเนื่องมาจากภาระงานที่เพิ่มขึ้นจากกระบวนการประกันและประเมินคุณภาพการศึกษา

๗) ภาระงานด้านเอกสาร

สืบเนื่องจากระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในและการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอกในปัจจุบันเน้นเรื่องของการตรวจเอกสารเป็นหลัก และมีการขอเอกสารเพิ่มเติมนอกจากรายงานการประเมินตนเอง หรือ SAR และเอกสารที่เกิดจากการดำเนินงานตามปกติของสถาบันอุดมศึกษา ดังนั้น จึงก่อให้เกิดภาระงานด้านเอกสารแก่สถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ที่ต้องจัดเตรียมเพื่อรับการประเมินคุณภาพ

๘) คุณภาพของผู้ประเมิน

คุณภาพของผู้ประเมินยังไม่เป็นที่ยอมรับของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ เนื่องจากมีผู้ประเมินที่มีวุฒิการศึกษาไม่ตรงตามสาขาวิชาที่ต้องรับการประเมิน มีผู้ประเมินที่ขาดความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ที่ต้องประเมิน หรือมีความรู้ที่ไม่ทันต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป มีผู้ประเมินที่เป็นนักวิชาการหรือเป็นผู้บริหารหน่วยงานราชการที่ไม่ใช่ประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา จึงทำให้ไม่เข้าใจในบริบทของการบริหาร นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องจริยธรรมของผู้ประเมินอีกด้วย

แนวทางแก้ไข

๑) การแยกการกำกับดูแลคุณภาพการศึกษา ออกจากการประกันคุณภาพการศึกษาอย่างชัดเจน และเน้นการส่งเสริมการประเมินคุณภาพการศึกษาเพื่อการพัฒนาเป็นสำคัญ

๒) สร้างความเข้าใจที่ตรงกันตั้งแต่ระดับผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในหลักการสำคัญของการประกันคุณภาพ หรือ Quality Assurance (QA) ว่า Assurance ในภาษาอังกฤษ เมื่อแปลเป็นไทยแล้ว หมายถึง “การทำให้มั่นใจ” ดังนั้น การประกันคุณภาพการศึกษาจึงหมายถึงการทำให้มั่นใจว่าผลลัพธ์ที่ได้ตรงตามเป้าประสงค์ โดยหลักการสำคัญคือ การประกันคุณภาพการศึกษาควรทำโดยผู้ทำงานในกระบวนการศึกษาโดยตรง ไม่ทำหลังกระบวนการ และไม่ทำออกนอกกระบวนการ ให้ความสำคัญกับคุณภาพของผู้เรียนและคำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับเป็นหลัก ตัวอย่างเช่น การประเมินผู้เรียนขณะเรียนรู้หรือ Formative Assessment เช่น ทำการบันทึกการสอนก่อนและหลังการสอน โดยอาจารย์ผู้สอน ไม่ใช่รอตรวจสอบผลลัพธ์ในภายหลัง

๓) เตรียมความพร้อมให้กับสถาบันการศึกษา รวมทั้งบุคลากร โดยให้ความรู้เกี่ยวกับการประกันคุณภาพ และให้ สกอ. ให้ความช่วยเหลือตามคำขอของสถาบันในการพัฒนาระบบประกันคุณภาพ

๔) ให้สถาบันการศึกษาทำการประเมินตนเอง และกำหนดตัวบ่งชี้ตามบริบทของสถาบันการศึกษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความสอดคล้องระหว่างวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ของสถาบันการศึกษาเอง ไม่ควรมีการกำหนดตัวบ่งชี้กลางที่บังคับใช้กับทุกสถาบันการศึกษา และสถาบันการศึกษาสามารถดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาด้วยตนเอง

๕) มีการประสานงานเพื่อให้ได้ข้อสรุปร่วมกันในการประเมินคุณภาพการศึกษาโดย สกอ. กับการประเมินตนเองโดยสถาบันการศึกษา ให้มีความสอดคล้องกันและลดภาระงานเอกสารที่อาจเกิดขึ้นกับสถาบันการศึกษา จากความซ้ำซ้อนของการประเมิน

๖) การประเมินคุณภาพโดยหน่วยงานภายนอก (สกอ.) จะเข้าประเมินตามคำร้องขอของสถาบันการศึกษา เพื่อยืนยันผลการประเมินตนเองของสถาบันการศึกษา

๗) คุณสมบัติและคุณภาพของผู้ประเมินที่ส่งเสริมการประเมิน ผู้ประเมินนอกจากจะมีความรู้ความสามารถแล้ว ยังต้องมีความเป็นมืออาชีพ เข้าใจบริบทของสถาบันการศึกษา มีคุณธรรมและจริยธรรม มีเจตคติที่ดี มีความเป็นกลาง และเข้าประเมินแบบกัลยาณมิตรเพื่อมุ่งหวังให้สถานศึกษาเกิดการพัฒนาคัดเลือกผู้ประเมินควรอยู่ในรูปแบบคณะกรรมการประเมิน ที่ประกอบไปด้วยผู้ประเมินที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่จำเป็นในการประเมิน นอกจากนี้ยังควรเข้าใจบริบทของสถาบันอุดมศึกษา ควรจัดการอบรมผู้ประเมินให้มีคุณภาพตามต้องการ และทำให้แน่ใจว่าผู้ประเมินมีมาตรฐานเดียวกันทั้งหมด

๘) เพื่อลดภาระงานเอกสารที่ไม่จำเป็น และป้องกันการรายงานข้อมูล (จริงและ/หรือไม่จริง) เพื่อผลการประเมินที่ดีเท่านี้ในการประเมินคุณภาพระดับอุดมศึกษาจึงไม่ควรเพิ่มภาระงานเอกสารให้กับสถาบันการศึกษา นอกเหนือจากการนำส่งรายงานการประเมินตนเอง หรือ Self-Assessment Report (SAR) และรายงานผลการดำเนินงานตามปกติ

๙) เมื่อสถาบันการศึกษาใดได้รับการรับรองคุณภาพจากองค์กรวิชาชีพหรือหน่วยงานที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล ไม่จำเป็นต้องรับการประเมินจากหน่วยงานภายนอกซ้ำอีก

๑๐) การนำผลการประเมินไปใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไม่นำผลการประเมินไปใช้เพื่อการลงโทษสถาบันการศึกษา

๑๑) หลักการสำคัญที่จะส่งผลสำเร็จต่อการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษามีดังนี้ (๑) เป้าหมายที่ชัดเจนว่าการประกันคุณภาพการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (๒) การประกันคุณภาพการศึกษาจะต้องมีความต่อเนื่องและยั่งยืน (๓) การนำผลการประเมินมาใช้เพื่อการแก้ไข ปัญหา และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างแท้จริง

๒.๑.๓ ระบบการบริหารงานบุคคล

ปัญหา

คณาจารย์ในมหาวิทยาลัยเป็นเจ้าหน้าที่สายงานหลัก (line officials) ของมหาวิทยาลัย นอกจากตำแหน่งอาจารย์จะทำหน้าที่หลักคือ การสอนและการเผยแพร่งานวิจัย เขียนหนังสือตำรา บทความทางวิชาการแล้ว อาจารย์ยังทำหน้าที่เป็นผู้บริหารของมหาวิทยาลัย เช่น หัวหน้าภาควิชา รองคณบดี คณบดี รองอธิการบดี อธิการบดี รวมทั้งตำแหน่งอื่น ๆ ในสายงาน เช่น ผู้บริหารในสายอำนวยการ (staff) เช่น ผู้อำนวยการสำนัก

ตัวอย่างเช่น งานวิจัย งานฝึกอบรม งานห้องสมุด และสารสนเทศหรือผู้บริหารในสายสนับสนุน (supportive units หรือ auxiliary) หรือการดำรงตำแหน่งผู้บริหารในงานโรงพิมพ์ของมหาวิทยาลัย งานวิชาการและการประเมินผล เช่น งานเกี่ยวกับกิจกรรมของศิษย์เก่า งานวิเทศสัมพันธ์ (เช่นการติดต่อกับต่างประเทศ) ในบางกรณีงานของเจ้าหน้าที่สาย ค คือ งานธุรการ หากมีปัญหา ผู้ที่จะเข้าทำหน้าที่แทนในระยะเวลาสั้นเพื่อแก้ไขปัญหาก็คือบุคลากรในตำแหน่งอาจารย์ คือ ต้องเป็นบุคลากรสาย ก

โดยเหตุที่อาจารย์มีภาระงานมาก ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าของอาจารย์มหาวิทยาลัยก็คือ การได้มาซึ่งตำแหน่งทางวิชาการ เพราะเมื่อได้ตำแหน่งทางวิชาการ การเลื่อนเงินเดือนและความอาวุโสก็จะเลื่อนตามไปด้วย อาจกล่าวได้ว่า การดำรงตำแหน่งผู้บริหารในมหาวิทยาลัยไม่ใช่เป็นการแสดงถึงความก้าวหน้าใน “career path” ตำแหน่งผู้บริหารเป็นการดำรงตำแหน่งชั่วคราว และทำงานเพิ่มขึ้นชั่วคราวเป็นตำแหน่งคู่ขนานกับตำแหน่งใน “career path”

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณาจารย์จึงควรขอตำแหน่งทางวิชาการตลอดเวลาที่ทำหน้าที่เป็นอาจารย์ ปรากฏว่ามีอาจารย์ไม่น้อยสนใจความเจริญก้าวหน้าในระดับหนึ่งตามสมควร แต่กลับใช้เวลาส่วนใหญ่ไปทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มวิชาความรู้ จะเห็นได้ว่ามีอาจารย์ไม่น้อยที่ไม่ชอบงานวิจัย ไม่เคยเขียนตำราในชีวิตการสอน เขียนบทความวิชาการ (academic papers) น้อยมาก ไม่สามารถนำเสนอบทความในสมาคมวิชาการหรือวิชาชีพอย่างน้อยปีละสองครั้ง หรือเดินทางไปประชุมวิชาการในส่วนต่าง ๆ ของโลก เพื่อติดตามความเจริญก้าวหน้าของวิชาการ ตลอดจนแลกเปลี่ยนความรู้กับอาจารย์นานาชาติ แต่กลับไปแสวงหาตำแหน่งบริหาร หรือการกำหนดนโยบาย บริหารและควบคุมนโยบาย เป็นเหตุให้คณาจารย์ดังกล่าวไม่มีเวลาทำงานวิจัย หรือติดตามอ่านบทความทางวิชาการและตำราให้ทันสมัยต่อการเปลี่ยนแปลงขององค์ความรู้ ทำให้ติดตามความเจริญก้าวหน้าของความรู้ในสาขาที่สอนไม่ทัน อย่างไรก็ตาม คณาจารย์กลุ่มนี้ก็ยังมีความมั่นคงในมหาวิทยาลัย มีอำนาจวาสนา มีเงินค่าตอบแทนของตำแหน่งบริหาร และมีอำนาจในการกำหนดนโยบาย ให้คุณให้โทษกับคณาจารย์ในรูปแบบต่าง ๆ จนทำให้ไม่จำเป็นต้องมี “career path” ในสายอาจารย์ เรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวมักเกิดในมหาวิทยาลัยของกลุ่มประเทศที่สามและสี่ ซึ่งให้ความสำคัญกับสถานภาพของตำแหน่งบริหารมากกว่าตำแหน่งทางวิชาการ โดยไม่เข้าใจว่า ในมหาวิทยาลัยตำแหน่งทางวิชาการเป็นเป้าหมายภารกิจสำคัญของเจ้าหน้าที่สายงานหลัก ไม่ใช่ตำแหน่งบริหาร เพราะมหาวิทยาลัยจะมีชื่อเสียงไม่ได้ หากคณาจารย์มีตำแหน่งทางวิชาการน้อย หรือมีจำนวนผู้สำเร็จปริญญาในระดับสูงน้อย หรือมีผลงานเขียนตำรา บทความทางวิชาการ และงานวิจัยน้อย โดยสรุป การวัดความเจริญก้าวหน้าของสถาบันอุดมศึกษาให้ดูกันที่ภูมิหลังของอาจารย์ ภูมิหลังของนักศึกษา งานเขียน งานวิจัย ความพร้อมของห้องสมุด เช่น มหาวิทยาลัย Harvard มีนักศึกษาหมื่นกว่าคนแต่มีจำนวนห้องสมุดกว่า ๗๓ ห้องสมุดและจำนวนหนังสือกว่า ๑๙ ล้านเล่ม การวัดอันดับของมหาวิทยาลัยไม่ได้วัดกันที่การเคยดำรงตำแหน่งผู้บริหารในมหาวิทยาลัยหรือเคยเป็นผู้บริหารจากภายนอกมาก่อน

ปัญหาที่สำคัญของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่สามและสี่ก็คือ คณาจารย์ไม่สนใจงานเขียนและวิจัยเพราะได้ผลตอบแทนน้อย แต่หันไปสอนอย่างหนัก เพราะการสอนสามารถทำรายได้ได้ดีกว่าการฝึกอบรม (training) หรืองานที่ปรึกษา (consulting) จริงอยู่ การทำงานฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากรตลอดจนการให้คำปรึกษาก็เป็นการได้ประสบการณ์อีกด้านหนึ่งเพื่อนำไปสอนหนังสือ และเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ไม่ใช่เป็นการอ่านมาจากตำราประการเดียว อย่างไรก็ตาม หากสนใจงานที่ไม่เป็นงานหลักมากเกินไป จนไม่มีเวลาทำวิจัยหรือเขียนหนังสือและบทความทางวิชาการ เพื่อยืนยันทดสอบองค์ความรู้ (validation) และ

รวบรวมเป็นองค์ความรู้ (accumulation of knowledge) โดยเฉพาะข้อมูลของประเทศไทยเพื่อนำไปสอน มีอาจารย์บางคนได้รับการยกย่องในแวดวงของสังคมต่างๆ แต่มีองค์ความรู้น้อยมากในวิชาที่สอนและมักจะสอนในรูปของการใช้ “สามัญสำนึก” มากกว่าการวิเคราะห์ถึง “กระบวนการทัศน์ ทฤษฎี ตัวแบบ ข้อมูล ตัวเลข” ซึ่งเป็นการขาดสาระสำคัญของผู้ที่ จะทำการสอน เพราะการสอนหมายถึงการสอนองค์ความรู้ การนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ไม่ใช่เอาประสบการณ์ของการเคยดำรงตำแหน่งในองค์การต่าง ๆ มาสอน

แนวทางแก้ไข

๑) ควรมีกฎระเบียบที่เป็นมาตรฐานขั้นต้นในการบริหารงานบุคคลของสถาบันอุดมศึกษาโดยกำหนดประเภทให้มีบุคลากร ๓ ประเภท ได้แก่ ข้าราชการ พนักงานมหาวิทยาลัย และลูกจ้าง

๒) ข้าราชการ พนักงานมหาวิทยาลัย และลูกจ้างที่ยังทำการสอนและมีผลงานทางวิชาการสามารถขอตำแหน่งทางวิชาการได้ แม้จะเกษียณอายุราชการแล้ว อย่างไรก็ตาม การได้มาซึ่งตำแหน่งทางวิชาการที่สูงขึ้นหากเกษียณอายุราชการไปแล้วก็จะได้เงินประจำตำแหน่ง กล่าวคือไม่ควรเอาเรื่องเงินประจำตำแหน่งไปผูกกับการได้ตำแหน่งทางวิชาการ

๓) บุคคลที่มาจากสายสนับสนุนที่ไม่ได้ปฏิบัติงานการสอน ถึงแม้จะมีผลงานทางวิชาการ เช่น ทำการวิจัยหรือเขียนบทความทางวิชาการก็ตาม ไม่สามารถขอตำแหน่งทางวิชาการได้ หากไม่แล้วก็จะไม่มีผู้โดยยอมเสียเวลาไปสอนหนังสือ แต่จะใช้เวลาไปเขียนหนังสือและทำวิจัยประการเดียว เช่น เป็นนักวิจัย ฯลฯ

๔) เพื่อส่งเสริมให้คณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาสนใจขอตำแหน่งทางวิชาการโดยสม่ำเสมอ เห็นสมควรมีการกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อส่งเสริมให้มีการขอตำแหน่งทางวิชาการดังนี้

(๑) ตำแหน่งอาจารย์ ไม่ว่าจะมีความรู้เฉพาะใด หากไม่ได้ตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ภายใน ๕ ปี นับตั้งแต่การเข้าดำรงตำแหน่งอาจารย์ ให้พ้นจากตำแหน่งอาจารย์ตามแนวคิดของประเทศที่พัฒนาแล้ว ก็คือ อาจารย์ผู้สอนต้องเขียนและตีพิมพ์หรือจะนำไปสู่ความตาย (publish or perish) คืออาจารย์ต้องเขียนผลงานทางวิชาการ หรือไม่ก็ให้พ้นจากตำแหน่ง จะเอางานอื่นมาทดแทนไม่ได้

(๒) ตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ หากไม่ได้ตำแหน่งรองศาสตราจารย์ภายในเวลา ๗ ปี นับตั้งแต่ได้ตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ให้พ้นจากตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์

(๓) ตำแหน่งบริหารระดับสูงในมหาวิทยาลัย ให้ตำแหน่งอธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี รองคณบดี ผู้อำนวยการสำนัก รองผู้อำนวยการสำนัก หัวหน้าภาควิชา ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งเหล่านี้ได้ ต้องได้ตำแหน่งทางวิชาการอย่างต่ำคือ รองศาสตราจารย์

(๔) ตำแหน่งบริหารระดับสูงในมหาวิทยาลัย เช่น ตำแหน่งอธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี รองคณบดี ผู้อำนวยการสำนัก รองผู้อำนวยการสำนัก หัวหน้าภาควิชา ไม่ควรให้ได้ตำแหน่งโดยการหยั่งเสียงด้วยวิธีการเลือกตั้ง เพราะผู้บริหารในมหาวิทยาลัยต้องมีทั้งความรู้และทักษะของการบริหารให้เป็นที่ยอมรับการชนะการเลือกตั้ง ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งอาจไม่เป็นที่ยอมรับทางด้านวิชาการก็ได้

(๕) ข้าราชการและพนักงานมหาวิทยาลัยในสายอาจารย์ ควรมีสวัสดิการที่เทียบเท่าเทียมกันในการมีโอกาสดำรงตำแหน่งนักบริหาร

(๖) ตำแหน่ง “ศาสตราจารย์พิเศษ” หรือ “รองศาสตราจารย์พิเศษ” หรือ “ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ” เป็นตำแหน่งเกียรติยศให้กับผู้ที่ทำคุณประโยชน์ให้กับมหาวิทยาลัย ไม่ควรนำมาเทียบเคียงกับตำแหน่งทางวิชาการที่ได้มาจากการมี “career path” โดยเฉพาะในด้านสิทธิต่าง ๆ

๒.๑.๔ การเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการและสัดส่วนพันธกิจของอาจารย์

ปัญหา

ตำแหน่งทางวิชาการคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ของแต่ละมหาวิทยาลัยมีความยากง่ายไม่เท่ากัน วิธีการของการได้มาซึ่งตำแหน่งทางวิชาการของมหาวิทยาลัยบางแห่งบริหารในรูปความลับ คือ ไม่ทราบผู้ประเมิน (readers) การแต่งตั้งผู้ประเมินก็จะใช้อาจารย์ที่มีความรู้ และมีเกียรติภูมิ (integrity) ข้อสำคัญก็คือ อาจารย์ผู้อ่านบางท่านมีความรู้ที่จะเป็นผู้อ่านได้แต่ไม่มีเกียรติภูมิ แต่ในบางสถาบันอุดมศึกษา การแต่งตั้งผู้ประเมินตำแหน่งทางวิชาการไม่เป็นความลับ ก่อให้เกิดการวิงวอนของอาจารย์เพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งทางวิชาการ

แนวทางแก้ไข

๑) เพื่อให้อาจารย์มีความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพของการเป็นอาจารย์ จึงควรกำหนดเป็นระเบียบให้อาจารย์ทุกตำแหน่งในมหาวิทยาลัยต้องขอเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดโดยสกอ. และต้องถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด

๒) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการที่แน่นอน ไม่เปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง

๓) กำหนดระยะเวลาในการพิจารณาผลงานทางวิชาการให้แล้วเสร็จภายใน ๖ เดือน/กำหนดระยะเวลาที่แน่นอนให้แก่กรรมการประเมินผลงานทางวิชาการ

๔) อาจกำหนดให้ผู้ที่มีผลงานและประสบการณ์สามารถเข้าสู่ตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ได้ทันที แต่ทั้งนี้จะต้องมีผลงานดีเด่น ซึ่งกำหนดเป็นเกณฑ์มาตรฐานกลาง

๕) รัฐกำหนดให้เกิดความเคร่งครัดในการปิดบังรายชื่อผู้อ่านผลงานวิชาการให้เป็นความลับ สะท้อนความยุติธรรมและปราศจากความเหลื่อมล้ำและการวิงวอน

๖) ผู้ประเมินจะต้องมีระดับการศึกษาสูงกว่า หรืออยู่ในระดับเดียวกับผู้ถูกประเมิน และต้องเรียนมาในสายวิชาการเดียวกัน เช่น ผู้ขอประเมินมีความรู้ MBA ทางการตลาด ผู้ประเมินควรสำเร็จปริญญาเอกทางบริหารธุรกิจ (การตลาด) ผู้ที่สำเร็จปริญญาเอกทางบริหารธุรกิจ แต่เรียนเน้นหนักทาง “operations management” ก็ไม่มีสิทธิ์จะทำการประเมิน

๗) สัดส่วนพันธกิจของบุคลากรสายอาจารย์คือ

(๑) งานสอนมีน้ำหนัก ๓๕%

(๒) งานวิจัย เขียนตำรา และบทความทางวิชาการมีน้ำหนัก ๓๕% งานทั้ง ๓ ประเภทนี้สามารถเทียบสัดส่วนกันได้ เช่น เขียนตำราโดยการทำวิจัยหรือบทความวิจัย ซึ่งมีน้ำหนักเทียบเท่างานวิจัยหรือมากกว่า เช่น ตำราประกอบการสอนที่เขียนขึ้นจากการทำวิจัย เช่น การสำรวจเอกสาร องค์ความรู้ บูรณาการจนเป็นตำราในต่างประเทศ ถ้าอาจารย์ผู้ใดเขียนตำราประเภทนี้อาจได้รับการเลื่อนตำแหน่งจากอาจารย์เป็นศาสตราจารย์ได้ทันที

(๓) งานบริการชุมชน (งานฝึกอบรม งานให้คำปรึกษาแก่องค์กรต่างๆ นักบริหารระดับสูงในภาครัฐและเอกชน ผู้นำหรือผู้บริหารทางการเมือง งานที่เป็นประโยชน์ส่วนรวม โดยใช้องค์ความรู้) มีน้ำหนัก ๒๐%

(๔) งานเกี่ยวกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เช่น การจัดงานประเพณีไหว้ครู รดน้ำดำหัว การสวมใส่ผ้าไทย ส่งเสริมการแสดงโขน รำไทย ฯลฯ ให้มีน้ำหนัก ๑๐%

(๕) ผู้ประเมินตำแหน่งทางวิชาการต้องมีคุณสมบัติตรงกับสายวิชาที่ประเมิน ตัวอย่างผู้ประเมินสำเร็จปริญญาเอกทางรัฐประศาสนศาสตร์ ประเมินผู้ขอตำแหน่งทางวิชาการในสายรัฐศาสตร์ไม่ได้ ทำนองเดียวกับผู้ที่มีวุฒิปริญญาเอกทางรัฐศาสตร์จะประเมินผู้ขอตำแหน่งทางวิชาการทางรัฐประศาสนศาสตร์ไม่ได้ เพราะเป็นคนละกลุ่มวิชา ยกเว้นว่าผู้ที่ได้รับปริญญาแต่ละคนในแต่ละสายวิชาจะมีการเรียนเป็นรายวิชามากถึงขั้นที่คณาจารย์ในสายนั้นยอมรับ เช่น อาจดูจาก transcript ที่ได้ศึกษามา หรือจากผลงานวิจัย หรืองานเขียน ตำรา หรือบทความทางวิชาการ หากไม่มีผลงานทางวิชาการดังกล่าวก็ไม่สามารถให้เป็นประเมินได้

๒.๑.๕ การจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษามีหลักการและเหตุผลดังต่อไปนี้

๑) การเปิดหลักสูตร จะต้องพิจารณาถึงความต้องการของตลาดและสังคมในช่วงเวลาที่เปิดหลักสูตรเป็นสำคัญ และควรสนองตอบต่อข้อกำหนดของรัฐ หรือสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา โดยเฉพาะในเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษา สนองตอบต่อเจตจำนงของสถาบัน อุดมศึกษา ในด้านการมุ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เน้นการเรียนการสอนหรือการวิจัย และสนองตอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งประกอบด้วย นายจ้าง ตลาดแรงงาน และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

๒) วิชาแกน (core courses) เป็นรายวิชาหลักที่สำคัญในหลักสูตร ซึ่งผู้เรียนในคณะหรือสาขาวิชาจำเป็นต้องเรียน ตัวอย่างเช่น หลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตจำเป็นต้องเรียนวิชาแกนในด้านระบบประสาท ระบบหายใจ ระบบสืบพันธุ์ ฯลฯ ให้ครบถ้วน หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์จำเป็นต้องเรียนวิชา องค์การและการจัดการ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การบริหารงานคลัง ฯลฯ ให้ครบถ้วน หรือหลักสูตรบริหารธุรกิจ จำเป็นต้องเรียนวิชาการจัดการการเงิน บัญชี การจัดการการตลาด การจัดการการผลิตและการดำเนินงาน (operations management) ฯลฯ ให้ครบถ้วน เป็นต้น

๓) ความพร้อมด้านอาจารย์ผู้สอน เช่น หลักสูตรต้องมีอาจารย์ผู้สอนประจำรายวิชาในหลักสูตรส่วนหนึ่ง มิใช่ใช้อาจารย์พิเศษทั้งหมด แต่ให้มีอาจารย์พิเศษภายนอกคลงกันกับอาจารย์ประจำตามสัดส่วนที่เป็นไปตามหลักเกณฑ์การประกันคุณภาพที่ สกอ. กำหนด อย่างไรก็ตาม การใช้อาจารย์พิเศษจะมีข้อดีที่ทำให้ได้มุมมองที่หลากหลายในเชิงวิชาการ ส่วนความพร้อมด้านห้องสมุด หมายถึง หลักสูตรจะต้องจัดให้มีหนังสือ ตำรา วารสารทางวิชาการที่สำคัญในสาขาวิชาของหลักสูตรให้หลากหลายและเพียงพอต่อการให้บริการนักศึกษา รวมถึงการจัดให้มีหนังสือ/ตำรา ตั้งแต่หนังสือ/ตำราที่คลาสสิกไปจนถึงหนังสือ/ตำราที่ทันสมัย รวมทั้งจัดให้มีบริการสืบค้นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ครอบคลุมสาขาวิชาของหลักสูตร

๔) การอนุมัติหลักสูตรกระทำโดยสภาสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีหน้าที่พิจารณาก่อนการขอ โดยละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีคุณภาพตามมาตรฐานสากลและเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เมื่อหลักสูตรผ่านการอนุมัติของสภาสถาบันอุดมศึกษาแล้ว ให้คณะที่รับผิดชอบสามารถเปิดรับนักศึกษาและจัดการเรียนการสอนได้

๕) บรรยากาศทางวิชาการ หมายถึง การจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้และทักษะในสาขาวิชาของหลักสูตร ได้แก่ การสัมมนาทางวิชาการ การประชุมทางวิชาการ การจัดสัมมนาเพื่อนำเสนอผลงานวิจัยหรือบทความทางวิชาการ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาในระดับต่าง ๆ ทั้งในระดับคณะ ระดับสถาบัน ระดับชาติ หรือระดับนานาชาติ หรือกิจกรรมอื่นๆ ที่เอื้อต่อความเป็นเลิศทางวิชาการในสาขาวิชาของหลักสูตร หรือเพื่อนำเสนอแนวคิดเพื่อหาทางออกเพื่อแก้ปัญหาสถานการณ์หรือวิกฤตของชุมชน สังคม หรือประเทศชาติ หรือเพื่อเสนอแนวคิดใหม่ วิธีการใหม่เพื่อบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศ เช่น แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ปัญหาสิ่งแวดล้อม ภัยพิบัติ เป็นต้น

ปัญหา

๑) การเปิดหลักสูตรที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

๒) บางหลักสูตรกำหนดให้นักศึกษาเรียนวิชาแกนไม่ครอบคลุมวิชาที่จำเป็นต้องเรียนอย่างครบถ้วน ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น ไม่ต้องการให้หลักสูตรมีความยากเกินไป เพราะหากหลักสูตรมีความยากก็จะมีผลต่อจำนวนผู้สมัครเข้าศึกษา หรืออาจเป็นเพราะไม่มีผู้สอนเพียงพอที่จะเปิดสอนรายวิชาได้ครบถ้วน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ วิชาเชิงปริมาณมีนักศึกษาตกมาก จึงตัดวิชาเชิงปริมาณออกจากหลักสูตร MBA หรือบางครั้งวิชาการบัญชีสำหรับนักบริหารมีนักศึกษาตกมาก เกรงว่าโครงการจะอยู่ไม่ได้ ก็มีการตัดวิชาบัญชีด้วย จึงไม่ทราบว่าเป็นปริญญา MBA หากไม่มีการเรียนวิชาเชิงปริมาณและบัญชีจะเรียกว่าปริญญา MBA ได้หรือไม่ เป็นต้น

๓) การรับนักศึกษาที่มีคุณสมบัติไม่ตรงกับหลักเกณฑ์การรับนักศึกษาในระดับต่าง ๆ เช่น การรับผู้ที่ยังไม่จบการศึกษาระดับมัธยมตอนปลายโดยสมบูรณ์ ให้เข้าศึกษาในระดับปริญญาตรี ทำนองเป็นบุคคลที่มีอัจฉริยะ เป็นต้น

แนวทางแก้ไข

๑) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ต้องจัดบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญตรงกับสาขาวิชาของหลักสูตร เพื่อให้คำแนะนำได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับมาตรฐานของสมาคมวิชาชีพ

๒) การเปิดหลักสูตรใหม่ต้องคำนึงถึงความพร้อมของสถาบันอุดมศึกษา ในด้านอาจารย์ผู้สอน และบุคลากรฝ่ายสนับสนุน ห้องสมุด อาคารสถานที่และอุปกรณ์การสอน และอื่น ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ในกรณีของอาจารย์ผู้สอน อาจใช้บุคคลภายนอกที่มีประวัติการเรียนสูงมาช่วยสอน การกำหนดให้ใช้อาจารย์ผู้สอนที่เป็นอาจารย์ภายใน หรืออัตราส่วนผู้สอนที่เป็นอาจารย์ภายนอกไม่เกินกึ่งหนึ่ง ไม่ควรตีความโดยเคร่งครัด ทั้งนี้ ให้อยู่ในดุลพินิจของการใช้ตรรกะและเหตุผลในการบริหารหลักสูตร ไม่ใช่ควบคุมโดยการตีความอย่างเคร่งครัดตามลายลักษณ์อักษร เพราะในประเทศไทยจะอาศัยอาจารย์ประจำทั้งหมดไม่ได้ เพราะมีความพร้อมน้อยกว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว จึงไม่ควรกำหนดเกณฑ์ว่าต้องใช้อาจารย์ภายในและภายนอกอย่างละครึ่ง เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัดเกินไปและอาจส่งผลเสียหายมากกว่าผลดี

๓) สภาสถาบันอุดมศึกษามีอำนาจในการอนุมัติหลักสูตร การรับนักศึกษาและการจัดการเรียนการสอน โดยให้แจ้งผลการอนุมัติหลักสูตรต่อ สกอ. เพื่อรับทราบต่อไป

๔) หลักสูตรจะต้องจัดให้มีบรรยากาศทางวิชาการที่เอื้อต่อการกระตุ้นให้เกิดความเป็นเลิศทางวิชาการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

๕) กำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าศึกษาในแต่ละระดับให้เป็นไปตามหลักสากล ในกรณียกเว้นจะต้องได้รับการอนุมัติจากสภาสถาบันอุดมศึกษาเป็นรายกรณีไป

๒.๑.๖ การส่งเสริมความเข้มแข็งของระบบการศึกษาของชาติ

ปัญหา

เท่าที่ผ่านมา ระบบการอุดมศึกษาของไทยยังไม่สามารถชั้นนำ หรือให้การสนับสนุนระบบการศึกษาในระดับอื่นๆได้เท่าที่ควร ส่งผลให้ระบบการศึกษาโดยรวมของประเทศไม่เข้มแข็ง และไม่เอื้อต่อการพัฒนาการศึกษาในระดับอื่นๆ

แนวทางแก้ไข

ระบบการอุดมศึกษามีบทบาทในการสร้างความเข้มแข็งของระบบการศึกษาของชาติ โดยรัฐจัดแบ่งกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาออกเป็น ๕ ประเภท โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ

๑) เพื่อให้สามารถพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาได้สอดคล้องเหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละสถาบัน

๒) เพื่อตอบสนองความต้องการตามเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ

๓) เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกระบวนการศึกษาของชาติให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

การแบ่งกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาออกเป็น ๕ ประเภท คือ

(๑) มหาวิทยาลัยวิจัย เน้นการผลิตงานวิจัยที่สร้างองค์ความรู้ใหม่ มีภารกิจในการพัฒนาการเรียนการสอนและการวิจัยเพื่อนำประเทศเข้าสู่การแข่งขันในระดับสากล

(๒) มหาวิทยาลัยเชี่ยวชาญเฉพาะ มีภารกิจในการพัฒนาการเรียนการสอน การวิจัย เพื่อสร้างศักยภาพของชาติและเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาภูมิปัญญาไทย และเป็นมหาวิทยาลัยระดับนำในอาเซียน สนับสนุนการเรียนการสอนการวิจัยของสถาบัน อุดมศึกษาอื่น สนับสนุนองค์ความรู้และการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตามที่ได้รับมอบหมาย

(๓) มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาประเทศ ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล มีภารกิจในการพัฒนาการเรียนการสอน การวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้และบุคลากรสำหรับพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม สนับสนุนการเรียนการสอนภาควิชาการหรือภาคปฏิบัติแก่สถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรีตามที่ได้รับมอบหมาย สนับสนุนการเรียนการสอนทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติแก่โรงเรียนในสังกัด และการศึกษาตลอดชีวิตตามที่ได้รับมอบหมาย

(๔) สถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทาง (ระดับปริญญาตรีขึ้นไป) ได้แก่ มหาวิทยาลัยกีฬา สถาบันอุดมศึกษาที่สังกัดกระทรวงกลาโหม และอื่นๆ มีภารกิจในการพัฒนาการเรียนการสอน การวิจัย วิชาการตามวัตถุประสงค์ของสถาบัน ร่วมพัฒนาศักยภาพของชุมชน และร่วมพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียนต่างๆตามที่ได้รับมอบหมาย

(๕) สถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี เช่น วิทยาลัยชุมชน วิทยาลัยอาชีวศึกษา มีภารกิจในการพัฒนาการเรียนการสอนตามวัตถุประสงค์ของสถาบัน ร่วมพัฒนาศักยภาพของชุมชนและการเรียนการสอนของโรงเรียนตามที่ได้รับมอบหมาย

นอกจากนี้ ควรเน้นการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ประยุกต์ให้มากขึ้น เพื่อการพัฒนาประเทศ โดย สัดส่วนของวิทยาศาสตร์ประยุกต์และสังคมศาสตร์ประยุกต์ควรเป็น ๖๕ : ๓๕ ปริญญาวิทยาศาสตรและ สังคมศาสตร์ควรให้ศึกษาเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เพราะปริญญาดังกล่าวจะเหมาะกับอาชีพเป็นอาจารย์หรือครู ฯลฯ มีตลาดแคบกว่าศาสตร์ประยุกต์ทั้งทางวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์

๒.๒ ปัญหาและแนวทางแก้ไขระบบการอุดมศึกษาในส่วนของสถาบันอุดมศึกษา

หลักการและเหตุผล

สถาบันอุดมศึกษารวมถึงสภาสถาบันอุดมศึกษา คณะผู้บริหารระดับมหาวิทยาลัย คณะ และภาควิชา คณาจารย์ และบุคลากร รวมถึงการได้มาซึ่งผู้บริหารในระดับต่างๆ และการบริหารงานบุคคล และการบริหารงาน สถาบันอุดมศึกษา ในที่นี้จะได้วิเคราะห์ปัญหาในด้าน ระบบโครงสร้าง การได้มาซึ่งผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา ระบบการบริหารงานบุคคล การเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ การจัดการเรียนการสอน การวิจัยและการเผยแพร่ตำรา การบริการทางวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและ การรักษาสีงแวดล้อม

การวิเคราะห์ปัญหาของระบบอุดมศึกษาในส่วนของสถาบันอุดมศึกษา จำแนกออกเป็น ๘ ประเด็นได้แก่

- ๑) ระบบและโครงสร้างของการบริหาร
- ๒) การได้มาซึ่งผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา (อธิการบดี รองอธิการบดี คณบดีและรองคณบดี)
- ๓) ระบบการบริหารงานบุคคล
- ๔) การเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ
- ๕) การจัดการเรียนการสอน
- ๖) การวิจัยและเผยแพร่ตำรา
- ๗) การบริการวิชาการ
- ๘) การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและการรักษาสีงแวดล้อม

๒.๒.๑ ระบบและโครงสร้างของการบริหาร

ปัญหา

สิ่งที่ปรากฏทั่วไปในแวดวงการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยก็คือ ผู้บริหาร มหาวิทยาลัยมักจะถูกคอบหรือกลมเกลียวกับนายกสภามหาวิทยาลัย รวมทั้งกรรมการสภามหาวิทยาลัย ทำให้ บางครั้งขาดความสมดุลของการตรวจสอบจากฝ่ายสภามหาวิทยาลัย ซึ่งอาจมีผลต่อความโปร่งใส การรวมอำนาจ และธรรมาภิบาล ตลอดจนการให้ประโยชน์กับตำแหน่งต่างๆในมหาวิทยาลัยที่ลึกลับและมีผลกระทบต่อ ผลประโยชน์ส่วนรวม

แนวทางแก้ไข

แนวทางแก้ไขปัญหาระบบโครงสร้างของการบริหารในส่วนของสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นไป ในลักษณะเดียวกับแนวทางแก้ไขระบบและโครงสร้างของการบริหารในส่วนของรัฐที่ได้กล่าวแล้ว

๒.๒.๒ การได้มาซึ่งผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา (อธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี และรองคณบดี)

ปัญหา

เนื่องจากตำแหน่งอธิการบดีและตำแหน่งคณบดีมีการเข้าสู่ตำแหน่งหลายวิธี โดยปกติการเข้าสู่ตำแหน่งอธิการบดีมักจะมาจากการเลือกตั้ง หรือการหยั่งเสียง ซึ่งอาจเป็นบุคลากรในมหาวิทยาลัยหรือภายนอกมหาวิทยาลัยก็ได้

สำหรับตำแหน่ง คณบดี ส่วนใหญ่จะเป็นการเลือกตั้งหรือสรรหา ซึ่งอาจเป็นบุคคลภายใน กล่าวคือ มีการเลือกตั้งโดยตรงน้อยมาก (มีเพียงบางสถาบันเท่านั้น)

อนึ่ง เนื่องจากมหาวิทยาลัยเป็นองค์การที่อยู่ได้ด้วยการเป็นองค์การที่ใช้หลักเหตุผล (rationality) อาศัยทฤษฎี ข้อมูลตัวเลข การตัดสินใจจะต้องขึ้นอยู่กับความรู้ ข้อมูล และเป็นไปในแนวของวิชาการและวิชาชีพ ผู้บริหารในมหาวิทยาลัยไม่ว่าจะเป็นอธิการบดีและคณบดี ควรจะเป็นผู้ที่มีความรู้ดี เป็นผู้ที่มีจิตใจกว้าง เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่รู้จักในบุคลากรสายอาจารย์ เช่น ถ้าเป็นนักเศรษฐศาสตร์ อาจารย์อื่น ๆ ที่เป็นนักเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยอื่นจะรู้จักอาจารย์ผู้นี้ดี เพราะมีงานทางวิชาการในระดับหนึ่งและเป็นที่ยอมรับ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย

การจะมีอาจารย์ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวข้างต้นจึงมีความสำคัญ เพราะทัศนคติของผู้บริหารที่เป็นนักวิชาการทั้งในระดับมหาวิทยาลัยหรือคณะมีความสำคัญต่อการบริหารมหาวิทยาลัยและคณะ เช่น ในเรื่องของการรับอาจารย์ การสนับสนุนงานวิจัย การเขียนตำรา การมีทุนให้อาจารย์ในคณะไปประชุมในการเผยแพร่บทความทางวิชาการทั้งภายในและภายนอกประเทศ การพัฒนาบุคลากรสายการสอน ผู้บริหารในมหาวิทยาลัยและคณะจะต้องเข้าใจในเรื่องเหล่านี้มากกว่างานธุรการ หรืองานส่งเสริมเรื่องอื่นๆทางสังคมทดแทนความสำคัญของวิชาการ เป็นต้น

ดังนั้นเพื่อลดกิจกรรมทางการเมือง คือ การเลือกตั้ง หรือการหยั่งเสียง อธิการบดี และคณบดี ควรเป็นผู้บริหารที่อาศัยความรู้ในการนำและแก้ไขปัญหาของมหาวิทยาลัยและคณะ เพราะมหาวิทยาลัยเป็นองค์การที่บริหารโดยการใช้ความรู้ ผู้บริหารจึงควรรับฟังเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิชาการและความเห็นจากเพื่อนร่วมงาน ไม่ใช่อาศัยคะแนนเสียง เพราะคะแนนเสียงไม่ใช่ฐานที่จะพัฒนามหาวิทยาลัย และไม่ควรรนำมหาวิทยาลัยไปสู่การเมืองระดับชาติหรือท้องถิ่น

แนวทางแก้ไข

๑) การกำหนดกฎเกณฑ์กติกาการได้มาซึ่งนายกสภาสถาบันอุดมศึกษา และ/หรือ กรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ ให้มีความรอบคอบ รัดกุม และได้รับความไว้วางใจจากประชาคมที่เกี่ยวข้อง โดยให้อยู่ในบัญชีรายชื่อที่ สกอ. จัดทำขึ้น และให้มีคุณสมบัติที่เหมาะสม

๒) สำหรับสถาบันอุดมศึกษาที่ยังเป็นส่วนราชการ กำหนดให้ข้าราชการและพนักงานมหาวิทยาลัยที่มีอายุไม่เกิน ๖๐ ปีเท่านั้นที่จะเป็นผู้บริหารได้

๓) กำหนดไม่ให้อธิการบดีและรองอธิการบดีเป็นกรรมการอุทธรณ์ร้องทุกข์ หรือกรรมการอื่นใดที่ไม่มีความจำเป็น เช่น กรรมการที่ปรึกษากฎหมาย เป็นต้น

๔) ตำแหน่งอธิการบดี ควรมีความสมบัติดังนี้

(๑) มีอายุไม่เกิน ๗๐ ปี

(๒) มีวุฒิการศึกษาอย่างน้อยระดับปริญญาโทและมีประสบการณ์ทางการบริหารที่มีผลงาน

เด่นชัด

(๓) มีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์

(๔) การได้มาซึ่งตำแหน่งอธิการบดี ให้เป็นไปโดยใช้วิธีการสรรหา ห้ามมิให้มีการเลือกตั้ง การสรรหาผู้ที่มีความรู้ความสามารถให้มาดำรงตำแหน่ง ให้มีกรรมการสรรหา ซึ่งประกอบด้วยผู้ที่ดำรงตำแหน่ง คณบดี ผู้อำนวยการสำนักกึ่งหนึ่ง และบุคลากรนอกมหาวิทยาลัยที่มีคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับในสังคมการศึกษาของ ชาติอีกกึ่งหนึ่ง โดยได้รับการเสนอจากสถาบันอุดมศึกษา

(๕) วาระการดำรงตำแหน่งของอธิการบดี ๔ ปี และสามารถเป็นได้ติดต่อกันไม่เกิน ๒ วาระ

(๖) ไม่ว่ากรณีใดๆ อธิการบดีจะดำรงตำแหน่งเกิน ๒ วาระไม่ได้ ถึงแม้จะย้ายไปสถาบันอื่น หรือกลับมาสถาบันเดิมก็ตาม

๕) ตำแหน่งคณบดี ควรมีความสมบัติดังนี้

(๑) มีอายุไม่เกิน ๖๕ ปี

(๒) มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก ซึ่งตรงหรือสัมพันธ์กับสาขาวิชาที่ทำการสอน

(๓) มีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์

(๔) ต้องเป็นข้าราชการประจำตำแหน่งสายอาจารย์ หรือพนักงานมหาวิทยาลัยตำแหน่งสาย

อาจารย์

(๕) ให้กรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษาแต่งตั้งกรรมการสรรหา ซึ่งประกอบด้วยคณาจารย์ ประจำคณะ ๗๐% และศิษย์เก่าของคณะอีก ๓๐%

(๖) ไม่ว่ากรณีใดๆ คณบดีจะดำรงตำแหน่งเกิน ๒ วาระไม่ได้อีกต่อไปในสถาบันเดิม ยกเว้น ย้ายไปสถาบันการศึกษาอื่น

(๗) คุณสมบัติของคณบดีบางคณะวิชาชีพที่ขาดแคลน เช่น คณะที่สอนการบินหรือการ เดินทาง หากมีคุณสมบัติสำเร็จปริญญาตรี และสอบผ่านใบอนุญาตของการบินหรือการเดินทาง และเคยเป็นกัปตัน เครื่องบินหรือเรือมาแล้ว ก็สามารถทดแทนคุณสมบัติข้อ (๒) ได้

๒.๒.๓ ระบบการบริหารงานบุคคล

ปัญหา

๑) มีบุคลากรหลายประเภท คือ พนักงานมหาวิทยาลัย และ ข้าราชการ (มีแนวโน้มลดลงและ หมดภายใน ๒๐ ปี) ยากต่อการบริหารงานบุคคล

๒) ข้าราชการเงินเดือนน้อย ไม่จูงใจให้บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถสูงเข้ามาทำงาน แม้จะมี สวัสดิการที่ดีพอสมควร

๓) พนักงานมหาวิทยาลัยไม่ได้จ้างในอัตราที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐบาล คือ ๑.๕/๑.๗ ของ ข้าราชการแรกบรรจุ และไม่ได้รับการปรับขึ้นเงินเดือนตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อรัฐบาลมีการปรับขึ้นเงินเดือน ให้กับข้าราชการ

๔) พนักงานมหาวิทยาลัย ไม่ได้รับการจัดสรรเงินค่าตอบแทนประจำตำแหน่งทางวิชาการอีก ๑ เท่าเช่นเดียวกับข้าราชการ พนักงานมหาวิทยาลัยไม่ได้รับการพิจารณาเลื่อนค่าจ้างในอัตราร้อยละ ๖ เท่ากับข้าราชการ

๕) พนักงานมหาวิทยาลัยไม่ได้รับสวัสดิการในการรักษาพยาบาล ทั้งตนเองและครอบครัว โดยสิทธิประกันสังคม มีข้อจำกัดทั้งเรื่องคุณภาพยาและการให้บริการ

๖) พนักงานไม่ได้รับเงินบำเหน็จบำนาญและการจ่ายเงินชดเชย เมื่อต้องออกจากงาน

๗) พนักงานมหาวิทยาลัยได้รับสิทธิประโยชน์เกื้อกูลต่างๆ โดยรวมน้อยกว่าข้าราชการ ทำให้สถาบันอุดมศึกษา ไม่สามารถจูงใจบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถสูงเข้ามาทำงานในสถาบันอุดมศึกษาได้

แนวทางแก้ไข

๑) ให้พนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการได้ค่าตอบแทนตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย โดยมีการเน้นว่าจะได้น้อยกว่าที่กำหนดในกฎหมายไม่ได้

๒) ในกรณีอาจารย์ที่จ้างมาในลักษณะเป็นลูกจ้างรายปี โดยใช้เงินของโครงการต่าง ๆ ให้มีสิทธิในเรื่องเงินเดือน การขอตำแหน่งทางวิชาการ สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์เกื้อกูลเทียบเท่ากับพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการทั่วไป

๓) ห้ามมิให้ข้าราชการสายสนับสนุน ข้ามสายมาเป็นสายวิชาการในตำแหน่งอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาเดียวกัน ยกเว้นสอบเข้าได้เป็นตำแหน่งอาจารย์ในมหาวิทยาลัยอื่นหรือในมหาวิทยาลัยเดียวกัน

๒.๒.๔ การเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ

ปัญหา

๑) อาจารย์โดยทั่วไปสนใจตำแหน่งทางวิชาการน้อย แต่จะใช้เวลาไปหาเสียงเป็นผู้บริหาร ซึ่งไม่ใช่เป็นหนทางที่ถูกต้องของตำแหน่งอาจารย์

๒) อาจารย์ขาดความเข้าใจ ขาดแรงจูงใจ ขาดความกระตือรือร้น มีทัศนคติเชิงลบ ขาดขวัญ กำลังใจ ขาดความตระหนักถึงคุณค่าของการเขียนหนังสือ ตำรา บทความ นวัตกรรม และ มีความกังวลกับเรื่องความยุติธรรมในเรื่องการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ

๓) มีความเหลื่อมล้ำระหว่างสถานะของอาจารย์กับนักวิจัยในมหาวิทยาลัย ตำแหน่งทางวิชาการคือผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ของแต่ละมหาวิทยาลัยมีความยากง่ายไม่เท่ากัน วิธีการของการได้มาซึ่งตำแหน่งทางวิชาการของมหาวิทยาลัยบางแห่งไม่ได้บริหารในรูปความลับ คือ มีการเปิดเผยชื่อผู้ประเมิน (readers) การแต่งตั้งผู้ประเมินก็จะใช้อาจารย์ที่มีความรู้และมีเกียรติภูมิ ชื่อสำคัญก็คือ อาจารย์ผู้อ่านบางท่านมีความรู้อ่านได้ แต่ไม่มีเกียรติภูมิ (integrity)

แนวทางแก้ไข

๑) กำหนดหลักเกณฑ์ในการขอตำแหน่งทางวิชาการให้สูงขึ้น คือ จากตำแหน่งอาจารย์ไปเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ให้ขอภายใน ๕ ปี จากตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ไปเป็นรองศาสตราจารย์ให้ขอภายใน ๗ ปี ถ้าภายในเวลาที่กำหนดไม่ได้เลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้นให้ถือว่าสิ้นสภาพการเป็นอาจารย์ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้อาจารย์ไปสนใจงานอื่น เช่น งานบริหารหรืองานที่ปรึกษาภายนอก โดยไม่สนใจขอตำแหน่งทางวิชาการ

๒) การกำหนด reader ต้องทำเป็นความลับ และมีระบบป้องกัน “readers” ให้เป็นผู้นิรนามตลอดไป ข้อสำคัญต้องมีความรู้โดยตรงกับเรื่องที่จะมาประเมิน เช่นการประเมินผลงานของอาจารย์สายบริหารธุรกิจ ผู้ประเมินต้องเป็นศาสตราจารย์ทางการบริหารธุรกิจ ต้องระมัดระวังมากในเรื่องของการมีความรู้สัมพันธ์กัน เพราะถ้าเรียนมาไม่ตรงอาจสร้างความยุติธรรมได้ เช่น ผลงานที่นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในโลภปฏิบัติภายในสายสังคมศาสตร์ประยุกต์อาจไม่ตรงกับความรู้ของผู้ประเมินที่สำเร็จปริญญาทางสังคมศาสตร์ที่ต้องการความรู้บริสุทธิ์

๓) ในกรณีอาจารย์ที่เกษียณอายุราชการแล้วแต่ยังทำการสอน วิจัย หรือบริการวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา ให้มีสิทธิ์ขอตำแหน่งทางวิชาการ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ หรือศาสตราจารย์) ได้ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาต่อไป ดังนั้นจึงไม่ต้องให้เงินประจำตำแหน่ง คือให้มีสิทธิ์ขอตำแหน่งทางวิชาการเหมือนกับข้าราชการที่เกษียณอายุไปแล้วและไปเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยเอกชน

๔) สถาบันอุดมศึกษาต้องให้สิทธิ์กับอาจารย์ที่ต้องการขอตำแหน่งทางวิชาการในกรณีพิเศษ เพื่อเป็นเกียรติแก่คณาจารย์ภายในสถาบันอุดมศึกษา ที่มีคุณูปการทางวิชาการต่อสถาบัน และผู้ที่ได้ตำแหน่งทางวิชาการเป็นกรณีพิเศษแล้ว หากต้องการใช้เป็นคำนำหน้านาม ให้ใช้ชื่อตำแหน่งทางวิชาการต่อด้วย “(พิเศษ)” ในทุกกรณี ไม่ว่าจะกรณีใดๆ สถาบันอุดมศึกษาไม่มีสิทธิ์จะเสนอนโยบายไม่ให้มีการขอตำแหน่งทางวิชาการในกรณีพิเศษแก่อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาที่เกษียณอายุไปแล้ว

๒.๒.๕ การจัดการเรียนการสอน

ปัญหา

๑) สถาบันอุดมศึกษาเปิดหลักสูตรไม่สอดคล้องกับแผนและนโยบายของประเทศ ไม่ตรงกับความต้องการของตลาดและสังคม และไม่สอดคล้องกับการประกันคุณภาพการศึกษา

๒) การเปิดหลักสูตรวางอยู่บนความไม่พร้อมของมหาวิทยาลัยทั้งในแง่ของอาจารย์ผู้สอน ห้องสมุด อาคารสถานที่ อุปกรณ์การสอนและอื่นๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ

๓) หลักสูตรไม่ครอบคลุมวิชาแกนอย่างครบถ้วนตามหลักวิชาการ

๔) มหาวิทยาลัยมีความจำเป็นต้องเลี้ยงตัวเอง มีอิสระในการเปิดหลักสูตร จนบางครั้งไม่ได้คำนึงถึงความเข้มแข็งทางด้านวิชาการ

๕) อาจารย์ผู้สอนมีความรู้ความสามารถไม่ตรงกับวิชาที่สอน ทำให้การเรียนการสอนมีเนื้อหาวิชาเพียงเบาไป นักศึกษาไม่ได้รับองค์ความรู้อย่างครบถ้วน

๖) การเรียนการสอนเป็นระบบ passive ขาดการคิดวิเคราะห์ ขาดทักษะการประยุกต์แก้ไข
ปัญหา

แนวทางแก้ไข

๑) ให้สำรวจความต้องการของตลาดก่อนเปิดหลักสูตรใด ๆ ในพื้นที่ใกล้เคียงกับสถานที่จัดการเรียนการสอน เช่น ในจังหวัดที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษา และไม่ควรมีเปิดหลักสูตรที่ไม่ตรงกับความต้องการของตลาดและสังคม เช่น หลักสูตรทางสังคมศาสตร์ในบางสาขาวิชา หรือหลักสูตรที่มีผู้สำเร็จการศึกษาเป็นจำนวนมากเกินกว่าความต้องการของตลาด ยกเว้นหลักสูตรทางสังคมศาสตร์ประยุกต์ที่ยังมีความต้องการสูง เช่น การบริหาร

รัฐกิจหรือการบริหารภาครัฐและการบริหารภาคธุรกิจเอกชน ก็ให้เปิดสอนได้โดยพิจารณาความพร้อมของมหาวิทยาลัยเป็นสำคัญ

๒) การพิจารณาความพร้อมในการเปิดหลักสูตร ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การประกันคุณภาพ การศึกษาของแต่ละสถาบันอุดมศึกษา

๓) การพิจารณาอนุมัติหลักสูตรในระดับสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นไปตามหลักสากล โดยเฉพาะใน วิชาที่เป็นวิชาแกน (core courses) ให้บรรจุลงในหลักสูตรอย่างครบถ้วน

๔) ในหลักสูตรปริญญาเอกไม่ควรใช้หลักของการเลี้ยงตัวเอง เพราะการศึกษาในระดับปริญญา เอกเป็นการผลิตคนที่มีคุณภาพที่ต้องผ่านการคัดเลือกที่เข้มข้นและมีจำนวนผู้เรียนน้อย หลักสูตรปริญญาเอกควร ได้รับการสนับสนุนทางงบประมาณจากสถาบันอุดมศึกษา มีการให้ทุนแก่นักศึกษาที่เรียนดีและขาดแคลนทุน ทรัพย์

๕) การพิจารณาอาจารย์ผู้สอนให้เป็นไปตามเกณฑ์การประกันคุณภาพของสถาบัน อุดมศึกษา ในกรณีที่ผู้สอนมีคุณวุฒิที่ไม่ตรง แต่สัมพันธ์กับสาขาวิชาที่สอน ให้พิจารณารายวิชาที่เรียนมาในใบแสดงผล การศึกษา (transcript) ว่าได้ศึกษารายวิชาที่ตรงหรือสัมพันธ์กับวิชาที่สอนมาจริง

๒.๒.๖ การวิจัยและเผยแพร่ตำรา

หลักการและเหตุผล

เนื่องจากเป็นที่ตระหนักชัดเจนว่า การวิจัยเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลอย่างมากต่อการพัฒนา ประเทศ ประเทศที่ลงทุนในด้านการวิจัยในสัดส่วนที่สูงจะมีระดับการพัฒนาสูงกว่าประเทศที่ลงทุนในด้านการวิจัย ในสัดส่วนที่ต่ำ จากสถิติแนวโน้มของงบประมาณในแต่ละประเทศจัดสรรให้กับการวิจัยพบว่า ประเทศไทยจัดสรร งบประมาณให้กับการวิจัยเป็นสัดส่วนที่ต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วในทวีปเอเชียด้วยกัน กล่าวคือ ในช่วงระหว่างปี ๒๕๔๐-๒๕๕๔ ประเทศไทยจัดสรรงบประมาณเพื่อการวิจัยเพียงร้อยละ ๐.๒๖ ของ GDP ในขณะที่ประเทศจีน สิงคโปร์ ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ จัดสรรงบประมาณเพื่อการวิจัยร้อยละ ๑.๘๔, ๒.๒๓, ๓.๓๙ และ ๔.๐๔ ของ GDP ตามลำดับ ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกาจัดสรรงบประมาณเพื่อการวิจัยร้อยละ ๒.๗๖ ของ GDP ในขณะที่ค่าเฉลี่ยของโลกอยู่ที่ร้อยละ ๑.๗ อย่างไรก็ตาม สำหรับประเทศไทยก็นับว่ามีแนวโน้มที่ดีขึ้น กล่าวคือ ในปี ๒๕๕๖ ตัวเลขสัดส่วนงบประมาณที่จัดสรรให้กับการวิจัยได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๐.๓๗ แต่ก็ยังต่ำกว่าค่าเฉลี่ย ของโลกอยู่มาก (UNESCO Institute for Statistics, ๒๐๑๔)

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและต้องเร่งรัดให้อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีภารกิจ โดยตรงในการทำวิจัย สร้างสรรค์งานวิจัยในด้านต่างๆให้เพิ่มมากขึ้น อันจะส่งผลดีต่อการพัฒนาประเทศโดย ส่วนรวม

ในด้านการเผยแพร่ตำรา จากสถิติพบว่าจำนวนตำราที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในประเทศไทยมี เพิ่มขึ้นในอัตราต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วในเอเชีย กล่าวคือ ประเทศไทยมีการเผยแพร่ตำรา ในช่วงปี ๒๕๒๓-๒๕๒๗ จำนวน ๓๙๔ รายการ เพิ่มขึ้นเป็น ๒,๐๕๙ รายการในช่วงปี ๒๕๔๓-๒๕๔๗ ในขณะที่ ประเทศเกาหลีใต้มีจำนวนการเผยแพร่ตำราเพิ่มจาก ๓๔๑ รายการเป็น ๒๑,๔๗๑ รายการ สิงคโปร์เพิ่มจาก ๒๕๓ รายการเป็น ๕,๑๗๗ รายการ และได้หวั่นเพิ่มจาก ๖๔๒ รายการ เป็น ๑๓,๓๐๗ รายการในช่วงเวลาเดียวกัน

(World Bank, ๒๐๑๐) สถาบันอุดมศึกษาไทยจึงควรสนับสนุนให้อาจารย์เร่งผลิตและเผยแพร่ตำราที่มีคุณภาพ และสร้างแรงจูงใจให้อาจารย์ผลิตผลงานดังกล่าว

ปัญหา

อาจารย์ขาดงบประมาณในการทำวิจัย เนื่องจากสถาบันอุดมศึกษาไม่ได้จัดสรรงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการวิจัย และการเขียนตำราของอาจารย์อย่างเพียงพอ

แนวทางแก้ไข

๑) สถาบันอุดมศึกษาต้องจัดสรรงบประมาณ/ งบรายได้ส่วนหนึ่ง อย่างน้อยร้อยละ ๗ เพื่อเป็น “กองทุนสนับสนุนการวิจัยและการเขียนตำรา”

๒) ในกรณีที่อาจารย์ทำวิจัยประยุกต์ให้กับหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือธุรกิจเอกชนในนาม ของสถาบันอุดมศึกษา ให้สถาบันอุดมศึกษาหักค่าธรรมเนียมได้ไม่เกินร้อยละ ๑๒ ของเงินทุนวิจัยที่ได้รับ

๓) งานวิจัยต้องได้รับการตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการที่ได้รับการรับรองตามมาตรฐานสากล หรือตีพิมพ์รายงานการวิจัยเป็นรูปเล่มและเผยแพร่ในวงกว้าง หรือเผยแพร่ออนไลน์ก็ได้

๔) ลิขสิทธิ์ของตำรา บทความ งานวิจัย ให้เป็นของอาจารย์ผู้เขียนผลงานนั้นๆ

๒.๒.๗ การบริการวิชาการ

ปัญหา

สถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาที่มีผลงานทางวิชาการน้อย ไม่ให้ความสำคัญกับการบริการวิชาการ ไม่สนับสนุน ไม่จูงใจให้อาจารย์ดำเนินกิจกรรมบริการวิชาการแก่สังคม

แนวทางแก้ไข

๑) ให้สถาบันอุดมศึกษาจัดตั้งศูนย์บริการวิชาการ เพื่ออนุมัติการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน และสังคมในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การรับงานวิจัย การจัดการฝึกอบรมให้กับภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือธุรกิจเอกชน ที่ขอรับบริการ การให้คำปรึกษา การจัดการศึกษาต่อเนื่องสำหรับบุคคลทั่วไป การจัดนิทรรศการทางวิชาการ ฯลฯ

๒) ในกรณีที่อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาจัดบริการวิชาการแก่ชุมชนโดยผ่านศูนย์บริการวิชาการ ของสถาบัน ให้สถาบันอุดมศึกษาหักค่าธรรมเนียมได้ไม่เกินร้อยละ ๑๒ ของงบประมาณที่ได้รับจากการบริการ วิชาการ ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษาที่มีผลงานทางวิชาการ

๒.๒.๘ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและการรักษาสิ่งแวดล้อม

ปัญหา

สถาบันอุดมศึกษาบางแห่งมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยให้น้ำหนัก มากกว่าการส่งเสริมในเชิงวิชาการ

แนวทางแก้ไข

๑) การเรียนการสอนรายวิชาให้เชื่อมโยงองค์ความรู้เข้ากับปัญหาในสังคมไทย ท้องถิ่น วัฒนธรรม และความต้องการของประเทศ โดยสอดแทรกไว้ในการเรียนการสอนรายวิชาในหลักสูตร

๒) เนื่องจากตามหลักสากล จุดมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษามี ๓ ประการคือ การเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการในการจัดการเรียนการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการเป็นสำคัญ แต่การทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมเป็นประเด็นที่ประเทศไทยให้ความสำคัญและเห็นชอบว่าควรส่งเสริม เพื่อรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทยให้ดำรงอยู่สืบไป จึงควรกำหนดน้ำหนักความสำคัญของภารกิจทั้ง ๔ เป็น ๓๕ : ๓๕ : ๒๐ : ๑๐ เพื่อเป็นแนวทางให้สถาบันอุดมศึกษายึดถือและนำไปปฏิบัติ

๒.๓ ปัญหาและแนวทางแก้ไขระบบการอุดมศึกษาในส่วนของตลาดและสังคม

หลักการและเหตุผล

ตลาดและสังคมถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ระบบการอุดมศึกษา เพราะตลาดและสังคมเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ของระบบการอุดมศึกษา ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากระบบการอุดมศึกษาในส่วนของรัฐ และกลุ่มวิชาการหรือสถาบันอุดมศึกษา ดังนั้น การปฏิรูประบบการอุดมศึกษา จึงจำเป็นต้องพิจารณาในส่วนของตลาดและสังคมควบคู่ไปด้วย

ปัญหา

๑) รัฐเน้นใช้กลไกตลาดในการนำระบบอุดมศึกษา พบว่ามีข้อเสีย คือ ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์คือกลุ่มผู้มีโอกาส ขนชั้นนำ สถาบันอุดมศึกษาที่ฉกฉวยโอกาสจากตลาด โดยประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้น ส่วนใหญ่เป็นผลประโยชน์ระยะสั้น ไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

๒) ขาดการเปิดโอกาสให้ภาคสังคมทั้งภายนอกระบบและภายในระบบอุดมศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมมือและกำหนดแนวทางในประเด็นสำคัญของอุดมศึกษา อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัว หรือ ส่วนพวกพ้อง

๓) สถาบันอุดมศึกษาเปิดหลักสูตรโดยมุ่งเน้นผลกำไรระยะสั้น ไม่คำนึงถึงความจำเป็นของสังคมและทิศทางการพัฒนาของประเทศชาติในระยะยาว

๔) สถาบันอุดมศึกษาจัดการเรียนการสอนที่ขาดการเชื่อมโยงและประยุกต์องค์ความรู้เข้ากับปัญหาของสังคมไทย

แนวทางแก้ไข

๑) จัดหลักสูตรการศึกษา/ฝึกอบรมให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

๒) ให้ตลาดเข้ามามีส่วนร่วมให้ความเห็นในการกำหนดเนื้อหาของหลักสูตรด้วย

๓) ให้หลักสูตรจัดสัมมนาทางวิชาการเพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้เข้ากับปัญหาของสังคม

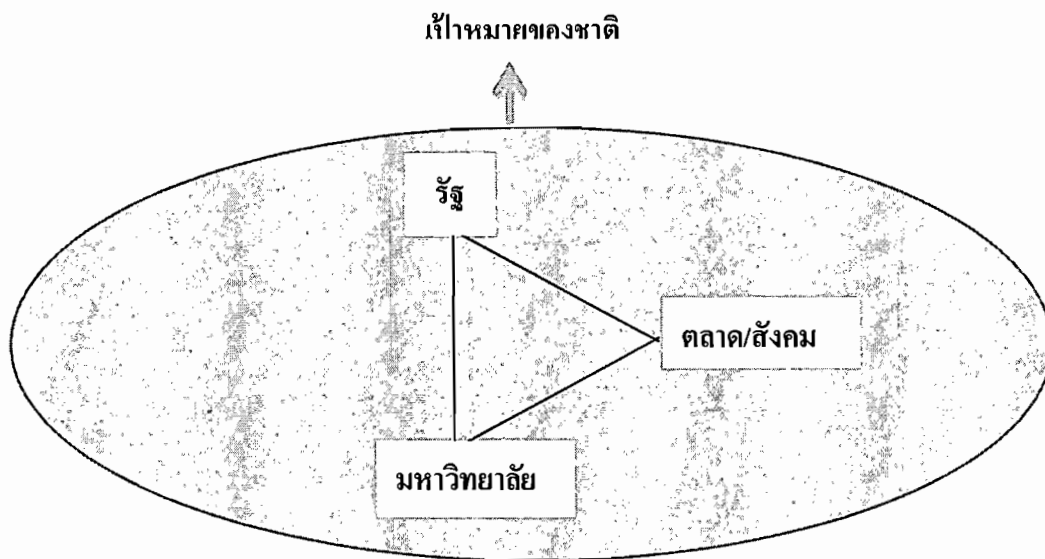
๔) การปรับหลักสูตรให้สำรวจความต้องการของตลาดในวงกว้าง และนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนา

หลักสูตร

ส่วนที่ ๓ แผนปฏิบัติการในการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา

จากการวิเคราะห์ระบบการอุดมศึกษา ในส่วนที่ ๑ และส่วนที่ ๒ ตามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ในส่วนที่ ๓ นี้ คณะกรรมการฯ ขับเคลื่อนการปฏิรูประบบการศึกษาด้านการศึกษาจึงขอเสนอแผนปฏิบัติการในการปฏิรูปอุดมศึกษาของไทย โดยมุ่งเน้นให้แผนปฏิบัติการสอดคล้องกับเป้าหมายของชาติในระยะยาว ซึ่งประกอบด้วย เป้าหมาย ๖ ประการดังต่อไปนี้

- ๑) วิสัยทัศน์ของประเทศ : “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”
- ๒) การบริหารราชการแผ่นดินที่มีประสิทธิผล
- ๓) การพัฒนาศักยภาพคน และการสร้างสังคมสูงวัยที่มีคุณภาพ
- ๔) ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม
- ๕) การสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- ๖) รองรับโมเดลพัฒนาเศรษฐกิจใหม่ ประเทศไทย ๔.๐ ที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เพิ่มศักยภาพการแข่งขัน

ภาพ ๖ กรอบแนวคิดในการปฏิรูปอุดมศึกษาไทยในอนาคต

จากภาพ ๖ ข้างต้น จะเห็นว่า รัฐ และ มหาวิทยาลัย เป็นตัวแสดงสำคัญที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการปฏิรูปอุดมศึกษาไทยเป็นอย่างมาก ในยุคนี้ รัฐและมหาวิทยาลัยต้องปฏิรูปตนเองเพื่อตอบสนองความต้องการของทุกภาคส่วนของสังคม และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของชาติ อันประกอบด้วย การบริหารราชการแผ่นดินที่มีประสิทธิผล การพัฒนาศักยภาพคนและการสร้างสังคมสูงวัยที่มีคุณภาพ ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม การสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงการรองรับโมเดลพัฒนาเศรษฐกิจใหม่ประเทศไทย ๔.๐ ที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม และนำประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

ตลาดและสังคม ถือเป็นส่วนที่อุดมศึกษาไทยมีหน้าที่ให้บริการและตอบสนองต่อโจทย์ของทั้งสองส่วนได้อย่างสมดุล เนื่องด้วยแนวนโยบายที่ผ่านมาที่รัฐเน้นใช้กลไกตลาดในการนำระบบอุดมศึกษา พบว่ามีข้อเสีย คือ ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์คือกลุ่มผู้มีโอกาส ชนชั้นนำ สถาบันอุดมศึกษาที่แย่งชิงกัน ฉกฉวยโอกาสจากตลาด โดยประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้น ส่วนใหญ่เป็นประโยชน์ระยะสั้น ไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในยุคปัจจุบัน แนวนโยบายของอุดมศึกษาต้องมุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวมในระยะยาว การใส่ใจสังคม การเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วม การเปิดใจรับฟังเสียงส่วนน้อย ไม่เน้นเฉพาะเรื่องของตลาดมากเกินไป

๓.๑ การขับเคลื่อนการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา

หลักการและเหตุผล

รัฐให้อิสระกับสถาบันอุดมศึกษาในการบริหารและจัดการตนเอง โดยสภามหาวิทยาลัยใช้พระราชบัญญัติของสถาบันอุดมศึกษานั้นๆ รัฐใช้แนวคิดการกำกับดูแลสถาบันอุดมศึกษา (state supervision) มากกว่าการควบคุม (state control) ทั้งนี้รัฐไม่ควรปล่อยให้สถาบันอุดมศึกษาต้องพึ่งพิงกลไกตลาดมากเกินไป สูญเสียคุณภาพและคุณค่าในเชิงวิชาการ อีกทั้งไม่สามารถตอบโจทย์สังคมได้

ปัญหา

ปรากฏการณ์ในปัจจุบันคือ สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยการยกระดับสถาบันราชภัฏและสถาบันเทคโนโลยีราชภัฏให้เป็นมหาวิทยาลัย โดยที่แต่เดิมนมหาวิทยาลัยราชภัฏมุ่งเน้นที่การผลิตครูเป็นหลัก มีความเชี่ยวชาญทางด้านครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ ภายหลังที่ได้รับการสถาปนาเป็นมหาวิทยาลัย ได้มีความพยายามเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนในสาขาวิชาอื่น ๆ เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะสาขาทางสังคมศาสตร์ ยุคที่กำลังเป็นที่ต้องการและได้รับความนิยม เช่น สาขาวิชาการจัดการ การบริหารธุรกิจ รัฐประศาสนศาสตร์ หรือบางครั้งเรียกว่าบริหารรัฐกิจหรือบริหารงานภาครัฐ เป็นต้น ส่งผลให้การผลิตครูด้อยลง ในขณะที่มุ่งจะขยายการเปิดสอนในสาขาวิชาที่ไม่มีความเชี่ยวชาญ และขาดแคลนอาจารย์ผู้สอนที่มีความรู้อย่างลึกซึ้งในเนื้อหาวิชา โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะก้าวไปเป็นมหาวิทยาลัยที่ครอบคลุม (comprehensive university) มากกว่าจะพัฒนาองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่ถนัด

การที่สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยไม่ได้มีการจำแนกประเภทของสถาบัน ทั้ง ๆ ที่สถาบัน อุดมศึกษา มีเป้าหมายที่แตกต่างกัน สร้างความสับสนในบทบาทของตนเองและการพัฒนาระบบการอุดมศึกษา ตัวอย่างเช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ที่มีลักษณะครอบคลุม มีการเปิดสอนสาขาวิชาต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และมีความเชี่ยวชาญที่หลากหลาย มีคณาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญเป็นจำนวนมาก เหมาะสมที่จะทำการวิจัยเพื่อนำผลการวิจัยไปพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ส่วนมหาวิทยาลัยราชภัฏควรเป็นมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นที่มุ่งสร้างองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาประเทศในระดับท้องถิ่นเป็นหลัก โดยเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนตามความต้องการของท้องถิ่นและตามความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเป็นหลัก ไม่จำเป็นต้องเปิดการสอนให้ครอบคลุมทุกสาขาวิชาเหมือนเช่นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีประวัติความเป็นมาและความพร้อมที่แตกต่างกัน

ความพยายามผลักดันสถาบันอุดมศึกษาให้มีรูปแบบมาตรฐานเดียวกัน ส่งผลหลายประการต่อระบบอุดมศึกษาของไทย อาทิเช่น ความเข้มข้นขององค์ความรู้ที่ผู้เรียนได้รับ การผลิตบัณฑิตบางสาขาเป็นจำนวนมากในระดับคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน ทั้งในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา เพียงเพื่อผลประโยชน์ทางการเงิน

ในระยะสั้นให้กับโครงการและผู้ที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่คุณภาพของบัณฑิตตกต่ำลงและส่งผลเสียต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศในระยะยาว

แนวทางการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา

๓.๑.๑ การปฏิรูประบบการอุดมศึกษาในส่วนของรัฐ

๑) รัฐจัดแบ่งกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาเป็น ๕ ประเภท เพื่อให้สามารถพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาได้สอดคล้องเหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละสถาบัน ตอบสนองความต้องการตามเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ และเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกระบวนการศึกษาของชาติให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยแบ่งเป็น (๑) มหาวิทยาลัยวิจัย (๒) มหาวิทยาลัยเชี่ยวชาญเฉพาะ (๓) มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาประเทศ (๔) สถาบันการศึกษาเฉพาะทาง (๕) สถาบันการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้อ ๒.๑.๖

๒) รัฐจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอแก่สถาบันอุดมศึกษาประเภทต่างๆ ให้เหมาะสมกับภารกิจ

๓) รัฐทำหน้าที่กำกับดูแลสถาบันอุดมศึกษาในเชิงนโยบายและงบประมาณ โดยอิงการจัดสรรงบประมาณกับผลการประเมินคุณภาพการศึกษา

๔) รัฐต้องมีความชัดเจน มีทิศทางในการกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะในบริบทของอุดมศึกษาที่มีความแตกต่างหลากหลาย เปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย เสนอความเห็น และตรวจสอบรัฐ

๕) รัฐต้องมีความเป็นเอกภาพ ไม่ออกกฎหมายที่มีความขัดแย้ง ไม่สอดคล้องกันเอง

๖) รัฐต้องมีกฎหมายที่เป็นมาตรฐานขั้นต้นในการบริหารงานบุคคลของสถาบันอุดมศึกษา ทั้งในเรื่อง เงินเดือน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์ที่เกี่ยวเนื่องต่างๆ เพื่อสามารถจูงใจบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเข้าสู่ระบบอุดมศึกษา

๗) รัฐมีหน้าที่ให้คำแนะนำ ส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือสถาบันอุดมศึกษาและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอุดมศึกษา

๘) รัฐต้องมีธรรมาภิบาล ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน กำจัดระบบอุปถัมภ์และพรรคพวก ให้ความสำคัญกับกิจการสาธารณะมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว

๙) หากรัฐ และ/หรือสถาบันอุดมศึกษา ไม่ดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาล ควรมีการกำหนดบทลงโทษ และรัฐต้องสามารถนำบทลงโทษนั้นไปบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑๐) รัฐควรลดทอนคุณค่า แบบแผน กระบวนการภายใน และการบริหารงานราชการที่ไม่มีประสิทธิภาพและไม่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง เช่น การรวมศูนย์อำนาจ การทำงานที่ซ้ำซ้อน การทำงานที่เน้นกระดาษและเอกสารที่ไม่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา เป็นต้น

๑๑) รัฐควรพัฒนาทักษะการทำงานให้สามารถแก้ปัญหาที่ซับซ้อนและหลากหลายของยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการร่วมมือกับภาคพลเมืองและสังคม

๓.๑.๒ การปฏิรูประบบการอุดมศึกษาในส่วนของสถาบันอุดมศึกษา

๑) สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่ในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ สร้างองค์ความรู้ใหม่ ให้บริการวิชาการ งานวิจัย ร่วมเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ระบบการศึกษาของชาติ โดยที่สถาบันอุดมศึกษาต้องมีความเป็นอิสระทางด้านวิชาการ

๒) สภามหาวิทยาลัย คณะผู้บริหารระดับมหาวิทยาลัย ต้องมีธรรมาภิบาล ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน กำจัดระบบอุปถัมภ์ ให้ความสำคัญกับกิจการสาธารณะมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง ทั้งนี้เห็นควรต้องมีการกำหนดเกณฑ์ กติกาเกี่ยวกับการได้มาซึ่งผู้บริหาร วาระการดำรงตำแหน่ง ค่าตอบแทน ให้มีความรอบคอบ รัดกุม และได้รับความไว้วางใจจากประชาคมที่เกี่ยวข้อง

๓) สถาบันอุดมศึกษาต้องมีความพร้อม สร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คณาจารย์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องการประกันคุณภาพ การประเมินตนเอง รวมถึงต้องกำหนดตัวบ่งชี้ให้สอดคล้องตามบริบทของการศึกษา คำนึงถึงความสอดคล้องระหว่างวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษาของตนเอง

๔) สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่วางระบบในการบริหารงานบุคคล ระบบเงินเดือน สวัสดิการและสิทธิประโยชน์เกื้อกูลต่างๆ เพื่อจูงใจบุคลากรที่มีความรู้และความสามารถสูงเข้ามาทำงานและดำรงอยู่ในมหาวิทยาลัยได้

๕) สถาบันอุดมศึกษาวางระบบและกลไกที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสามารถดึงเงินทุนจากหลากหลายแหล่ง เช่น เงินวิจัยจากแหล่งเงินทุนทั้งในและต่างประเทศ ส่วนราชการ และภาคเอกชน หรือการบริการทางวิชาการ เช่น การให้คำปรึกษา หรือการจัดฝึกอบรมให้กับภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือธุรกิจเอกชน ไม่ใช่พึ่งพิงเฉพาะค่าเล่าเรียนของนักศึกษาแต่เพียงอย่างเดียว โดยอาจนำตัวแบบใหม่ของอุดมศึกษา ๗ ตัวแบบ ที่ได้กล่าวไว้แล้วในส่วนที่ ๑ มาเป็นแนวทางในการปฏิรูปได้

๖) สถาบันอุดมศึกษาต้องสามารถรักษาความเข้มแข็งและคุณค่าในเชิงวิชาการไม่เอนเอียงไปทางตลาดมากเกินไป

๗) สถาบันอุดมศึกษาต้องพัฒนากลไกและระบบ รวมถึงให้คำแนะนำวิธีการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ เพื่อจูงใจให้คณาจารย์ผลิตผลงานเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ

๘) สถาบันอุดมศึกษาส่งเสริมเรื่องนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ รวมถึงสนับสนุนให้บุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาได้ปรับตัวเข้ากับแนวคิดและความท้าทายใหม่ๆ

๙) สถาบันอุดมศึกษาต้องเปิดหลักสูตรโดยพิจารณาถึงความต้องการของตลาดและสังคม อีกทั้งควรตอบสนองต่อข้อกำหนดของรัฐ โดยเฉพาะเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษา โดยหลักสูตรต้องสนองตอบต่อเจตจำนงของมหาวิทยาลัยและต่อตลาดและสังคม และมองประโยชน์ของประเทศชาติและส่วนรวมในระยะยาวเป็นสำคัญ

๑๐) สถาบันอุดมศึกษาเปิดหลักสูตรโดยวางอยู่บนความพร้อมของสถาบัน อุดมศึกษา ทั้งในแง่ของอาจารย์ผู้สอน ห้องสมุด อาคารสถานที่ อุปกรณ์การสอนและอื่น ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ

๑๑) สถาบันอุดมศึกษาจะต้องจัดหลักสูตรให้มีบรรยากาศทางวิชาการที่เอื้อต่อการกระตุ้นให้เกิดความเป็นเลิศทางวิชาการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

๑๒) สถาบันอุดมศึกษาต้องจัดสรรงบประมาณ/งบรายได้ส่วนหนึ่ง เพื่อเป็น “กองทุนสนับสนุนการวิจัยและการเขียนตำรา”

๑๓) สถาบันอุดมศึกษาจัดตั้งศูนย์บริการวิชาการเพื่อทำหน้าที่ให้บริการทางวิชาการแก่ ภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ธุรกิจเอกชน และ ชุมชน ที่มาขอรับบริการ ในรูปแบบต่างๆ เช่น การให้คำปรึกษา การจัด นิทรรศการ และการจัดการศึกษาต่อเนื่องสำหรับบุคคลทั่วไป ฯลฯ .

๑๔) สถาบันอุดมศึกษาต้องจัดการเรียนการสอนให้มีการเชื่อมโยงและประยุกต์องค์ ความรู้เข้ากับปัญหาของสังคมไทย ท้องถิ่น วัฒนธรรมและความต้องการของประเทศ โดยสอดแทรกไว้ใน การเรียน การสอนรายวิชาในหลักสูตร เช่น สอดแทรกหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการสอนรายวิชา เป็นต้น

๑๕) สถาบันอุดมศึกษาควรกำหนดน้ำหนักความสำคัญของภารกิจทั้งสี่ (การสอน การ วิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม) เป็น ๓๕:๓๕:๒๐:๑๐ ทั้งนี้ให้คำนึงถึงความสอดคล้อง กับประเภทและบริบทของสถาบันอุดมศึกษาด้วย

๓.๒ การปฏิรูปโครงสร้างระบบการอุดมศึกษา

๓.๒.๑ การจัดตั้งกระทรวง หรือทบวง ขึ้นเพื่อดูแลการอุดมศึกษาของประเทศ

คณะกรรมการด้านอุดมศึกษามีความเห็นพ้องกันในการจัดตั้งกระทรวงอุดมศึกษาขึ้นมา เพื่อกำกับดูแลการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นการเฉพาะ เนื่องจากภายใต้โครงสร้างปัจจุบันที่สถาบันอุดมศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการนั้น มีข้อเสียหลายประการ กล่าวคือ

๑) การรวมเอาการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเข้าไว้ในกระทรวงศึกษาธิการส่งผลให้ กระทรวงศึกษาธิการมีขนาดใหญ่โตเทอะทะ ทำให้ไม่สามารถปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมทั่วไปและ สิ่งแวดล้อมของงานที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างทันท่วงที การจัดตั้งกระทรวงอุดมศึกษาจะทำให้โครงสร้างเล็กลง อยู่ในสภาพที่ปรับตัวได้รวดเร็ว ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม

๒) ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแตกต่างจากการศึกษาในระดับอื่น การมองปัญหาจึงแตกต่างกัน การนำการศึกษาในระดับอุดมศึกษาไปสังกัดกระทรวงศึกษาธิการทำให้การมอง ปัญหาไม่ครอบคลุม ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาในระดับอุดมศึกษาไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร การจัดตั้งกระทรวง อุดมศึกษาจะทำให้การมองปัญหาเป็นไปในลักษณะที่เฉพาะเจาะจงและแหลมคมมากขึ้น นำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ ตรงประเด็นและมีประสิทธิผลมากขึ้น

๓) จุดเน้นของการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแตกต่างจากการศึกษาในระดับอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับบัณฑิตศึกษา (ปริญญาโท/ปริญญาเอก) เพราะการศึกษาในระดับอุดมศึกษามุ่งผลิตคน ให้เป็นผู้ชำนาญให้กับสังคม ซึ่งต้องมุ่งพัฒนาองค์ความรู้ให้ลึกซึ้งและกว้างขวาง จำเป็นต้องมีอิสระทางวิชาการเพื่อ ก้าวไปข้างหน้าให้ทันตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป การจัดตั้งกระทรวงอุดมศึกษาประกอบกับการจำแนก สถาบันอุดมศึกษาจะทำให้การพัฒนาคุณภาพของบัณฑิตในแต่ละสาขาวิชามีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

๔) ลักษณะงานของบุคลากรในระบบอุดมศึกษาแตกต่างจากลักษณะงานของบุคลากร ในสถานศึกษาระดับอื่น ๆ วิธีการพัฒนาบุคลากรก็ไม่เหมือนกัน การนำอุดมศึกษาไปสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ อาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาบุคลากร ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญของระบบอุดมศึกษา การจัดตั้งกระทรวงอุดมศึกษา จะเอื้อต่อการพัฒนาบุคลากรสายวิชาการมากยิ่งขึ้น

๕) กระทรวงหรือทบวงที่จัดตั้งขึ้น จะมีรัฐมนตรีว่าการเป็นตัวแทนของรัฐในการกำหนด ยุทธศาสตร์ ทิศทาง นโยบายอุดมศึกษาของประเทศ และคอยกำกับ ดูแล ส่งเสริม และสนับสนุน สถาบันอุดมศึกษาของประเทศ ทั้งนี้ โดยมีปลัดกระทรวงหรือทบวงเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของข้าราชการประจำ ดังนั้น เพื่อเป็นไปตามหลักการของความเป็นอิสระ (Autonomy) และเสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) จึงควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการการอุดมศึกษา (Board of Higher Education) ขึ้นเพื่อให้มีอำนาจหน้าที่ในการประสานงาน (Coordination) รวมทั้งเป็นที่ปรึกษารัฐมนตรีในการกำหนดยุทธศาสตร์ ทิศทาง นโยบาย และคอยกำกับ ดูแล ส่งเสริม สนับสนุน ให้สถาบันอุดมศึกษาของประเทศดำเนินการตามทิศทางและ นโยบายของรัฐบาล เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

๓.๒.๒ ภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา

สถาบันอุดมศึกษาต้องตอบสนองต่อเป้าหมาย “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ตามยุทธศาสตร์ชาติ โดยการสร้างองค์ความรู้ และการพัฒนาบุคคล รวมทั้งสนับสนุนช่วยเหลือองค์การอื่นของชาติ และสังคม ให้มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย ความรู้ สติปัญญา ทักษะ จิตใจ คุณธรรมจริยธรรม และอุดมการณ์ เพื่อเป็นกำลังสำคัญของชาติ สอดคล้องกับที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ตอบสนองเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ คือความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และตอบสนองเป้าหมายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดจนนโยบายของรัฐ โดยมีพันธกิจที่ต้องปฏิบัติ ดังนี้

๑) การจัดการเรียนการสอน สร้างความรู้ ทักษะ ภูมิปัญญา จินตนาการ คุณธรรม จริยธรรม และอุดมการณ์แก่นักศึกษา

๒) การวิจัย สร้างองค์ความรู้ ทรัพย์สินทางปัญญา และนวัตกรรม เพื่อประโยชน์แก่สังคม

๓) การบริการวิชาการแก่สังคม ให้ความรู้ ทักษะ ปลูกฝังสร้างปัญญาความคิด และอุดมการณ์แก่สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรักความภูมิใจในชาติ และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๔) การทำนุบำรุงและสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย สร้างความเข้าใจในพหุสังคม วัฒนธรรมไทย การศึกษาวิจัย เพื่อสืบทอดพัฒนาและเผยแพร่ มรดกของชาติ สร้างความภูมิใจในชาติ ให้ยั่งยืนสืบไป

๕) การสนับสนุนระบบการศึกษาของชาติ ทั้งด้านองค์ความรู้ บุคลากร การเรียนการสอนและการวิจัยแก่สถานศึกษาอื่น ตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อสร้างความเข้มแข็งของระบบการศึกษาของชาติ

๓.๒.๓ การประกันคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

คณะกรรมการฯ ได้กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา ดังนี้

๑) การแยกการกำกับดูแลคุณภาพการศึกษา ออกจากการประกันคุณภาพการศึกษาอย่างชัดเจน และเน้นการส่งเสริมการประเมินคุณภาพการศึกษาเพื่อการพัฒนาเป็นสำคัญ

๒) สร้างความเข้าใจที่ตรงกันตั้งแต่ระดับผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในหลักการสำคัญของการประกันคุณภาพ หรือ Quality Assurance (QA) ว่า Assurance ในภาษาอังกฤษ เมื่อแปลเป็นไทยแล้ว หมายถึง “การทำให้มั่นใจ” ดังนั้น การประกันคุณภาพการศึกษาจึงหมายถึง การทำให้มั่นใจว่าผลลัพธ์ที่ได้ตรงตามเป้าประสงค์ โดยหลักการสำคัญคือ การประกันคุณภาพการศึกษาควรทำโดยผู้ทำงานในกระบวนการศึกษาโดยตรง ไม่ทำหลังกระบวนการ และไม่ทำออกนอกกระบวนการ ให้ความสำคัญกับ

คุณภาพของผู้เรียนและคำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับเป็นหลัก ตัวอย่างเช่น การประเมินผู้เรียนขณะเรียนรู้ หรือ Formative Assessment เช่น ทำการบันทึกการสอนก่อนและหลังการสอน โดยอาจารย์ผู้สอน ไม่ใช่รอตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ในภายหลัง

๓) เตรียมความพร้อมให้กับสถาบันการศึกษา รวมทั้งบุคลากร โดยให้ความรู้เกี่ยวกับการประกันคุณภาพ และให้สกอ. ให้ความช่วยเหลือตามคำขอของสถาบันในการพัฒนาระบบประกันคุณภาพ

๔) ให้สถาบันการศึกษาทำการประเมินตนเอง และกำหนดตัวบ่งชี้ตามบริบทของสถาบันการศึกษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความสอดคล้องระหว่างวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ของสถาบันการศึกษาเอง ไม่ควรมีการกำหนดตัวบ่งชี้กลางที่บังคับใช้กับทุกสถาบันการศึกษา และสถาบันการศึกษาสามารถดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาด้วยตนเอง

๕) มีการประสานงานเพื่อให้ได้ข้อสรุปร่วมกันในการประเมินคุณภาพการศึกษาโดยสกอ. กับการประเมินตนเองโดยสถาบันการศึกษา ให้มีความสอดคล้องกันและลดภาระงานเอกสารที่อาจเกิดขึ้นกับสถาบันการศึกษา จากความซ้ำซ้อนของการประเมิน

๖) การประเมินคุณภาพโดยหน่วยงานภายนอก (สกอ.) จะเข้าประเมินตามคำร้องขอของสถาบันการศึกษา เพื่อยืนยันผลการประเมินตนเองของสถาบันการศึกษา

๗) คุณสมบัติและคุณภาพของผู้ประเมินที่ส่งเสริมการประเมิน ผู้ประเมินนอกจากจะมีความรู้ ความสามารถแล้ว ยังต้องมีความเป็นมืออาชีพ เข้าใจบริบทของสถาบันการศึกษา มีคุณธรรมและจริยธรรม มีเจตคติที่ดี มีความเป็นกลาง และเข้าประเมินแบบกัลยาณมิตรเพื่อมุ่งหวังให้สถานศึกษาเกิดการพัฒนา การคัดเลือกผู้ประเมินควรอยู่ในรูปแบบคณะกรรมการประเมิน ที่ประกอบไปด้วยผู้ประเมินที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ที่จำเป็นในการประเมิน นอกจากนี้ยังควรเข้าใจบริบทของสถาบันอุดมศึกษา ควรจัดการการอบรมผู้ประเมินให้มีคุณภาพตามต้องการ และทำให้แน่ใจว่าผู้ประเมินมีมาตรฐานเดียวกันทั้งหมด

๘) เพื่อลดภาระงานเอกสารที่ไม่จำเป็น และป้องกันการรายงานข้อมูล (จริงและ/หรือไม่จริง) เพื่อการผลการประเมินที่ดีเท่านี้ในการประเมินคุณภาพระดับอุดมศึกษาจึงไม่ควรเพิ่มภาระงานเอกสารให้กับสถาบันการศึกษา นอกเหนือจากการนำส่งรายงานการประเมินตนเอง หรือ Self-Assessment Report (SAR) และรายงานผลการดำเนินงานตามปกติ

๙) เมื่อสถาบันการศึกษาใดได้รับการรับรองคุณภาพจากองค์กรวิชาชีพหรือหน่วยงานที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล ไม่จำเป็นต้องรับการประเมินจากหน่วยงานภายนอกซ้ำอีก

๑๐) การนำผลการประเมินไปใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไม่นำผลการประเมินไปใช้เพื่อ การลงโทษสถาบันการศึกษา

๑๑) หลักการสำคัญที่จะส่งผลสำเร็จต่อการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษามีดังนี้ ๑) เป้าหมายที่ชัดเจนว่าการประกันคุณภาพการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ๒) การประกันคุณภาพการศึกษาจะต้องมีความต่อเนื่องและยั่งยืน ๓) การนำผลการประเมินมาใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างแท้จริง

๓.๒.๔ กำหนดเวลาการปฏิรูป

ระยะที่ ๑ ขับเคลื่อนการปฏิรูป ส่วนที่ ๑ การขับเคลื่อนการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา

ระยะที่ ๒ ขับเคลื่อนการปฏิรูป ส่วนที่ ๒ การปฏิรูปโครงสร้างอุดมศึกษา

๓.๒.๕ แหล่งที่มาของงบประมาณ

งบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๓.๒.๖ หน่วยงานที่รับผิดชอบ

กระทรวงศึกษาธิการ

๓.๓ ข้อเสนอแนะแนวทางขับเคลื่อนการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา

โดยที่คณะทำงานปฏิรูปการอุดมศึกษา ได้เสนอให้มีการจัดแบ่งกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาเป็น ๕ ประเภท ในข้อ ๓.๑.๑ ข้างต้น กระทรวงอุดมศึกษาที่จะถูกจัดตั้งขึ้นใหม่จึงควรเป็นรูปแบบผสม โดยมีคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ (มีจำนวนคณะกรรมการ ๒๐ - ๒๕ คน มีตัวแทนจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ เพื่อการวิจัยและความเชี่ยวชาญ สำนักงานคณะกรรมการสถาบันการอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ และสำนักงานคณะกรรมการสถาบันการศึกษาเฉพาะทางและการศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาตรี แห่งละ ๒ - ๓ คน และตัวแทนจากส่วนราชการต่างๆ เช่น สำนักงานงบประมาณ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการฯ ทำหน้าที่ในการประสานงานกับระบบมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในเรื่องการจัดสรรงบประมาณ) ซึ่งจะมีการจัดกลุ่มมหาวิทยาลัยออกเป็นหลายระบบ โดยการจัดกลุ่มมหาวิทยาลัยจะเกิดการแบ่งหน่วยงานออกเป็นระดับกรมหรือเทียบเท่าอย่างน้อย ๓ สำนักงาน ดังนี้

๓.๓.๑ สำนักงานคณะกรรมการสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการวิจัย และความเชี่ยวชาญเฉพาะ มีจำนวนคณะกรรมการ ๑๕ - ๒๐ คน ประกอบด้วยบุคคล ๓ ฝ่าย ๆ ละเท่า ๆ กัน ประกอบด้วย ตัวแทนจากนายกสภา ตัวแทนจากอธิการบดี และตัวแทนจากคณาจารย์) เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน (Coordination) ให้กับกลุ่มมหาวิทยาลัยวิจัยและมหาวิทยาลัยเชี่ยวชาญเฉพาะ ซึ่งจะประกอบด้วยมหาวิทยาลัยตามรายชื่อต่อไปนี้

- ๑) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ๒) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ๓) มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ๔) มหาวิทยาลัยทักษิณ
- ๕) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ๖) มหาวิทยาลัยนเรศวร
- ๗) มหาวิทยาลัยบูรพา
- ๘) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- ๙) มหาวิทยาลัยมหิดล
- ๑๐) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ๑๑) มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- ๑๒) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ๑๓) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ๑๔) มหาวิทยาลัยศิลปากร

- ๑๕) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- ๑๖) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ๑๗) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
- ๑๘) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- ๑๙) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
- ๒๐) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
- ๒๑) มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
- ๒๒) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
- ๒๓) มหาวิทยาลัยนครพนม
- ๒๔) มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
- ๒๕) มหาวิทยาลัยพะเยา
- ๒๖) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ๒๗) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๒๘) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งข้างต้น จะมีสภามหาวิทยาลัยเป็นของตนเอง ได้รับมอบอำนาจและความรับผิดชอบในการบริหารปกครอง (Governance) มหาวิทยาลัยของตนเอง

๓.๓.๒ สำนักงานคณะกรรมการสถาบันการอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงานให้กับกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยราชวมงคล ที่มีการจัดแบ่งกลุ่มไว้ โดยมีกลุ่มมหาวิทยาลัย ดังนี้

๑) กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ มีพัฒนามาจาก "วิทยาลัยครู" และในเวลาต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับพระราชทานชื่อเป็น "สถาบันราชภัฏ" และเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้มีพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ ยกฐานะวิทยาลัยครู ให้เป็น "สถาบันราชภัฏ" อย่างเป็นทางการ โดยให้สถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนา ท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาวិชาการและวิชาชีพขั้นสูง ทำการวิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุง ถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ผลิตรายและส่งเสริมวิทยฐานะครูจากนั้นได้มีการพระราชทานชื่อเป็น "มหาวิทยาลัยราชภัฏ" ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ สถาบันราชภัฏ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น "มหาวิทยาลัยราชภัฏ" อย่างเป็นทางการ ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. ๒๕๔๗ ประกอบด้วย

กลุ่มรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพมหานคร) มี ๕ แห่ง ประกอบด้วย (๑) มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม (๒) มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร (๓) มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี (๔) มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (๕) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

กลุ่มภาคกลาง มี ๓ แห่ง ประกอบด้วย (๑) มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ (๒) มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา (๓) มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

กลุ่มตะวันตก มี ๔ แห่ง ประกอบด้วย (๑) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม (๒) มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี (๓) มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง (๔) มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

กลุ่มภาคตะวันออก มี ๒ แห่ง ประกอบด้วย (๑) มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ (๒) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี ๑๑ แห่ง ประกอบด้วย (๑) มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ (๒) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา (๓) มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ (๔) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ (๕) มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ (๖) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี (๗) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (๘) มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด (๙) มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย (๑๐) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (๑๑) มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

กลุ่มภาคเหนือ มี ๘ แห่ง ประกอบด้วย (๑) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (๒) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย (๓) มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (๔) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ (๕) มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (๖) มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร (๗) มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ (๘) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

กลุ่มภาคใต้ มี ๕ แห่ง ประกอบด้วย (๑) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี (๒) มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต (๓) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช (๔) มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา (๕) มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

๒) กลุ่มมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล พ.ศ. ๒๕๔๘ ซึ่งได้ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘ มีผลให้สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลเดิม ตามพระราชบัญญัติสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล พ.ศ. ๒๕๑๘ ปรับเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ๙ แห่งดังต่อไปนี้

- ๑) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
- ๒) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
- ๓) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก
- ๔) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
- ๕) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
- ๖) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
- ๗) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
- ๘) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
- ๙) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏแต่ละแห่งไม่ควรที่จะมีสภามหาวิทยาลัยซึ่งได้รับมอบอำนาจและความรับผิดชอบในการบริหารปกครอง (Governance) มหาวิทยาลัยเป็นของตนเอง แต่ควรจะมีการรวมกลุ่มกัน ซึ่งอาจมีการรวมกลุ่มกันตามภูมิภาค และมีสภการบริหารปกครองกลุ่มมหาวิทยาลัยในแต่ละภูมิภาค (Governing Board for each group of Rajabhat Universities) สำหรับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลทั้ง ๙ แห่ง ได้เคยมีการรวมกลุ่มวิทยาเขตมาก่อนแล้ว จึงมีสภามหาวิทยาลัยรับผิดชอบในการบริหารปกครอง (Governance) มหาวิทยาลัยเป็นของตนเองเช่นเดิม

๓.๓.๓ สำนักงานคณะกรรมการสถาบันการศึกษาเฉพาะทางและการศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาตรี เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน (Coordination) ให้กับกลุ่ม ๑.๔ และ ๑.๕

๓.๔ ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ (ไม่มี)

คณะกรรมการการึงขอเสนอรายงานเรื่อง “แผนการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา” เพื่อให้สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศได้โปรดพิจารณา หากสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศเห็นชอบด้วยขอได้โปรดส่งรายงานไปยังคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

(นายวินัย ดะห์ลัน)
เลขานุการกรรมการการึง

บรรณานุกรม

กฤษณพงศ์ กีรติกร. “อุดมศึกษาไทย เวทีไทย เวทีโลก.” Online.

กิตติชัย ไตรรัตนศิริชัย. “อนาคตอุดมศึกษาไทย.” Online.

“มหาวิทยาลัย 4.0 กู้การตอบโจทยุทธศาสตร์ชาติ,” *หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน*. วันพุธที่ 4 มกราคม 2560, หน้า 15.

มูลนิธิส่งเสริมนโยบายการศึกษา. (2544). *การพัฒนายุทธศาสตร์อุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ:ทบวงมหาวิทยาลัย.

สสมท: สมาคมสภามหาวิทยาลัย (ประเทศไทย). “สถาบันอุดมศึกษาในสังกัด สกอ.” Online.

สุริชัย หวันแก้ว (2002). *จุฬากับสังคม: สรุปสังเคราะห์และข้อเสนอแนะ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Altbach, Philip G. (1982). *Higher Education in the Third World*. Singapore: Muruzen Asia: Regional Institute of Higher Education and Development.

Altbach, Philip G. (1998). *Comparative Higher Education: Knowledge, the university and development. The University of Hong Kong: Comparative Education Research Centre.*

Baldrige, Victor J. (1989). Building a Political Model. In: T. Bush (ed.), *Managing Education: theory and practice*. Milton Keynes: Open University Press. pp. 57-65.

Bartell, Marvin. (2003). Internationalization of Universities: a university culture-based framework. *Higher Education* 45, 43-70.

Beyer, Janice M., Stevens, John M. and Trice, Harrison M. (1983). The Implementing Organization: exploring the black box in research in public policy. In: R. H. Hall, and R. E. Quinn (eds.), *Organizational Theory and Public Policy*. Beverly Hills, California: Sage.

Brunner, Jese Joaquin. (1997). From State to Market Coordination: the Chilean case. *Higher Education Policy*, 10 (3/4), 225-237.

Cerych, Ladislav and Sabatier, Paul. (1986). *Great Expectations and Mixed Performance: the implementation of higher education reforms in Europe*. Stoke-on-Trent: Trentham Books.

Clark, Burton R. (1979). The Japanese System of Higher Education in Comparative Perspective. In: W. K. Cummings, I. Amano, K. Kazuyuki. *Changes in the Japanese University: a comparative perspective*. New York: Praeger. pp.217-238.

———. (1983). *The Higher Education System: academic organization in cross-national perspective*. London: University of California Press.

———. (1984). Higher Education Systems: organizational conditions of policy formation and implementation. In: R. Premfors (ed.), *Higher Education Organization: conditions for policy implementation*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International. pp.7-20.

———. (1997). Common Problems and Adaptive Responses in the Universities of the World: organizing for change. *Higher Education Policy* 10(3/4), 291-295.

- Ferlie, Ewan, Musselin, Christine and Andresani, Gianluca. 2008. "The Steering of Higher Education Systems: A Public Management Perspective," *Higher Education*. 56: 325-348.
- Gornitzka, Åse. (1999). Governmental Policies and Organisational Change in Higher Education. *Higher Education* 38, 5-31.
- Hanna, Donald E. 1998. "Higher Education in an Era of Digital Competition: Emerging Organizational Models," *JALN*, Vol. 2, Issue 1, March. pp. 66-95.
- Hendrichová, Jana (1998). Typical Features of Education and Education Reforms in Central Europe. In: E. Leitner (ed.), *Educational Research and Higher Education Reform in Eastern and Central Europe*. Frankfurt: Peter Lang. pp. 75-85.
- Kirby-Harris, Robert. (2003). Universities Responding to Policy: organisational change at the University of Namibia. *Higher Education* 45 (3), 353-374.
- Lao, Rattana. (2012). The logic of the Thai higher education sector and quality assessments (Doctoral dissertation). Columbia University, New York.
- Lao, Rattana. (2015). *A Critical Study of Thailand's Higher Education Reforms: The culture of borrowing (Routledge Critical Studies in Asian Education)* London: Routledge.
- Levy, Daniel C. (1994). Mexico: Towards State Supervision? Changing Patterns of Governance in Mexican Higher Education. In: G. Neave and F.A. Van Vught (eds.), *Government and Higher Education Relationships across Three Continents: the winds of change*. Oxford: Elsevier Science. pp.241-263.
- Marginson, Simon. 2006. "Dynamics of National and Global Competition in Higher Education," *Higher Education*. 52: 1-39.
- _____. 2007. "The Public/Private Divide in Higher Education: A Global Revision," *Higher Education*. 53: 307-333.
- Meek, Lynn V. (2000). Diversity and Marketisation of Higher Education: incompatible concepts? *Higher Education Policy* 13, 23-39.
- Neacsu, Ioan. (1998). Higher Education in Romania. The Imperatives of Reform- New Paradigms, New Options, New Strategies. In: E. Leitner (ed.), *Educational Research and Higher Education Reform in Eastern and Central Europe*. Frankfurt: Peter Lang.
- Neave, Guy and Van Vught, Frans A. (1994a). Government and Higher Education in Developing Nations: A Conceptual Framework. In: G. Neave and F. Van Vught (eds.), *Government and Higher Education Relationships across Three Continents: the winds of change*. Oxford: Elsevier Science. pp.1-21.
- _____. (1994b). Conclusion. In: G. Neave and F. Van Vught (eds.), *Government and Higher Education Relationships across Three Continents: the winds of change*. Oxford: Elsevier Science. pp.264-319.
- Ordorika, Imanol. (2003). The Limits of University Autonomy: power and politics at the *Universidad Nacional Autonoma de Mexico*. *Higher Education* 46, 361-388.
- Pad, Nilphan. (2005) Internationalizing Thai Higher Education: Examining Policy Implementation, (Ph.D. Thesis), University of Leeds, United Kingdom.
- Premfors, Rune. (1984). Implementation Strategies in Higher Education. In: R. Premfors (ed.), *Higher Education Organization: conditions for policy implementation*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International. pp.35-55.
- Ramsden, Paul. "The Future of Higher Education Teaching and the Student Experience," Online.

Silva, Luis Enrique Orozco. (1996). Transformation dynamics for higher education in Latin America and the Caribbean. *Higher Education Policy* 9 (1), 67-74.

Weick, Karl. (1976). Educational Organizations as 'Loosely Coupled Systems'. *Administrative Science Quarterly* 21, 1-18.

Wyatt, David. (1969). *The Politics of Reform in Thailand: education in the reign of King Chulalongkorn*. New Haven and London: Yale University Press.

รายชื่อคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูประบบการอุดมศึกษา
ในคณะกรรมการธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปด้านการศึกษา

คณะกรรมการ

๑. รองศาสตราจารย์อุทัย เลาหวิเชียร	หัวหน้าคณะกรรมการ
๒. นายวิวัฒน์ ศัลยกำธร	คณะกรรมการ
๓. นางสาวปิยะธิดา ประดิษฐ์บาทุกา	คณะกรรมการ
๔. ศาสตราจารย์ธรรมศักดิ์ พงศ์พิชญามาตย์	คณะกรรมการ
๕. นายณัฐ ชพานนท์	คณะกรรมการ
๖. พลเอก วุฒินันท์ ลีลายุทธ	คณะกรรมการ
๗. รองศาสตราจารย์วินัย ดะห์ลัน	คณะกรรมการ
๘. นายประยูร เขียววัฒนา	คณะกรรมการ
๙. พลเอก พหล สง่าเนตร	คณะกรรมการ
๑๐. นางกอบกุล อากาศร ณ อยุธยา	คณะกรรมการ
๑๑. พลเอก วรวิทย์ พรรณสมัย	คณะกรรมการ
๑๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเดช นิลพันธุ์	เลขานุการคณะกรรมการ

ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

๑. รองศาสตราจารย์สุวรรณี แสงมหาชัย
๒. นายยุทธ ชัยประวิตร
๓. นางสาวกณิกนันต์ แสงมหาชัย
๔. นายจรัส วิสุวรรณ
๕. นายพิทักษ์ ปักษานนท์
๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์
๗. พ.ต.อ. นภดล วงษ์น้อม
๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิศ ลวางกูร
๙. รองศาสตราจารย์ น.ท. สุมิตร สุวรรณ
๑๐. นายยิ่งศักดิ์ เพชรนิล
๑๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ลักขณา บรรพกาญจน์

รายชื่อคณะผู้จัดทำรายงาน

ประธานที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์อุทัย เลาหวิเชียร

หัวหน้าคณะทำงาน

ที่ปรึกษา

๑. นางสาวปิยะธิดา ประดิษฐ์บาทุกา

คณะทำงาน

๒. พลเอก พหล สง่าเนตร

คณะทำงาน

๓. นายประยูร เขียววัฒนา

คณะทำงาน

๔. นางกอบกุล อากาศร ณ อยุธยา

คณะทำงาน

๕. พลเอก วุฒินันท์ ลีลายุทธ

คณะทำงาน

๖. รองศาสตราจารย์วินัย ตะห์ลัน

คณะทำงาน

๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเดช นิลพันธุ์

คณะทำงาน

๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัฑ ลวางกูร

ที่ปรึกษา

๙. รองศาสตราจารย์สุวรรณี แสงมหาชัย

ที่ปรึกษา

๑๐. รองศาสตราจารย์ น.ท. สุมิตร สุวรรณ

ที่ปรึกษา

๑๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์

ที่ปรึกษา

๑๒. พ.ต.อ. นภดล วงษ์น้อม

ที่ปรึกษา

ผู้จัดทำฐานข้อมูล

คณะทำงานขับเคลื่อนการปฏิรูประบบการอุดมศึกษาและที่ปรึกษา

ผู้รวบรวมและจัดทำ (ร่าง) รายงาน

๑. ว่าที่ร้อยตรี จเร นาคสวาท

นิติกรชำนาญการ

กลุ่มงานคณะกรรมการการศึกษา

๒. นางสาวกณิกนันต์ แสงมหาชัย

ที่ปรึกษาคณะทำงาน

ที่ปรึกษาฝ่ายรวบรวมรายงาน

นางสวีณา พลพิชน์ วิทยากรเชี่ยวชาญ

ผู้บังคับบัญชาในกลุ่มงานคณะกรรมการการศึกษา